

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ VE
İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Engin FIRAT

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ

RİZE 2016

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ VE
İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Engin FIRAT

Tezin Yazarı

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ

Tez Danışmanı

Tez Savunma Tarihi

14/12/2016

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ

Üye : Prof. Dr. İhsan SAFİ

Üye : Doç. Dr. Nazım ELMAS

Onay Tarihi

/ / 2016

Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR
Enstitü Müdürü

RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

14/12/2016

Engin FIRAT

ÖN SÖZ

1960 kuşağı ‘Yeni İslami Akım’ şairlerinden biri olan Erdem Bayazıt’a yönelik bugüne değin birçok eser, makale ve tez mevcut olsa da Bayazıt’ın şiirleri şimdiye kadar epistemolojik ve mefkûrecilik açıdan incelenmemiştir. Şiirlerin bu boyutuyla incelenmesi bizim nazarımızda, akademik paradigmaya katkıda bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden “Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde İman Epistemolojisi ve İslamcılık Mefkûresi” isimli çalışmada, Bayazıt’ın şiir dünyasını oluşturan ana izleği iman epistemolojisi ve İslamcılık mefkûresi açısından ortaya koymak amaçlanmıştır.

İslamî bir çevrede yetişen Bayazıt, şiirlerinde ideallerini daha geniş kitlelere ulaştırabilmek için içerik boyutunda açık ve anlaşılır bir şiir tarzı benimsemiştir. Bundan dolayı ünlem ve iman şairi olarak nitelendirilen Bayazıt’ın şiirlerinde bu ideolojik çizgiyi gözlemek çok zor değildir.

Mehmet Akif’ten, Necip Fazıl’a; Necip Fazıl’dan Sezai Karakoç’a kadar, İslamî bir nesil yaratma ideali taşıyan şairler gibi Bayazıt’ta özverili ve teşkilatçı bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda gençlerle olumlu, sosyal ilişkiler kuran Bayazıt, çevresi tarafından da sevilip sayıldığı için: ‘ağabey’ diye anılır.

Çalışmada Erdem Bayazıt’ın şiirlerinde iman epistemolojisi ve İslamcılık mefkûresi konu olarak işlenmiştir. Tezin birinci bölümünde Bayazıt’ın yaşamı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu husus şairin şiirlerini oluşturma evresinde nasıl bir halet-i ruhiye sahip olduğunu anlamamızı sağlar. Tezin ikinci bölümünde iman epistemolojisi hakkında kavramsal bilgiler verildikten sonra şairin şiirlerinden yola çıkarak imanın değişmez unsurları olan süje ve obje ilişkisiyle imanın mahiyeti ve kaynağı ortaya konmuştur. Tezin üçüncü bölümünde öncelikle İslamcılık mefkûresi hakkında kavramsal bilgiler verildikten sonra, şairi bu hususta siyasi, sosyal ve edebi olarak besleyen şairler ve onların mefkûrecilik anlayışları üzerinde durulmuş ve İslamcılık mefkûresi açısından Bayazıt’ın şiirleri incelenerek daha çok hangi konular üzerinde durduğu tespit edilmiştir. Kısacası bu çalışmayla Erdem Bayazıt’ın şiirlerindeki İslamcılık mefkûresini, iman epistemolojisi bağlamında ortaya koymak hedeflenmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken gerek hangi kaynaklara başvurmam gerektiği konusunda beni yönlendiren gerekse edeb sohbetlerle engin birikiminden istifade ettiğim, benden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam, Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ'a; bu yoğun çalışma temposu içinde her zaman yanımda olarak bana destek olan biricik eşim Semra FIRAT'a; evimizin neşesi, ab-1 hayatı kızım Ezgi'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	6
KISALTMALAR.....	8
GİRİŞ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN HAYATI

1.1. BAYAZITLILAR.....	16
1.2. ÇOCUKLUK VE GENÇLİK DÖNEMİ.....	18
1.3. ÜNİVERSİTE YILLARI.....	22
1.4. YAYINCILIK FAALİYETLERİ.....	24
1.5. ABDURRAHİM REYHANÎ'YE İNTİSAP ETME.....	28
1.6. MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ.....	29
1.7. SON DÖNEMLERİ.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
2.1.1. İman.....	33
2.1.2. Epistemoloji.....	35
2.1.3. İman Epistemolojisi.....	37
2.1.3.1. Süje-Objeye İlişkisi.....	38
2.1.3.2. İmanın Mahiyeti.....	39
2.2. ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ	
2.2.1. Süje Ve Objeye Bağlamında İmanın Mahiyeti.....	43
2.2.2. Epistemolojik Açıdan İmanın Kaynağı.....	55

2.2.2.1. Başkalarının Sözleri.....	56
2.2.2.1.1 Vahiy.....	56
2.2.2.1.2. Peygamberin Sözleri Ve Davranışları.....	62
2.2.2.2. Kişinin Kendi Tecrübe Ve Tanıklığı.....	69
2.2.2.2.1. Tabiat Ve Modernizm.....	69
2.2.2.2.2. Ölüm Ve Ölüm Ötesi Hayat Düşüncesi.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

3.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.1. İslamcılık Mefkûresi.....	112
----------------------------------	-----

3.2. ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİR ANLAYIŞINA YÖN VEREN İSLAMCI MEFKÛRELER.....

116

3.2.1. Necip Fazıl Ve Büyük Doğu Mefkûresi.....	117
3.2.2. Sezai Karakoç Ve Diriliş Mefkûresi.....	119
3.2.3. Nuri Pakdil Ve Edebiyat Mefkûresi.....	123

3.3. ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İSLAMCILIK MEFKÛRESİ....

126

SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	144
ÖZET	150
ABSTRACT	151
ÖZ GEÇMİŞ	152

KISALTMALAR

a.g.d.y.	: Adı Geçen Dergi Yazısı
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.g.y.	: Adı Geçen Gazete Yazısı
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviri
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Kuramer	: Kur'an Araştırma Merkezi
Maraşder	: Kahramanmaraş Ve İlçeleri Eğitim Kültür Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği.
M.Ü. İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
O.M.Ü.İ.F.D.	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa
SBF	: Siyaset Bilgiler Fakültesi
s.s.	: Sayfadan Sayfaya
sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

1960 kuşağı şairlerinden Erdem Bayazıt, 18 Aralık 1939 yılında Maraş'ta doğmuştur. Şair için Maraş, İstanbul ve Ankara'nın karmaşasından kaçıp sığındığı yerdir. Erdem Bayazıt, kimileri için bir 'beyzade'; kimileri için de bir 'ağabey'dir. Şiirlerinde ölüm temasını ahiret inancı bağlamında işleyen şair, 5 Temmuz 2008 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüp mezarlığına defnedilmiştir.

Erdem Bayazıt hakkında yapılan çalışmalara değinecek olursak şöyle sıralayabiliriz: 2009 yılında Mehmet Doğan'ın editörlüğünde Türkiye Yazarlar Birliği ve Kahramanmaraş Belediyesi tarafından hazırlanan: "Erdem Bayazıt Kitabı" isimli çalışmasını; 2010 yılında Hüseyin Yorulmaz'ın editörlüğünde Maraş'der'in hazırladığı: "Erdem Bayazıt'a Armağan" isimli çalışmasını; Hüseyin Yorulmaz'ın: "Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt"¹ isimli çalışmasını; Murat Turna'nın yüksek lisans tezini kitaplaştırarak hazırladığı: "Erdem Bayazıt ve Şiiri"² isimli çalışmasını; M. Fatih Andı'nın: "Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt Şiiri"³ isimli makalesini; Hasan Akay'ın: "Metnin Hızı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü"⁴ isimli makalesini; Sezai Coşkun'un: "Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt'ın Şiiri"⁵ isimli makalesini; Hatice Çiçekli'nin: "Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din ve Metafizik"⁶ isimli yüksek lisans tezini; Yedi İklim Dergisi'nin Şubat - Mart 2008'de hazırladığı "Erdem Bayazıt" özel sayısını; Hece Dergisi'nin Ekim 2008'de çıkardığı 142. sayının "Erdem Bayazıt İçin Hece Taşı" isimli bölümünü yapılan çalışmalar arasında sayabiliriz.

¹Hüseyin Yorulmaz, Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt, İstanbul: Hat Yayınları, 2012

²Murat Turna, Erdem Bayazıt ve Şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010

³M. Fatih Andı, Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt Şiiri, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), ss. 79-92.

⁴Hasan Akay, Metnin Hızı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), ss. 1-18.

⁵Sezai Coşkun, Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt Şiiri, *Turkish Studies*, 2009, ss. 917-948., <http://www.turkishstudies.net> [13.12.2015]

⁶Hatice Çiçekli, Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din ve Metafizik, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014

Bu çalışmalar ciddi olmakla birlikte, şairin şiirlerini süje ve obje bağlamında imanın mahiyeti ve kaynağını temel alan bir noktadan, İslamcılık mefkûresini ortaya koyma konusunda yeterli değildir.

Erdem Bayazıt'ın gerek "Sebeb Ey", "Risaleler", "Gelecek Zaman Risaleleri" isimli şiir kitaplarında olsun, gerek "İpek Yolundan Afganistan'a" isimli gezi yazında olsun, gerekse dergi ve gazetelerde yer alan makalelerinde, karşımıza İslami yaşam şeklini iliklerine kadar yaşayan ve bunu yaymaya çalışan tam bir iman şairi çıkar. Şiirlerinde Hz. Muhammed döneminde yaşanan savaşlarla birlikte sahabelerin ve müminlerin peygambere besledikleri eşsiz sevgi ve teslimiyet duygusu; Afganistan, Bosna-Hersek, Çeçenistan savaşları üzerinden ümmetçilik ve cihat anlayışı; ölüm-diriliş düşüncesi üzerinden ahiret inancı; şehir ve tabiat imgeleriyle de yaratılış, modernizm ve dinsel yabancılaşma gibi konular üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur. "İpek Yolundan Afganistan'a" isimli gezi yazısında ise İran-Pakistan-Afganistan-Hindistan'a uzanan yolculuklar esnasında yapılan seyahatler ve görüşmeler vasıtasıyla SSCB ile Afganistanlı mücahitler arasında yaşanan savaş ve bu savaşta Müslümanların yaşadıkları baskı, zulüm ve sömürü dünya kamuoyuna duyurulmaya çalışılmıştır. İşlediği temalar vasıtasıyla aslında modern çağı Müslümanca bir görüşle sorgulama, zulme karşı direnme, olup bitenlerden ızdırıp duyma gibi ifadelerle ve referans olarak inanmışlar çağını almasıyla,⁷ karşımızda sebep tayin eden Allah'a koşulsuz inancı ve genç dindarlara duyduğu sonsuz umudu kendisine zırh edinmiş Müslüman bir şair görürüz. Tam da bu noktada yapılan çalışmayla, şairin manevi dünyasını şekillendiren, onu motive eden, inanç ve iman boyutunu epistemolojik olarak inceleyerek, şairin İslamcılık anlayışını oluşturan temsilciler ile onların bu husustaki temel yaklaşımları ortaya konmuştur.

Erdem Bayazıt'ın İslamî-toplumcu şiir anlayışında değişik kaynaklardan beslendiği ortadadır.

Mehmet Akif'ten Edip Cansever'e anlatı, hikâye ediş; Nazım Hikmet'ten Ahmet Arif'e, Karacaoğlan'a kadar betimlemecilik, eğretilme, nesnel

⁷Mustafa Özçelik, Mehmed Akif'ten Erdem Bayazıt'a, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. xxı, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s. 58.

imgelem, ses tonu; Cemal Süreya'dan Turgut Uyar'a değişik sentaks, ironik yaklaşım; Erdem Bayazıt bütün bunların alaşımıdır.⁸

İslamî şiir perspektifi, Mehmet Akif'ten Erdem Bayazıt'a yerden göğe doğru yükselen bir tefekkürün, bir dirilişin şiiridir. Her ikisi de İslam'ı salt soyut bir inanç manzumesi olarak değil, bir dünya görüşü, bir hayat, sanat ve medeniyet görüşü olarak benimsemeleridir.⁹ Erdem Bayazıt şiiri de epik bir söylem içinde lirik senfonilerle örülmüş, yer yer aryaya dönüşen çıkışlarla, haykırışlarla donanmış, dinamik modern ritimlere yer verilmiş, yerel ezgilerden yararlanılmıştır.¹⁰ Bayazıt'ın şiiri karamsar, içe kapanan, atalete bürünmüş değil, umudu diriltten, kabına sığmayan, eylemi önceleyen gür sesli bir şiirdir. Erdem Bayazıt, gerek 'Sebeb Ey'deki metinlerinde gerekse daha sonra kaleme aldığı 'Risaleler'inde kendine özgü bu ses ve söyleyişin, duruş ve tavrın, davet ve icabetin, anlam ve anlatım gücünün sahibidir. Onun şiiri "teknik, taktik, stratejik" yönleri olan bir şiirdir.¹¹ Bayazıt şiirlerinde dağ, deniz, gece, gökyüzü, güneş, kuş, su, toprak, ağaç gibi tabiat imgelerine; duvar, ev, makine gibi şehir imgelerine; çağ, el, ses gibi bağımsız imgelere yer vermiştir. Şair, bu boyutuyla şiirlerinde bütünsel, anlamı önceleyen ve somut imgelere başvurur.

Tezin birinci bölümünde Erdem Bayazıt'ın hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Bayazıt'a dair iman epistemolojisini ve İslamcılık mefkûresini ortaya koymak amacıyla yaşamı hakkında bilgi verme zorunluluğu doğmuştur. Bu kapsamda Bayazıt'ın ailesi, çocukluk ve gençlik dönemi, üniversite yılları, yayıncılık faaliyetleri, Abdurrahim Reyhanî'ye intisap etmesi, milletvekilliği ve yaşadığı son dönemler aktarılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde öncelikle iman epistemolojisine dair kavramlar hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından Bayazıt'ın şiirlerinden yola çıkarak, şairin iman süreci ve kaynakları epistemolojik olarak ortaya konmuştur. Arapça 'e-m-n'

⁸Ömer Aksay, Modernizme karşı Modern-İslamcı-Yerli Bir Tavır, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. xxı, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s. 70.

⁹Mustafa Özçelik, a. g. d. y., s. 58.

¹⁰Ömer Aksay, a.g. d. y., s. 68.

¹¹Hasan Akay, Metnin Hız@ı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), s. 5.

kökünde türeyen iman sözcüğü: karşısındakine güven vermek, güven duymak, tasdik etmek ve gönülden benimsemek anlamlarını taşımaktadır. İman epistemolojisi kavramıysa: İnanan (Bayazıt) ile inanılan (Tanrı) arasındaki iman ilişkisini kapsar. Bayazıt'ın epistemolojik olarak iman anlayışını ortaya koymak için, şairdeki iman bilgisinin doğası, kaynağı, mahiyeti ve doğruluğu şiirlerinden yola çıkarak incelenmiştir.

Süje başlangıçta topluma katılıp dini kullanmakta ve daha sonra, kurumlara ve ibadetlere katılmak suretiyle dogmaları ve inanç önermelerini öğrenip şuurlu bir inanan halini alır.¹² Yani kişinin yaşadığı çevre ve aldığı eğitim onun iman sürecini hızlandırır ve daha kaliteli olmasını sağlar. Dindar bir aileye ve çevreye sahip olan Erdem Bayazıt'ta da bu iman süreci, hem aile hem de çevresel faktörlerin etkisiyle hızlanmıştır. Böylelikle inanan (Bayazıt) ve inanılan (Tanrı) bağlamında, şairdeki iman mahiyetinin (ilgi, şüphe, zan, inanç, bilgi, iman) oluşum süreci açığa kavuşturulur. Dindar, tarikat ehli bir aile ve çevreye sahip olan Bayazıt, daha küçük yaşlarda ailesinin de bağlı olduğu Maraş'ta Nakşibendî tarikatının şeyhi olan Abid Efendi'yi tanımıştır. Şair, ailenin ve çevrenin etkisiyle dini kurumlarda (cami, dergâh, dernek...) ibadetini yerine getirip, dini bilgisini inanç önermeleriyle artırarak şuurlu bir iman sahibi halini almıştır. Bununla beraber şairin çocukluk ve gençlik dönemleri birebir Maraş'ın Güzlek ve Çağsak yaylalarında, tabiatın içinde geçmiştir. Şair, bu doğal ortamda her yerde ve her şeyde Allah'ı anımsayarak İslami referanslarla fitrata uygun yaşamıştır.

İnanan (Bayazıt) ve inanılan (Tanrı) arasındaki güven ilişkisi, iman boyutunda süjeyi olumlu ya da olumsuz bir hükme vardır. Dini bilgiyi oluşturan inanç önermelerinin doğruluğu bilimsel bilgide olduğu gibi objektif kesinlik barındırmaz. Süjeye özgüdür ve sübjektif kesinlik barındırır. Yani teorik olarak bir önermenin doğruluğu konusunda süjenin güven duyması ve sonrasında zihninin verdiği hüküm ve karardan şüphe etmemesidir. Bu kapsamda Erdem Bayazıt'ın epistemolojik açıdan iman anlayışını şekillendiren kaynaklar önemlidir. Süjenin

¹²Hanifi Özcan, Epistemolojik Açıdan İman, İstanbul: M. Ü. İFAV Yayınları, Mart 2014, s. 32.

(Bayazıt'ın) delil ve gerekçesinin kaynağı da İslam'a dayalı inanç önermeleri olan vahiy, hadis, sünnetle birlikte şairin bireysel tecrübe ve tanıklığıdır. Bayazıt, şiirlerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak Kur'an-ı Kerim'deki ayetlere; peygamberin söz ve davranışlarına, o dönemdeki hadiselerle yer vermiştir. Bireysel tecrübe ve tanıklık açısından da metafiziksel bir fonla, tabiat ve şehir imgeleri üzerinden yaratılış ve dinsel yabancılaşma; ölüm ve diriliş öğretisi üzerinden ahiret inancı yer yer ayet ve hadislerle beslenerek tema olarak işlenmiştir.

2010 yılında MARAŞDER tarafından hazırlanan, editörlüğünü Hüseyin Yorulmaz'ın yaptığı, "Erdem Bayazıt'a Armağan" isimli eserde rubai üstadı Kenan Seyithanoğlu'nun "Erdem Bayazıt" şiiri, Bayazıt'ın poetikasını ve iman epistemolojisini kısaca şöyle özetler:

Bir bir eledin zerrelere zerresini

Her zerrede gördün bütünün zirvesini

Erdem'le eriştiğin gönül beldesinin

Ömrünce dağıttın ezeli şifresini¹³

Bediüzzaman Said Nursi'nin, "Tabiat Risalesi"nde ifade ettiği gibi tabiata manayı harfiyle bakan¹⁴ Bayazıt, gerek tabiatın gerekse insanın her zerresinde sebep tayin edeni arar. Her zerre bütünün bir parçasıyken bütün de her zerreyi kuşatandır. Yani insan ve tabiatın her zerresi mutlak iradenin, Tanrı'nın bir parçasıdır. Bayazıt'ta şiirlerinde bu şifreyi çözmüş ve her müminin yapması gerekeni yaparak herkesle paylaşmıştır. Bayazıt, "Aramak" şiirinde: "Ey hep bir kelime arayan kalbim/ Sonra arayan tekrar arayan kalbim"¹⁵ dizelerinde Said Nursi'yle beraber, "Aramakla bulunmaz, ama bulanlar hep arayanlar olmuştur."¹⁶ Cümlesiyle de akla Bâyezîd-i Bistâmî getirir. Yani Mevlana ve Yunus Emre gibi

¹³Kenan Seyithanoğlu, Erdem Bayazıt, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 7.

¹⁴B. Said Nursî, Sözlür, İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012, s. 692.

¹⁵Erdem Bayazıt, Şiirler, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011, s. 206.

¹⁶Hasan Aktaş, Yeni Türk Şiirinde Bâyezîd-i Bistâmî Okulu ve Misyonu, Rize: Yort Savul yayınları, Aralık 2011, s. 11.

her yerde, her şeyde Tanrı'yı arayan şair, tabiata ve insana hayran hayran bakarak, muhteşem sanat eserini ortaya koyan, sanatçıyı görür.

Tezin üçüncü bölümünde öncelikle İslamcılık mefkûresi hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından şairin şiirlerinden yola çıkarak nasıl bir İslamcılık mefkûresine sahip olduğu ve bu süreçte hangi şairlerden etkilendiği ortaya konulmuştur. Bayazıt'ı, İslamcılık mefkûresi açısından etkileyenler: Necip Fazıl ve Büyük Doğu mefkûresi, Sezai Karakoç ve Diriliş mefkûresi, Nuri Pakdil ve Edebiyat mefkûresidir.

Necip Fazıl ve Büyük Doğu dergisi, Bayazıt'ın İslamcılık anlayışının oluşmasında önemli bir aktördür. Necip Fazıl ve Büyük Doğu, şairin şiir dünyasının oluşumunda fikri ve ideolojik açıdan önemlidir. Necip Fazıl'ın en çok şahsiyetinden, mücadeleci tavrından etkilenmiştir. Bayazıt'ın kendi aktarımıyla, şiirinin konusunun ne olacağını, neyi anlatacağını, kısaca şiirin genel seyrini tayin etmeyi hep üstadı Necip Fazıl'dan öğrenmiştir.¹⁷

Sezai Karakoç ve Diriliş dergisi, Bayazıt'ın şiir dünyasının oluşumunda Necip Fazıl ve Büyük Doğu'dan daha etkilidir. Karakoç, şairin hayatında bir dönüm noktasıdır. Karakoç'un şiirleri ve yazılarında özellikle vurguladığı diriliş ve medeniyet kavramları, Bayazıt'ın şiirinin ana izleğini oluşturur.

Şair, Karakoç'un kelime tasarrufundan, ilhama, orijinal hayal dünyasından his ve fikir ufkuna, mukayeseli medeniyetler yaklaşımından aksiyonerliğine ve oradan çağın gelişmelerini biçim ve öz olarak eserlerine katmasına kadar şiire, edebiyata ve kültür sanat hayatımıza yepyeni yollar açarak ayrı bir canlılık kazandırdığını beyan eder. Sezai Karakoç, Erdem Bayazıt'ın şiir, edebiyat, kültür, sanat ve düşünce sahalarında görüş belirtirken altını gayet koyu çizgilerle kalın bir şekilde çizdiği isimdir.¹⁸

Erdem Bayazıt, metinlerarası ilişkiler bağlamında Karakoç'la sürekli ilişki kurmuştur. Bu hususu söyleşilerinde ve yazılarında açıkça beyan etmekten çekinmemiştir.

“Yedi Güzel Adam”ın ağabeyi Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt'ı İslamcılık mefkûresi açısından etkileyen şairlerden biridir. Nuri Pakdil, Bayazıt'ı, ortaokul ve lise sıralarından beri gerek gazete ve dergi çalışmalarıyla, gerek teşkilatçı,

¹⁷Murat Turna, Erdem Bayazıt ve şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, s. 178.

¹⁸Murat Turna, a. g. e., s. 178.

aksiyoner tarafıyla gerekse ideolojik olarak etkilemiştir. Pakdil, Bayazıt'ın roman konusunda Batı klasiklerini, özellikle Dostoyevski, Balzac, Stendhal, Goethe, Steinbeck, Gogol, Hemingway gibi yazarları okumasını önermiştir. Pakdil, edebiyat dışında da birçok açıdan Bayazıt'ın hayatına yön veren bir şairdir

Erdem Bayazıt, Pakdil gibi şiirlerinde daha çok modernizm, yabancılaşma ve sömürü çarkı, İslam medeniyeti algısı, çağ sorunsalı gibi ortak temaları işlemişlerdir. İkisi de, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi ortak kaynaklardan beslenmişlerdir. Pakdil ve Bayazıt, dizelerini İslam uygarlığının yeniden inşası uğruna kullanmaktan çekinmemişlerdir ve bu durumu Müslüman bir şairin asli ödevi olarak görmüşlerdir.

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde, Karakoç merkezli İslam medeniyeti tahayyülü mevcuttur. Bunu tabiat ve şehir çatışması üzerinden okumak mümkündür. Modernizmin kirlettiği, tabiatın ve inançtan uzaklaşmış, bunalım içindeki kaotik şehirler yerine, tabiatla iç içe, fitrata uygun, geleneksel hayatın hüküm sürdüğü, inançsal faaliyetlerin yürütüldüğü, camilerin dolup taşıdığı, bayramların bayram gibi kutlandığı, sıcacık, mutlu yuvalarda Kur'an-ı kerim'in okunup, dini sohbetlerin edildiği bir şehir ve medeniyet tahayyülü söz konusudur.

Kısacası Erdem Bayazıt'ı İslamcılık mefkûresi açısından Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil etkilemiştir. Özellikle Sezai Karakoç'un İslam medeniyeti ve coğrafyası algısı Bayazıt'ta derin izler bırakmıştır. Ümmetin çektiği sıkıntıları şair coğrafya fark etmeksizin yüreğinde hisseder ve gür sesiyle bu duygusunu şiirine yansır. Ayrıca şair, dindar nesiller sayesinde İslam medeniyetinin, inancı kuşanmış İslam şehirleriyle yeniden dirileceğini düşünür.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN HAYATI

1.1. BAYAZITLILAR

Bayazıtlılar, Doğubayazıt ahalisinin ileri gelen ailelerinden biri olup Çaldıran Savaşı (1514) sırasında Yavuz Sultan Selim'in hizmetine girmiştir. Yavuz Sultan Selim, Memluklar ile işbirliği yapan, Dulkadiroğulları üzerine yürürken Bayazıtlı İskender Bey'i yanında Maraş'a getirmiştir. Kendisine Çavuşbaşılık unvanı verilen İskender Bey ve ailesine Maraş'ta birçok arazi bağışlanmıştır.

Erdem Bayazıt, Uzunoluk Dergisinde kendisiyle gerçekleştirilen bir röportajda, Bayazatlılar hakkında şu bilgileri verir:

Bayazıtlı sülalesi Yavuz Sultan Selim'in çaldıran seferi dönüşü Doğubayazıt'tan getirilerek Maraş'a yerleştirilmiştir. Bilindiği gibi o sıralarda Maraş'ta Dulkadiroğlu Beyliği hüküm sürmekte idi. Yavuz Sultan Selim Han, Doğu Anadolu'nun fethine girişince Dulkadiroğulları sıranın kendilerine de geleceğini hissederek Memluklularla işbirliği yapmışlardır. Bu arada İran seferine çıkan Osmanlı ordusuna erzak götüren kolun Elbistan ovasında Dulkadiroğulları tarafından yolunun kesilmesi üzerine Yavuz Sultan Selim, Çaldıran dönüşü Dulkadiroğulları beyliğine son vermiştir. İşte bundan sonra Doğubayazıt beyleri olan Bayazıt ailesini de Dulkadirliyle rakip olmak üzere Maraş'a yerleştirmiştir. Sultan Selim'in bu davranışı tipik personel politikasının bir tezahürüdür. Osmanlılar fethettikleri yerlerdeki tecrübeli yöneticileri hiçbir zaman harcama yoluna gitmemişler, onları sadece fethedilen başka yörelerde istihdam etmişlerdir. Nitekim Osmanlılar, Dulkadiroğulları'nın ileri gelenlerinin bir kısmını yanılmıyorsam Konya civarında, bir kısmını da Rumeli'de görevlendirilmiştir... Maraş'a gelen Bayazıtlıların başı Bayazıtoğlu İskender Beydir. Çavuşbaşı rütbesiyle Maraş'ta istihdam edilmiştir. Çavuşlu Mahallesi ve Çavuşlu Cami de ismini buradan almaktadır.¹⁹

Bayazıtlı ailesinin kökeni hakkında, Cevdet Türkay'ın: "Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar" isimli eserinin Cemaatler bölümünün 230. sayfasındaysa: "Cemaatin adı: Bayezid, Bayezitli; Yerleşme

¹⁹Hüseyin Yorulmaz, Erdem Bayazıt'la Maraş Üzerine, Erdem Bayazıt Kitabı, ed. Mehmet Doğan, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ocak 2009, ss. 25-26.

Yeri: Kilis, Maraş Sancakları; Bağlı Olduğu Topluluk: Türkmen, Yörükkanı Taifesinden.”²⁰ olduğu ifade edilir.

Adil Erdem Bayazıt’ın, büyük dedesi Ahmet Paşa, 1877-1878 yılında gerçekleşen Osmanlı-Rus harbinde görev alır. Dedesi Mehmet Rüştü Bey de Zeytin isyanının bastırılmasında görev alır. Maraş Mutasarrıfı Abdülaziz Paşa tarafından şehir meclisinin kararıyla mübarek günlerde peygamberin sakal-ı şerifinin halka gösterilmesi göreviyle taltif edilir.²¹

Erdem Bayazıt’ın babası Ökkeş Tahsin Bey, 1900 yılında Maraş’ta dünyaya gelir. Milli mücadele döneminde Maraş’ta savaşıır. Ökkeş Tahsin Bey’in başından iki evlilik geçer.

Birinci evliliğini Kısakürekzadelerden Münire Hanım’la yapar. Bu evlilikten Melahat ve Mübahat isimli iki kız çocuğu olur. Münire hanım, ikinci kızı doğururken vefat eder. Tahsin Bey, ikinci evliliğini ise bugünkü Sezal ailesinin bir bölümünün dayandığı Arifoğullarından, Hacı Bekir Sıtkı Bey’in kızı Hacı Şerife Hanım’la gerçekleştirir.²²

Tahsin Bey’in, Şerife Hanım’dan da altı çocuğu olur. İlk erkek çocuk olan Adil Erdem Bayazıt, Şerife Hanım’ın ikinci çocuğudur. Şerife Hanımdan doğan çocukları şöyle sıralayabiliriz: Leyla Hanım, Adil Erdem Bayazıt, Mehmet Bey, Feryal Hanım, Ahmet Bey, Hale Hanım’dır. Bayazıt’ın çocukluğu Yörükselim mahallesinde, eski hükümet binasının tam karşısındaki Bayazıtlılara ait konakta geçer.

²⁰Cevdet Türkay, Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar, İstanbul: İşaret Yayınları, 1975, s. 230’dan naklen Bekir Sami Bayazıt, Kahramanmaraş’ta Bayazıtogulları, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 1998, s. 13.

²¹Cemil Çiftçi, Adil Erdem Bayazıt ve Hayatından Kesitler, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. xxı, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s. 83.

²²Cemil Çiftçi, a. g. d. y., s. 83.

1.2. ÇOCUKLUK VE GENÇLİK DÖNEMİ

Erdem Bayazıt, 18 Aralık 1939 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya gelir. Babası, Maraş'ın ileri gelenlerinden Bayazıtlı Mehmet Rüştü Bey'in oğlu, Ökkeş Tahsin Bey'dir. Maliyede memur olan Tahsin Bey ayrıca babasının vefatından sonra kutsal kandil gecelerinde Sakal-ı Şerifi halkın ziyaretine sunma görevini gönüllü olarak sürdürür.²³ Tahsin Bey'in iki çocuk Münire Hanım'dan, 6 çocuk Şerife Hanım'dan olmak üzere toplam sekiz çocuğu vardır. Annesi, Arifoğullarından Hacı Bekir Sıtkı Bey'in kızı, Hacı Şerife Hanım'dır. Erdem Bayazıt, ev hanımı olan Şerife Hanım'ın altı çocuğundan ikincisidir.

Yayla kültürünün yaygın olduğu Maraş'ta, Erdem Bayazıt'ın çocukluğu tabiatla iç içe geçer.

Şairin baba tarafı, Maraş'ın mahalli söyleyişiyle “yurt” diye tabir edilen Güzlek yaylalarındandır. Ana tarafının memleketi ise, Çağsak'tır. Şehrin yedi kilometre batısına düşen Tekerek köyünde tarlaları olan aile, kışları hariç yılın diğer zamanlarında hayatlarını burada geçirirler. Çağsak, Maraş'ta yaz meyşeleriyle ünlü bir yerdir. Şair, Haziran ve Temmuz aylarında dut, kayısı ve yöreye has bir çeşit ceviz yemek için Çağsak'a; Ağustos ayında ise gezmek ve farklı şeyler görmek için Güzlek'e gider.²⁴ Erdem Bayazıt'ın çocukluğu Güzlek, Çağsak ve Tekerek arasında yaptığı seyahatlerle, eğlenceli ve doğayla baş başa geçen bir süreci ifade eder. Erdem Bayazıt, birçok dostuyla buralarda vakit geçirerek tabiatı keşfe çıkar. İlkokuldan beri arkadaşı olan Hasan Seyithanoğlu'nun yurdu Çağsak'ın hemen yanındaki Akyar, Cahit ve Sait Zarifoğlu'nun yurdu da Güzlek'in hemen yanındaki Turnalı'dır.²⁵

Erdem Bayazıt'ın çocukluğuna dair hatırladığı ilk anıları, babaannesinin elinden tutup kendisini Şeyh Abid Efendi'ye götürmesiyle başlar. Küçük Erdem'in anımsadığı bazı hadiseler şunlardır:

Ökkeş Tahsin Bey, tarikat ehli bir insandır ve Nakşî şeyhi Abid Efendi'ye intisap eder. Küçük Erdem, Abid Efendi'ye “İncirli Hoca” derdi. Şeyh Abid Efendi, her ziyarete gittiklerinde Küçük Erdem'i yanına oturtup saçlarını okşar, dualar okur ve inciri sevdiği için her defasında cebine incir doldururdu.²⁶

Küçük Erdem dört yaşındayken Şeyh Abid Efendi vefat eder ve bu ölüm haberi Bayazıtlıları üzüntüye boğar.

²³Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., ss. 18-19.

²⁴Murat Turna, Erdem Bayazıt ve şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, s. 75.

²⁵Cemil Çiftçi, a. g. d. y., s. 85.

²⁶Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., s. 20.

Erdem Bayazıt, 1946 yılında İstiklâl İlkokulu'na yazılır ve beş yıl boyunca aynı yerde tahsil hayatını sürdürür. 1951 yılında İstiklâl İlkokulu'nu bitirdikten sonra Maraş Lisesi'nin orta kısmına yazılır; çünkü o vakitler ortaokul ve lise beraberdir. 1952 senesinde Erdem Bayazıt ortaokul ikinci sınıftayken, maliye'de memur olan Tahsin Bey'in 6 ay içinde üç farklı yere tayininin çıkması aileyi olumsuz etkiler. Önce Pazarcık'a, sonra Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine ve en son tekrar Maraş'a dönerler. Erdem Bayazıt'ın arkadaş çevresi de genişlemektedir. Hasan Seyithanoğlu ile İlkokulda sıra arkadaşı; Cahit ve Sait Zarifoğlu ile mahalle arkadaşırken bunlara ortaokul üçüncü sınıftayken Rasim ve Alâeddin Özdenören de katılır. Bu süreçte Erdem Bayazıt'ın ilk okumaları, ilgisini çeken dersler ve konular şunlardır:

Erdem Bayazıt'ın okuma serüveni Hazret-i Ali kıssalarıyla başlar. Dini alt yapısını bu kitaplardan edinir. Ortaokula başladıktan sonra da Feridun Fazıl Tülbentçi, Abdullah Ziya Kozanoğlu ve Nihal Atsız ile devam eder. Bozkurt'lar Diriliyor'u, Barbaros Hayrettin'i, Oruç Reis'i soluk soluğa okur. Erdem Bayazıt'ın en çok ilgilendiği dersler tarih ve coğrafya'dır. Tarih'ten: Osmanlı devletinin kuruluşu, İstanbul'un fethi ve İstiklâl savaşı ilgisini çekerken; coğrafya'dan: ülkelerin nüfusları, yüzölçümleri ve tabii ki Maraş...²⁷

Erdem Bayazıt, 1953 yılında ortaokul ikinci sınıfta etkileyici duruşuyla bundan sonraki hayatında silinmez izler bırakan Nuri Pakdil'i, Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" piyesinde Muallim Murtaza rolüyle sahnede izler. Nuri Pakdil'in oyundaki performansından çok etkilenir ve sessiz gözyaşları döker. Erdem Bayazıt'ın zihnindeki ilk imaj: 'Aktör Nuri Pakdil'dir.'²⁸ Erdem Bayazıt'ın, Nuri Pakdil'e yönelik sonraki izlenimleri daha çok onun sanata düşkünlüğü, dergiciliği ve aksiyoner tarafıdır. Bayazıt ve arkadaşları için, Nuri Pakdil, lise yıllarında çıkardığı "Hamle" kültür sanat edebiyat dergisi ve "Hizmet gazetesi" için düzenlediği sanat sayfaları ile etkileyici işler yapmıştır.

Erdem Bayazıt, şiir yazmaya ortaokul üçüncü sınıfta başlar. Daha önce de şiir karalamışlığı vardır. Erdem Bayazıt'ın şiirlerini ilk keşfeden öğretmeni Handan Hanım'dır. Haldun Taner'in öğrencisi olan Handan Hanım, edebiyatı

²⁷Hüseyin Yorulmaz, Bir Beyzadenin Hayat Hikâyesi, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşer Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 34.

²⁸Hüseyin Yorulmaz, a. g. m., Mayıs 2010, s. 35.

Bayazıt'a sevdiren insandır. Şairin orta sonda yazdığı ilk şiiri: "Toprak ve Adam" isimli toprak, insan ve ölüm temalı bir şiirdir. Bayazıt, bu şiiri Hamle dergisi ya da Gençlik gazetesinde yayınladı.

Erdem Bayazıt için, lise birinci sınıf yine bir dönüm noktasıdır. Tutkuyla takip ettiği Nuri Pakdil ile tanışır. Erdem Bayazıt'ın amcasının oğlu Muhittin, Nuri Pakdil'in de teyzesini oğludur. Erdem Bayazıt ve Muhittin yolda yürürken Nuri Pakdil'le karşılaşır. Böylelikle ilk tanışma yol üzerinde gerçekleşir. Nuri Pakdil, yaz boyunca İl Halk Kütüphanesinde olacağını ve Erdem Bayazıt'ın da oraya gelmesini ister.²⁹ Bu tarihten sonra Halk Kütüphanesi Bayazıt'ın ikinci adresidir. Bayazıt, Sezai Karakoç ismine ilk defa Hamle'de rastlar. Bayazıt'ın edebi dünyası Nuri Pakdil ve Hamle dergisinin fırça darbeleriyle hayat bulur. Bayazıt, lise birinci sınıfı okurken Nuri Pakdil, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine başlar.

Maraş Lisesi'nde geleceğin ünlü şair ve yazarları aynı okulda ve aynı sınıfta buluşurlar. Buna ek olarak edebiyat sahasında donanımlı hocalara sahip olmaları bu gençlerin önünü açmıştır. Ali Nihat Tarlan'ın öğrencisi Yusuf Ziya Beyzadoğlu, divan edebiyatına hâkimdir. Gündüz Akın'ın öğrencisi Yusuf Çetin, yeni edebiyatı takip etmekte ve bu sahayı çok iyi bilmektedir. Haldun Taner'in öğrencisi Handan Hanım ile kendisine en çok tesir eden Ahmet Hamdi Tanpınar'ın öğrencisi Mustafa Atanır'ın, Necip Fazıl Kısakürek ile olan aşinalığı ve Büyük Doğu dergisinde bir süre çalışması Bayazıt üzerinde hem edebi hem de fikri bakımdan etkili olmuştur.³⁰

Lise ikinci sınıfta Bayazıt ve arkadaşları çeşitli gazete ve dergilerde çalışmaktadır. Erdem Bayazıt ve Sait Zarifoğlu, Engizek dergisinde; Cahit Zarifoğlu ve Alâeddin Özdenören, Hizmet gazetesinde; Rasim Özdenören ve Ali Kutlay, Gençlik gazetesinde çalışırlar.³¹ Edebiyata meraklı olan bu gençler Nuri Pakdil'den sonra edebiyat öğretmenlerinin teşvikiyle Kültür ve Edebiyat Kolu

²⁹Hüseyin Yorulmaz, Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt, İstanbul: Hat Yayınları, Kasım 2012, s. 60.

³⁰Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., s. 64.

³¹Murat Turna, a. g. e., s. 84.

olarak ‘Hamle’ dergisini 20. Sayıdan itibaren birkaç sayı daha çıkarırlar. Yeni Hamle dergisinde Mustafa Atatanır, Cahit Zarifoğlu, Sait Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Abdullah Rıza Ergüven, Şeref Turhan, Ali Kutlay gibi isimler en çok görülen şair ve yazarlardır. Hamle dergisinde Erdem Bayazıt’ın şiirlerinin yanında bir de kısa öyküsü yayımlanır.³²

Lise Üçüncü sınıftayken, Urfa’da, okul idaresi ve öğretmenleriyle ters düştüğü için Maraş’a dayılarının yanına gelen Mehmet Akif İnan, Maraş Lisesi’ne devam eder. Divan şiirine aşırı ilgi duyan M. Akif İnan, Alâeddin Özdenören’in sınıfına düşer. Bu yüzden Akif İnan’ın, Maraş Lisesi’ndeki edebiyat grubuna dâhil olması uzun sürmez. Divan şiirini benimseyen Akif İnan, aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazıp ağır ve sanatlı bir dil kullanırken, Erdem Bayazıt ve arkadaşları daha çok Varlık ve Pazar Postası dergilerini takip ettikleri için pek farkında olmasalar da ikinci yeni şiir anlayışının etkisindeydiler. Bir süre sonra bu çelişkiler ortadan kalkar ve iki tarafta bir şekilde birbirlerini dönüştürerek etkilerler.

Erdem Bayazıt, 1958 yılında liseyi bitirmesi gerekirken iki dersten kalınca, okulu bir sene uzatır. Rasim Özdenören ile Ali Kutlay okullarını bitirip İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine yerleşir. Bu arada Cahit Zarifoğlu da okulu uzatır ve mezun olamaz. Erdem Bayazıt, Maraş’ta Cumhuriyet gazetesinin muhabirliğini ve Gençlik gazetesinin sanat ve edebiyat sayfalarını düzenler. Bir yıl boyunca bir yandan Maraş’ta şehrin sorunlarıyla ve memleket meseleleriyle ilgili yazılarak gazetecilik yaparken bir yandan da deli gibi Dostoyevski, Stendhal, Balzac gibi yazarları okuyup, Sezai Karakoç’un şiirlerini bilincine işler.

Erdem Bayazıt’ın yayınlanan ilk şiiri, “Günbatı Bir Kız Sevdim” 4 Şubat 1958 senesinde Demokrasiye Hizmet gazetesinde yayınlanırken, diğer bir şiiri de “Yeşilli Sevgi” 5 Şubat 1958 yılında Gençlik gazetesinde yayınlanır. Erdem Bayazıt’ın ilk şiirleri daha çok aşk temalı şiirleridir.³³

³²Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., ss. 73-74.

³³Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., s. 81.

1.3. ÜNİVERSİTE YILLARI

Erdem Bayazıt, 1959-1960 eğitim-öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydını yaptırır. Lisede beraber olduğu, Rasim Özdenören, Ali Kutlay, Nuri Pakdil gibi birçok arkadaşının Hukuk Fakültesinde okumaları Bayazıt'ın burayı tercih etmesinde etkilidir.

Erdem Bayazıt, üniversiteye başladığı ilk yıl bir ara veznecilerde Kadir Mısıroğlu'nun sahibi olduğu yurttta, bir ara Rasim Özdenören'lerin Eyüp'teki evinin bitişiğindeki ahşap bir evde kalır.³⁴

27 Mayıs 1960 İhtilaline doğru üniversitede çıkan olaylardan ötürü Nisan ayının sonunda okul kapanır ve öğrenciler evlerine gönderilir. Maraş'a dönen Bayazıt, yerinde duramaz ve iki defa Yassıada mahkemesini gazeteci olarak takip eder. Bayazıtlılar, Maraş'ın CHP'ye destek veren ailelerinden biridir; fakat Erdem Bayazıt, ihtilalden sonra ilk defa partiye eleştiriler getirir. Bu darbe sürecinde Bayazıt, Maraş'ta boş durmaz.

1960 yılında Maraş'ta yayınlanan İnkılâp gazetesinin genel Neşriyat Müdürlüğü'nü Cahit Zarifoğlu, Mesul Müdürlüğü'nü Erdem Bayazıt üstlenir. Aynı yıl İstanbul'da bulunan Maraş Okutma ve Yardımlaşma Derneğinin genel kongresinde yapılan seçim sonucu derneğin Genel Sekreterliğini üstlenerek Edik dergisine katkıda bulunur.³⁵

Erdem Bayazıt, 1960 yılında ihtilalden sonra üniversiteye geri döner ve Seyhan Yurdu'nda kalır. Bayazıt, burada bir ilki yaşar. Necip Fazıl Kısakürek, şairin bulunduğu yurda bayramlaşmaya gelir.³⁶ Erdem Bayazıt, amcasının oğlu Mehmet Bayazıt sayesinde Necip Fazıl'ı ve Büyük Doğu'yu ilk defa ortaokul sıralarında okumuştur. Ayrıca Necip Fazıl, Bayazıt'ın anne tarafından uzaktan akrabası gelir. Bayazıt, Necip Fazıl ve Büyük Doğu'ya esas olarak Nuri Pakdil sayesinde nüfus eder. Erdem Bayazıt'ın, Necip Fazıl'la esas olarak tanışması yine Nuri Pakdil sayesinde gerçekleşir. Necip Fazıl, İhtilalden sonra bir yazısından

³⁴Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., s. 90.

³⁵Cemil Çiftçi, a.g. d. y., s. 87.

³⁶Murat Turna, a.g. e., s. 90.

dolayı Balmumcu Hapishanesinde iki yıl yatar. Tahliye edildiği gün kendisini Nuri Pakdil'le beraber Meserret Oteli'nde ziyaret ederler.³⁷

Erdem Bayazıt, 1960-1961 yılında Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfına devam eder. Maddi sıkıntı içindedir. İş bulup çalışmayı düşünür. Okula devam zorunluluğu olduğu için bir çözüm yolu bulamaz.³⁸ Bu sırada Nuri Pakdil, İstanbul'dan Ankara'ya taşınır. Nuri Pakdil'in ısrarları ve devam zorunluluğunun olmaması nedeniyle 1961-1962 yılında kaydını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine yaptırır. İstanbul'dan Ankara'ya gelen Erdem Bayazıt, kendisini birden sağ-sol çatışmasının içinde bulur.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ikinci sınıfında okuyan Bayazıt, burada da yine geçim sıkıntısı yaşar. Burs ya da herhangi bir iş bulamaz. Ailesinden de yeterince para gelmemektedir. Fakülteye de doğru düzgün devam etmeyince Maraş'a geri döner. Bu arada İhtilal Hükümeti, lise mezunlarının yedek subay olarak öğretmenlik yapabileceklerine dair kanun çıkarınca, askerliğe müracaat eder. Burdur'un Yeşilova İlçesi Çuvallı Köyünde 1963-1965 yıllarında yedek subay öğretmen olarak görevini icra eder. Bayazıt, bu dönemi çeşitli okumalar yaparak verimli geçirir.

Askerlik dönüşü İstanbul'a gelip, eniştesinin çıkardığı derginin editörlüğünü yapmayı düşünür. O dönem Fethi Gemuhluoğlu, Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'nda Özel Kalem Müdürü'dür. Ankara'ya gelmesi konusunda Nuri Pakdil'den mektup alır. Nuri Pakdil'de Enerji Bakanlığı'nda çalışmaktadır. Erdem Bayazıt, Ankara'ya gelir ve 1965 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Müdürlüğü'nde memur olarak göreve başlar. Nuri Pakdil'in ısrarıyla, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etme kararı alır; fakat harç parasını tedarik edemeyince bu planını gerçekleştiremez. 1966 senesinde üniversite sınavlarına katılır ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanır.

³⁷Murat Turna, a.g. e., ss. 90-91.

³⁸Cemil Çiftçi, a.g. d. y., s. 87.

1966 yılında Erdem Bayazıt ile Nuri Pakdil, 20-27 Aralık tarihlerinde Ankara'yı ziyarete gelen Sovyet Rusya Başbakanı Aleksey Kosigin'i, Kızılay İş Hanı önünde halkı da galeyana getirerek protesto ederler.³⁹

Erdem Bayazıt, 1971 yılında "Dukakinzade Ahmet Bey Divanı'nın 'Kasideler' Bölümü"nü bitirme tezi olarak hazırlar ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olur.⁴⁰

Erdem Bayazıt, 1965-1972 yılları arasında Ankara'da Yaşar. Fethi Gemuhluoğlu vasıtasıyla önce Milli Eğitim Bakanlığı'nda Basın Bürosu memurluğu görevini icra eder. Bir süre sonra da Milli Kütüphane'de memurluğa geçer ve burada Süreli Yayınlar Şube Müdür Yardımcılığı vazifesinde de bulunur.

1.4. YAYINCILIK FAALİYETLERİ

Necip Fazıl Kısakürek tarafından ilk sayısı 17 Eylül 1943 yılında çıkarılan "Büyük Doğu" dergisi ve benimsediği mefkûrecilik anlayışı, İslami kesim açısından vazgeçilmez bir yaşam şeklidir. Kısacası Büyük Doğu'ya misafir olmayan İslami şair ve yazar yok gibidir

Erdem Bayazıt, Büyük Doğu'yu daha ortaokul sıralarındayken okumaya başlar. Asıl tanışma ise İstanbul'da Necip Fazıl'ın hapisane çıkışı Meseret Oteli'nde olur. Necip Fazıl, Maraş'ın Dulkadiroğulları sülalesindedir. Bayazıt'ın anne tarafından akrabası olan Necip Fazıl, Büyük Doğu dergisinde sadece Bayazıt'a değil, Maraşlı şair ve yazarların her birine köşe açmış ve onları yazar kadrosunda göstermiştir. Bayazıt, Necip Fazıl'ın yanındayken fikir ve sanat bakımından olgunlaşma sürecini yaşar. Bayazıt, Büyük Doğu dergisinde Necip Fazıl'ı örnek olarak editörlüğü, yazarlığı, dergi işletmeciliğini ve her türlü işçiliği öğrenmiştir. Büyük Doğu, Bayazıt için sadece edebi açıdan değil, sosyal ilişkilerini geliştirme açısından da faydalı bir mekândır.

³⁹Hüseyin Yorulmaz, Bir Beyzadenin Hayat Hikâyesi, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşer Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 50.

⁴⁰Cemil Çiftçi, a.g. d. y., s. 88.

Sezai Karakoç, 1960 Nisan-Mayıs aylarını içeren iki sayı halinde “Diriliş” isimli bir dergi çıkarır. Bir süre sonra derginin yayını durdurur. 1966 Mart’ında Diriliş dergisini yeniden çıkarır. Erdem Bayazıt’ın şiirleri üçüncü sayıdan itibaren dergide yer alır. Diriliş dergisi 12 sayı çıktıktan sonra Sezai Karakoç maddi imkânsızlıklar nedeniyle tekrar yayını durdurur. Bu karara ilk olarak Erdem Bayazıt ile Nuri Pakdil itiraz eder; fakat Sezai Karakoç’u bir türlü ikna edemezler.

Erdem Bayazıt’ın, Necip Fazıl gibi Sezai Karakoç’la tanışması amcasının oğlu Mehmet Bayazıt vasıtasıyla gerçekleşir. Sezai Karakoç ile Mehmet Bayazıt ortaokul’da sıra arkadaşı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde de sınıf arkadaşıdır. Bayazıt, Sezai Karakoç’u ilk olarak Hamle ve Pazar Postası dergilerinde okuyup takip eder. Nuri Pakdil’in çağrısıyla İstanbul’a gelerek şahsen tanışır. Bayazıt, Karakoç’a dair anılarını şu sözlerle anımsar:

Necip Fazıl’ı ve arkasından ve Sezai Bey’i tanıdık. Necip Fazıl’la her gün beraber olamıyorduk ama Sezai ağabeyle her gün beraberdik. Her şeyi sorabiliyor ve bizi çok iyi tahlil edebiliyordu. Bizim için Sezai Bey çok iyi bir muallim oldu. Dünya görüşümüzün şekillenmesi ve medeniyet anlayışımızın yerini bulması Sezai ağabeyin döneminde olmuştur. O yıllarda Rasim ve Cahit, Sezai ağabeyden daha çok istifade ettiler. Çünkü ben 1963 yılında askere gittim. İlişkimiz mektuplarla devam etti.⁴¹

Diriliş, toplum hayatında siyasi, sosyal ve dini birçok meseleyi içeren bir dergidir. Derginin kapanması Bayazıt ve arkadaşlarını fazlasıyla üzmüştür. Sezai Karakoç ve Diriliş dergisi, Büyük Doğu’dan sonra Erdem Bayazıt’ın hayatını şekillendiren ikinci edebi ve fikri bir okuldur. Hatta Karakoç, Bayazıt için daha öncelikli bir sanatçıdır.

Diriliş dergisi kapandıktan sonra sanat ve edebiyat alanında büyük bir boşluk oluşur. Ayrıca Maraş ekibi fikirlerini yazabilecekleri bir mekân bulamazlar. Bunun üzerine Ankara’da yaşamlarını sürdüren Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören ve M. Akif İnan’dan oluşan küçük bir ekip sık sık bir araya ne yapmaları konusunda istişare ederler. Nuri Pakdil’den yeni bir dergi çıkartma teklifi gelir. İsim konusunda Nuri Pakdil’in ‘Gökçeyazın’ teklifine

⁴¹Murat Turna, a. g. e., ss. 99-100.

rağmen Rasim Özdenören “Edebiyat” ismini önerir. Yapılan tartışmalardan sonra genel eğilim sonucunda “Edebiyat” isminde karar kılınır.

Edebiyat dergisi 1969 yılının Şubat ayında ilk sayısı ile yayın hayatına başlar. Bu durumu Sezai Karakoç pek hoş karşılamaz. Edebiyat dergisini, ‘Diriliş’e bir alternatif olarak yorumlar ve bu dergi ekibiyle ilişkisini tamamen keser. Edebiyat dergisinin doğal yazarlarından biri olan Erdem Bayazıt’ın 1972 yılında, ilk şiirlerinden oluşan “Sebeb Ey” isimli eseri Edebiyat Dergisi Yayınları tarafından basılır.

Erdem Bayazıt, 1972 yılında Maraş’a evlenmek için gitmek istediğini ve Ankara’dan ayrılacağını Nuri Pakdil’e söyler. Pakdil, bunu cepheden kaçmak olarak niteler. Erdem Bayazıt’ın Ankara’dan asıl ayrılma nedeni Pakdil ile Karakoç arasındaki bitmek bilmez kırgınlıktır. Bayazıt, bu kırgınlığa daha fazla şahit olmamak için Ankara’yı terk ederek Maraş’a yerleşir. Bayazıt ile Pakdil bu olaydan sonra bir daha bir araya gelemezler.

Erdem Bayazıt, 1972 yılında Ankara’dan ayrılarak Maraş’a gelir ve Bayazıtlılar ailesinden Naciye Hanım’la evlenir. Bayazıt’ın, Naciye Hanım’dan Sevde ile Meral isimli iki kız çocuğu olur. Maraş’a yerleşen Bayazıt, Maraş Lisesi’nde yaklaşık bir buçuk yıl edebiyat öğretmenliği yapar. Tam bu dönemde, 7 Şubat 1973 senesinde, TBMM’de kabul edilen bir yasa ile Maraş, kahramanlık unvanını alarak ‘Kahramanmaraş’ olur. Bu karar Erdem Bayazıt’ı onurlandırır. Öğretmenlik görevinden ayrılan Bayazıt, Kahramanmaraş İl Halk Kütüphanesi’ne müdür olarak atanır ve burada iki yıl çalışır. Edebi faaliyetlerini Maraş’ta yeterli düzeyde sürdüremeyeceğini anlayan Erdem Bayazıt, Fethi Gemuhluoğlu’nun çağrısı üzerine İstanbul’a gelerek İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı’nda genel sekreterliğe atanır. Bayazıt, devlet memuru maaşı ile İstanbul’da ailesiyle kalabilecek uygun bir ev bulamaz ve dört ay sonra Ankara’ya gelerek Rasim Özdenören’in evinde kalır. Sanayi Bakanlığı İnsan Gücü Eğitim Dairesi Başkan Yardımcılığı görevine atanır. Ankara’da da maddi imkânsızlıklar nedeniyle uygun ev bulamayınca canı sıkılan Bayazıt, artık bu şartlarla çalışamayacağını anlayınca memurluktan istifa eder. 1976 Temmuz’unda tekrar Maraş’a ailesinin yanına döner.

1974 yılından itibaren Edebiyat dergisi çevresinden bir grup şair ve yazar Nuri Pakdil’le sorunlar yaşar ve ilişkiler gittikçe kopma noktasına gelir. Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Nazif Gürdoğan, Mehmet Akif İnan, Hasan Seyithanoğlu bir araya gelerek birey merkezli değil, ortak karar alma mekanizmasının çalıştığı yeni bir dergi çıkarmanın zorunluluk olduğuna karar verirler.

1976 yılının Aralık ayında, Maver’a’nın ilk sayısı sessiz sedasız çıkar. Erdem Bayazıt Akabe Yayınlarının ve Maver’a dergisinin yönetimini üstlenir. Çünkü aralarında işsiz olan Bayazıt’tır. Derginin ismi konusunda Edebiyat dergisinde olduğu gibi yine Rasim Özdenören’in, “Maver’a” teklifi kabul edilir. Dergi 164. Sayısıyla 1990’a kadar aralıksız yayın hayatını sürdürür.

Şair, bir süre sonra Maraş’tan ailesini de getirerek, Dikmen’de arkadaşları tarafından tutulan daireye yerleşir. Maver’a ve Akabe’nin yükünü omuzlarında taşıdığı günlerde Yeni Devir gazetesinde günlük yazılar yazmaya başlar. “Dün-Bugün-Yarın” başlığı altında 25.07.1979 tarihli ilk yazısı “Rahman ve Rahim Olan Allah’ın ismiyle” adını taşır. 25.03.1981 günü “Günün Yorumu” başlığıyla da yazılarını 15 Temmuz 1981 yılına kadar sürdürür. Son yazısı “Sanayi mi Tarım mı?” adını taşır.

Afganistan savaşının devam ettiği günlerde Ajans 1400’ün oluşturduğu bir ekip ile 23 Temmuz 1981 yılında Afganistan’a gider. Erdem Bayazıt’ın dışında ekipte Ahmet Bayazıt, Çetin Tunca, Halil İbrahim Sarıoğlu, Şenol Demiröz, Yücel Çakmaklı ve Necdet Taşcıoğlu bulunmaktadır. İran-Pakistan-Afganistan-Hindistan’a uzanan bu yolculuk 5 Eylül 1981 tarihine kadar sürer. Bayazıt bu yolculukta savaş muhabiri gibi gazetecilik yapar ve seyahatlerinin amacını şöyle sıralar:

Seyahatimizin ilk amacı İran ve Pakistan’daki Afgan muhacir ve mücahitlerine ulaşarak onların sesini dünya kamuoyuna aksettirmek... Bunu başarabildiğimiz ölçüde bu gezimizin amacına erişmiş olacak. İkinci amaç, İslam Devriminden sonraki İran’ı bütün gerçeği ile tanımak ve tanıtmak... Üçüncü amaç ise, İstanbul’dan Yeni Delhi’ye kadar İpek Yolu’nun tarihi eserlerini ve turistik mevkilerini filme ve yazıya rabtirmek!..⁴²

⁴²Erdem Bayazıt, İpek Yolundan Afganistan’a, İstanbul: Akabe Yayınları, 1982, ss. 6-7.

Yazılarının bir kısmını 7 Ağustos 1981 tarihinde Yeni Devir gazetesinde, bir kısmını da Maveria dergisinin “Afganistan Özel Sayısı”nda yayımlar. 1983 senesinde Bayazıt’ın bu çalışması Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Gazetecilik Ödülü’ne değer görülür. Bu yazılar “İpek Yolundan Afganistan”’a adıyla, 1982 yılında Akabe Yayınlarından çıkar

Erdem Bayazıt’ın şiirleri ve yazıları Açı, Çıkış, Gençlik, Hilal, Hamle, Yeni İstiklâl, Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Maveria, Hece, Kaşgar, Yedi İklim; Hizmet, Yeni Devir, Yenişafak, Zaman gibi dönemin dergi ve gazetelerinde yayımlanmıştır.

1.5. ABDURRAHİM REYHANÎ’YE İNTİSAP ETME

Erdem Bayazıt’ın tarikat ehli olan babası Ökkeş Tahsin Bey, Maraş’ta Nakşî şeyhi Abid Efendi’ye intisap etmiştir. 1978 yılından itibaren Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna mensup olan Abdürrahim Reyhanî ile tanışması Bayazıt’ın hayatında bir dönüm noktası olur. Bayazıt, Şeyhi Abdurrahim Reyhanî’den dersler almış ve önemli kararlarında ona danışmıştır.

Erdem Bayazıt’ın tarikat yoluna girmesinde çevresinin de etkisi büyüktür. Mehmet Akif İnan ömrünün sonlarına doğru Baykam’da, Hoca Ali Efendi’ye intisap edip sohbetlerine katılmıştır. Necip Fazıl ise Abdülhakim Arvasi’ye intisap etmiş, ‘O ve Ben’ isimli eseriyle şeyhine dair tüm hissiyatını dile getirmiştir.⁴³

Abdurrahim Reyhan Efendi’nin hayatı hakkında kısaca şunları söyleyebiliriz:

Abdurrahim Reyhan Efendi, 1930 yılında Erzincan’ın Keleriç (bugünkü adı Karakaya) beldesinde dünyaya gelmiş, Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna mensuptur. İrşad görevini 1973 yılında vefat eden Dede Paşa lakaplı Musa Dede Bayburdî Efendi’den alır. Faaliyetlerine bir süre Erzincan’da, bir süre sonra İstanbul Küçükçekmece’ye taşınarak Tepecik’te yürütmeye çalışmış ve Reyhan Kültür Vakfî’nin kurulmasına ön ayak olmuştur.⁴⁴

Abdurrahim Reyhan Efendi, 24 Ocak 1998 yılında vefat eder. Erdem Bayazıt’ta, şeyhinin vefatından sonra 1 Şubat 1998 yılında Yeni Şafak gazetesinde onun ölümü üzerine bir yazı kaleme alır.

⁴³Murat Turna, a. g. e., ss. 128-129.

⁴⁴Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., s. 287.

Âşık meşreb idi. “Kamil-mükemmil” irşad makamına aşk yoluyla erişenlerdendi. Toprak gibi mütevazı idi. Şefkati, merhameti; Cenab-ı Allah’ın bütün yaratıklarını tutacak boyuttaydı. Gayreti durmadan akan nehirler gibiydi. Cömertliği gökyüzünde dolaşan bulutlar, yeryüzünde dalgalanan okyanuslar gibiydi. Tebessüm ettiğinde çevresinde güller açardı, sanki yeryüzünde bir bahar iklimi yürürlüğe girerdi. Celallendiğinde arslanların bile yüreği, rüzgâra uğramış yapraklar gibi titrerdi. Benim güzel efendim, kalbimdeki meselelere sormadan cevap verdim, müşkilleri halledim, musibetlere uğradığımda yüküme omuz verdim, dara düştüğümde imdadıma yetiştim, darıldığımda sitemli bakanım, sevindiğinde yüzünde güller açanım. Sen gittin bize ağlamak kaldı!⁴⁵

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı gibi Bayazıt, şeyhine derin bir muhabbet duymaktadır. Reyhan Efendi, Bayazıt’ın hayatında bir dönüm noktasıdır. Bayazıt için ruhsal bir devrimdir.

1.6. MİLLETVEKİLLİĞİ DÖNEMİ

Erdem Bayazıt’ın, 27.05.1983 yılında Maveria dergisindeki son yazısı, Necip Fazıl’ın vefatıyla ilgili olan “Ve Dağ Dağ Elveda” yazısıdır. Bayazıt, Maveria dergisi İstanbul’a taşındıktan sonra, 1984 yılında, derginin yönetiminden çekilir ve Devlet Planlama Teşkilatı’nda sözleşmeli personel olarak çalışmaya başlar.

Erdem Bayazıt, Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Maveria çizgisinde edebi faaliyetlerini sürdüren bir şairken, 1987 genel seçimlerinde Şeyhi Abdurrahim Reyhan Efendi’nin onayını alarak Turgut Özal’ın genel başkan olduğu Anavatan Partisinde siyasete atılır. Bayazıt, Turgut Özal’ı, 1967 yılından beri tanımaktadır. Özal’ın bulunduğu camiaya Bayazıt’ın yakın oluşu, bir dönem ikisinin de Devlet Planlama Teşkilatı’nda çalışmalarını yakınlaşmalarını sağlamıştır.

Turgut Özal’ın, dini ve manevi değerlere önem vermesi, ekonomik, siyasal, sosyal meselelerdeki düşünceleri Bayazıt’la örtüşmektedir. Turgut Özal, Bayazıt’ın gözünde II. Abdülhamit gibidir. Çünkü ikisini de milletin kurtuluşu için köklü tedbirler alan önemli siyasetçiler olarak görür.

30 Kasım 1987 seçimlerinde Kahramanmaraş Milletvekili seçilen Adil Erdem Bayazıt, 18. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin çalışmalarında Milli Eğitim ve Çevre Komisyonlarında görev aldı. Dönemin dergi ve

⁴⁵Erdem Bayazıt, Bir Âlem Göçtü, 1 Şubat 1998, Yeni Şafak’tan naklen ed. Mehmet Doğan, Erdem Bayazıt Kitabı, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2009, s. 203

gazetelerine verdiği röportajlardan öğreniyoruz ki milletvekili olduğu sıralarda, memleket meseleleriyle birlikte Maraş'ın yerel sorunlarıyla da geceli gündüzlü ilgilenmiştir. Şehre yapılacak yardımlar, yatırımlar, eğitim ve öğretim alanındaki çabaları memleketinde unutulmamaktadır. Necip Fazıl Kısakürek Kültür Merkezi onun ısrarlı takipleri sonucu tamamlanabilmiştir. MADO'nun bugün bir dünya firması haline gelmesindeki katkısını bizzat Kambur kardeşler anlatıyor.⁴⁶

Erdem Bayazıt'ın, Anavatan Partisi'nden milletvekili seçilmesi bazı çevreleri rahatsız eder. Bu Tür sıkıntılarla uğraşırken eşi Naciye Hanım rahatsızlanır ve bir süre sonra vefat eder.

Şairin, 1987 yılının Nisan ayında Akabe yayınlarından ikinci şiir kitabı "Risaleler" yayımlanır. Eser: Tabiat Risalesi, Aşk Risalesi, Savaş Risalesi, Savaş Risalesine Zeyl -Afganistan 1400-, Ölüm Risalesi şiirlerinden oluşmaktadır. Bayazıt'ın, "Risaleler" isimli kitabı bir yıl sonra Türkiye Yazarlar Birliği tarafından '1988 Yılı Şiir Ödülü'ne layık görülür. Şairin, "Sebeb Ey" ve "Risaleler" isimli şiir kitapları 1992 yılında İz Yayıncılık tarafından "Şiirler" adıyla çıkartılmıştır.

9 Kasım 1989 yılında Turgut Özal, Türkiye Cumhuriyetinin 8. Cumhurbaşkanı olur. 15 Haziran 1991 tarihindeyse, Mesut Yılmaz, Anavatan Partisinin genel başkanlığına gelir. Erdem Bayazıt ile Mesut Yılmaz arasında bir türlü sağlıklı iletişim gerçekleşmez. Bayazıt, 1992 yılından sonra bir süre siyasete ara verir. 1995 yılında kısa süreliğine Yeni Parti'de siyasi faaliyetlerini sürdürür sonra sağlık ve ailevi sebeplerden ötürü siyasi hayatını noktalar.

Bayazıt, ikinci evliliğini Ayşegül Hanım'la gerçekleştirir. Ayşegül Hanım'dan da Ökkeş Yusuf ve Ahmet Fırat isimli çocukları olur.

1.7. SON DÖNEMLERİ

Erdem Bayazıt, siyasi yaşamını noktalayınca, yeterince zaman ayıramadığı edebi faaliyetlerine geri döner. 1996-1997 yıllarında Zaman gazetesinde, 1997-1998 yıllarında ise Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapar. Annesi Hacı Şerife Hanım, 02.11.1997 tarihinde vefat eder. Bayazıt, 11 Kasım'da Yeni Şafak

⁴⁶Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., ss. 272-273.

gazetesinde ‘Ana’mız Kadınlar’ isimli yazısında annesiyle ilgili üzüntülerini dile getirir.

Erdem Bayazıt’ın, 1998 yılında “Gelecek Zaman Risalesi” isimli on şiirden oluşan eseri İz Yayıncılık tarafından yayımlanır. 2003 yılının Ekim ayında Strazburg’da düzenlenen Türkçe’nin 5. Uluslararası Şiir Şöleni’nde Yahya Kemal Büyük Ödülü’nü alır. Yine 2003 senesinde “Sebeb Ey”, “Risaleler”, “Gelecek Zaman Risalesi” isimli üç şiir kitabı İz Yayıncılık tarafından “Şiirler” ismiyle yayımlanır. 2004 yılında MARAŞDER’in Başkanlığını yürütür. Mehmet Doğan, 2008 senesinde Erdem Bayazıt’ın 50. Sanat yılı nedeniyle, Burç FM Radyosu’nda “Erdem Şiirleri” programı yapmıştır. 40 hafta devam eden programa başta Rasim Özdenören, Prof. Dr. Nazif Gördoğan, Prof. Dr. Bekir Karlığa, Prof. Dr. Sadettin Ökten, Alim Kahraman, Osman Nalbant, Ali Haydar Aksal katılırken, Erdem Bayazıt’ta zaman zaman Maveria Sohbetleri’ne dahil olmuştur. Aynı yıl TBMM Başkanlık Divanı’nca Üstün Onur Ödülü alan Adil Erdem Bayazıt, hasta yatağında yazdığı ‘Üsküdar Risalesi’ şiirini tamamlayamadan 5 Temmuz 2008 tarihinde İstanbul’da vefat eder. Devletin en üst protokolü ile Eyüp Camii’nde cenaze namazı kılınır ve ardından Eyüp Mezarlığı’na defnedilir.

Erdem Bayazıt, hasta yatağında yazdığı; ama tamamlayamadığı “Üsküdar Risalesi” isimli son şiirine Tevfik Fikret’in gençlik yıllarında yazdığı “Sabah Ezanında” isimli şiirinden birkaç dize ile başlar.⁴⁷

ÜSKÜDAR RİSALESİ

“Bir samt-ı ulvî guyâ tabiat

Bir samt-ı ulvî guyâ leyâlim

Etmekte zikr-i hallâkı dâim

Allahu Ekber Allahu Ekber”

Erdem Bayazıt, sefere giden bir şair edasıyla şiirine şöyle devam eder:

Şafak sökerken Boğaziçi’nde/ Tan ağarırken İstanbul üstünde

⁴⁷Hüseyin Yorulmaz, a.g. e., s. 347.

Bir sırlı elbise dokunur kâinatın üstüne/ Mekke’de başlayan Medine’de yükselen Kudüs’e sıçrayan/ Sonra Şam sonra Bağdat sonra Buhara Semerkant/ İsfahan Tahran Tebriz Meşhed

Bayraktar-ı Resul Eyüp Sultan diye mekân tutmuş/ Oradan hükmetmiş kıtalara/ Karşı tarafta Üsküdar zamana tanık olmak için nöbet tutmuş

Valide Günnuş Sultandan yükseldi dirilişi tetikleyen ilk sedâ/ Sonra Mihrimah sonra Şemsi Paşa/ Sonra Rumi Mehmed sonra Ayazma/ Beşiktaş Yahya Efendi’den aksedince cihana/ Bir diriliş gulgulesi açar sırların kapısını⁴⁸

Erdem Bayazıt, hasta yatağında yazdığı ve tamamlayamadığı “Üsküdar Risalesi” şiirinde Üsküdar’ı ve Osmanlı devletini merkeze alır. Çünkü şair için, Osmanlı devleti bir Daru’l-İslam’dır. Kudüs’e giden yollarda Üsküdar’dan geçer

⁴⁸Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., s. 348.

İKİNCİ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. İMAN

Arapça'da "güvenmek" anlamında e-m-n kökünden türemiş, if'âl kalıbında bir mastar olan iman kavramı, karşısındakine güven vermek, güven duymak, tasdik etmek ve gönülden benimsemek anlamlarını taşımaktadır. Ayrıca kelimenin fiil hali olan "âmene", insanda korkunun kaybolarak güvenin yerleşmesi manasını taşımaktadır.⁴⁹

Mahiyeti açısından iman tanımları incelendiğinde genelde kalıp haline gelmiş şu cümlelerle karşılaşılmaktadır: "İman tasdiktir"⁵⁰, "İman kalbin tasdikidir"⁵¹, "İman kalbin mârifetidir"⁵², "İman kalp ile tasdik, dil ile ikrardır"⁵³, "İman kalp ile mârifet dil ile ikrardır"⁵⁴, "İman kalbin tasdiki dilin ikrarı ve amelden ibarettir"⁵⁵ yapılan tariflere bakılınca tasdik kavramı imanın mihenk noktasını oluşturuyor.

Hasan Aktaş, "Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler" adlı eserinde iman maddesini şöyle ifade eder:

İman, inanma ve inanç esaslarını içeren teolojik bir kavramdır. Arapça 'emn' kökünden gelir. İnanmak ve iman etmek gibi sözlük anlamlarının dışında İslam dinini kabul etme gibi hususi bir alamı vardır. Bütün dinlerde inanılması gerekli ilkeler bütünüdür. Nefsin huzura ve sükûna kavuşması ile

⁴⁹Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 17.

⁵⁰Eş'arî, el-Lüma, s. 75'den naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

⁵¹Bâkîllânî, el-İnsâf, s. 86'dan naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

⁵²Bağdâdî, Usûlü'd-din, s. 247'den naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

⁵³İbn Hazm, el-Fasl, III, 192'den naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

⁵⁴İbn Hazm, a. g. e., III, s. 188'den naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

⁵⁵Âcurrî, eş-Şerî'a, s. 102'den naklen Hülya Alper, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013, s. 23.

korkunun yok olmasıdır. İnanan kişi güven veren ve güvenilen kişidir. İman her şeyden önce kalpte başlayan bir olaydır. Kur'an-ı Kerim'de iman ile ilgili yelpaze oldukça geniştir. İman eden insan, iyi iş gören bir insandır. Bu bağlamda iman kavramı pek çok ilavelerle zenginleştirilmiştir. İman, İslam dininin aslî esaslarını kabul ve tasdik etmektir. İslam'da imanın altı esası vardır. İmanın altı esası 'Amentü' kavramı içinde toplanmıştır. Bunlar şunlardır: 1. Allah'a iman, 2. Meleklerle iman, 3. Kitaplara iman, 4. Peygamberlere iman, 5. Ahirete iman, 6. Hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman etmektir. İman iki kısma ayrılır. Birincisi icmâli iman; Hz. Peygamberin Allah'tan alarak haber verdiği şeylerin hepsine birden topluca inanmaktır. İkincisi tafsilî iman; Hz. Peygamberin Allah'tan haber verdiği şeylerin her birine delilleriyle birlikte inanmaktır. İmanın da taklidi ve tahkiki olmak üzere iki mertebesi vardır. İmanın zıddı küfürdür. İman 'aydınlık', onun karşıtı olan küfür ise 'karanlık' anlamına gelir...⁵⁶

İman mertebesini oluşturan taklidi İman: kişinin iman esaslarını aile ve çevresinden öğrenmesiyle; tahkiki iman: kişinin iman esaslarını delilleriyle birlikte ilmen öğrenip kalben tasdik etmesi anlamına gelmektedir.

İnsanoğlu gerek çoktanrıci inanç öncesi döneminde gerek çoktanrıci inanç döneminde gerekse tektanrıci inanç döneminde dinsel olarak çeşitli biçimlerde iman arayışı içinde olmuştur. Çünkü imanın hem düşünce üreten hem de düşünce tarafından üretilen bir kişisel arayış, güven, tam bağlılık/teslimiyet şeklindeki genel yapısı, hem bir dine inananlar hem de inanmayanlar arasında ortakır.⁵⁷ Tektanrıci dinler (monoteist) açısından iman sadece zihinsel bir süreci kapsamamaktadır. Zihinsel faaliyetin amele dönüşmesiyle birlikte iman gerçek hüviyetini kazanır. Ayrıca imanın gaybî, kesin ve kapsayıcı oluşu da temel özellikleri arasında yer alır.

İmanın esaslarını beyan eden "Amentü" kavramı, kaynağını kur'an ve hadislerden alır.

Ey iman edenler, Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba, daha önce indirdiği kitaba da iman edin! Kim Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanmazsa, pek derin bir sapıklığa saplanıp gitmiştir.⁵⁸

⁵⁶Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler, Rize: Yort Savul Yay. , Kasım 2011, s. 303.

⁵⁷C. Stephen Evans, R. Zachary Manis, Din Felsefesi-İman Üzerine Rasyonel Düşünme, çev. Ferhat Akdemir, Ankara: Elis Yayınları, 2010, s. 234.

⁵⁸Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul: Huzur Yayınevi,1994, Nisâ 4/136., s. 99.

Bu ayette iman edilecek esaslardan beşi sıralanır. Kadere iman ise muhtelif ayetlerde yer alır. ‘Haberiniz olsun ki, Biz her şeyi bir kaderle yaratmışızdır.’⁵⁹ Yine Hz. Muhammet’in, “iman nedir?” sorusuna: “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhret gününe inanmandır. Yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir.”⁶⁰ şeklindeki hadiste imanın şartları net olarak ifade edilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de “ey iman edenler” diye başlayıp müminlere seslenen diğer ayetler ise genel olarak Nisa, Kamer, Haşr, Hicr, Nur, Münafikun, Bakara, Maide, Hac gibi sûrelerinde yer alır.

2.1.2. EPİSTEMOLOJİ

Felsefenin “bilgi” kavramı ile uğraşan dalına epistemoloji adı verilir. Epistemolojinin Batı felsefesinde yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişi vardır ve bu alanda günümüze dek üretilen düşünceler çok büyük bir fikirsel birikime karşılık gelmektedir. Genel olarak dilimize bilgibilim, bilgi kuramı veya bilgi felsefesi olarak da çevrilmektedir. Epistemoloji bilginin olanaklığını, yapısını, kaynaklarını, sınırlarını ve kavramsal bileşenlerini irdeler. Yunanca “episteme” ve “logos” sözcüklerinin birleşiminden oluşur.⁶¹ Epistemoloji bilgi kavramı üzerine oluşturulan kuramsal bir çalışma türü ve felsefenin bir alt dalıdır. Jean Piaget, epistemolojiyi şöyle tarif eder: Epistemoloji, bilginin şu an da varolduğu biçimin bilgisidir; bilginin kendisi için ve gelişmesine bakılmaksızın, kendi çevresi içinde çözümlenmesidir.⁶²

Britanyalı filozof, Analitik düşünce okuluna bağlı Antony Flew bilgi kavramının şu üç temel soruya cevap aradığını söyler:

a.Bilgi nedir? Bilginin gerekli ve yeterli koşulları, bilginin belirleyici özellikleri nelerdir? b.Bilginin imkanları ve sınırları nelerdir? Bir şeyi gerçekten bilebilir miyiz? Eğer biliyorsak, neyi bilebiliriz, neyi bilemeyiz? c.Bilgiyi nasıl elde edebiliriz? Yani bilginin kaynakları nelerdir? Duyu, bellek, sezgi, akıl veya iman bilginin kaynağı mıdır ve bunlar güvenilir kaynaklar mıdır?⁶³

⁵⁹Kamer 54/49.

⁶⁰Müslim, İman: 1/1.

⁶¹Murat Baç, Epistemoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Haziran 2012, s. 25.

⁶²Jean Piaget, Genetik Epistemoloji, çev. Ali Cengizhan, Ankara: Birey Ve Toplum Yayıncılık, 1984, ss. 1-2.

⁶³Antony Flew, Felsefe Sözlüğü, çev. Nurşen Özsoy, Ankara: Yeryüzü Yayınları, 2005, s. 39.

Filozoflar eskiden beri bilhassa Platon'un "Theaetetus" diyalogunda bilginin tanımı ve unsurları konusundaki yaklaşımı, geleneksel epistemoloji adıyla etkisini sürdürmüştür.⁶⁴ Platon, özellikle bilgi, doğru inanç ve bilgi-inanç ilişkisi gibi konuları üzerinde durmuş ve bunu tamamen bir felsefe problemi olarak ele almıştır.⁶⁵

Platon'un "gerekçelendirilmiş doğru inanç" şeklindeki bilgi tanımı, çağdaş epistemolojide bilgi konusundaki tartışmaların zeminini oluşturur.⁶⁶

Modern felsefe içinde birbirine zıt iki düşünce okulu olan rasyonalistler (Rene Descartes, Baruch. Spinoza, G. Leibniz) ve ampiristler (John Locke, David Hume, George Berkeley) bilgi teorisini sağlam temeller üzerine oturtup, bilgiyi basit önyargılı, inanç ya da kanıdan açıkça ayırmak istemişlerdir.⁶⁷ Rasyonalistlerin kesinlik modeli, akıl yürütme yoluyla bilgiyi mantık ve matematikle temellendirirken; ampiristler ise yanılmaz bilginin kaynağı olarak duyuşal deneyimin izlenimlerini önemsemişlerdir. 18. yüzyılda temel düzenleyici kavramlardan (zaman, mekân, nedensellik ve diğerleri) oluşan çerçevenin sadece duyuşal deneyimin ile elde edilemeyeceğini düşünen Kant, rasyonalist ve ampirist yaklaşımları uzlaştırarak gerçekçi bir bilgi teoreminin ilk yapısını oluşturur.

XIX. yüzyılda ilk kez J. F. Ferrier "bilgi teorisi" yerine onunla eş anlamlı olarak "epistemology" terimini kullanmıştır. Daha sonra epistemoloji adı yaygınlaşmıştır. Edmund L. Gettier'in 1963 yazdığı üç sayfalık "Is Justified True Belief Knowledge?"⁶⁸ adlı makalesi Platon'un geleneksel epistemoloji anlayışını yıkarak çağdaş epistemolojinin seyrini ve ilgisini tamamen değiştirmiştir. Bu eleştirel süreç epistemoloji alanında farklı bakış açılarını da geliştirerek onun sağlıklı bir hatta ilerlemesini sağlamıştır.

⁶⁴Hasan Yücel Başdemir, Epistemoloji Temel Metinleri, Ankara: Hitit Kitap Yayınları, 2011, s. 7.

⁶⁵Hanifi Özcan, Epistemolojik Açıdan İman, İstanbul: M. Ü. İFAV Yayınları, Mart 2014, s. 10.

⁶⁶Hasan Yücel Başdemir, a. g. e., s. 7.

⁶⁷Gordon Marchall, Sosyoloji Sözlüğü, çev. Osman Akınbey, İstanbul: Derya Kömürcü Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 135.

⁶⁸Hasan Yücel Başdemir, a. g. e., s. 7.

2.1.3. İMAN EPİSTEMOLOJİSİ

İman probleminin epistemolojik açıdan incelenmesi demek onun ilkelerinin, onunla ilgili ifadelerin ve bu ifadelere bağlı olarak ortaya konulan sonuç ve görüşlerin eleştirilerek mantıksal temellerinin ve objektif değerlerinin belirlenmesi demektir.⁶⁹ İmanın epistemolojik olarak irdelenmesi, bu konuda teoloji, tarih, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerden yararlanılmayacağı anlamına gelmez. Çünkü iman, toplumsal bir varlık olan insanın ontolojik yapısını ilgilendiren bir husustur.

İnanılan ile inanan arasındaki “iman ilişkisinin” keyfiyetinin ne olduğu meselesi, hiçbir ilmin dokunamayacağı bir meseledir; onunla ancak felsefe, daha doğrusu epistemoloji uğraşır... Epistemolojinin doğrudan konusunu teşkil eden “iman ilişkisi” ve inanç önermelerinin “hakikat-değerleriyle” de din psikolojisi ve din felsefesi dolaylı olarak ilgilenmek zorundadır. Çünkü inanmanın gerçekleşmesini sağlayan üç unsur: inanan, inanılan ve bu ikisi arasındaki ilişki (iman) birbirinden ayrılmaz üçlüdür. Epistemoloji, din psikolojisi ve din felsefesi birbirlerinin verilerinden ve ortaya koydukları sonuçlardan faydalanmak zorundadırlar.⁷⁰

Din psikolojisi, süjenin (inananın) inandığı şeylere niçin inandığını sorarak bilişsel, duygusal açıdan irade ve davranışlarını anlamaya çalışır. Aslında Din psikolojisi inanmanın sebebini sorarak süjeyi, objeden (inanılandan) daha ön plana alır.

Tarihsel olarak 19. Yüzyıla dayanan ve ilk olarak Hegel tarafından kullanılan “Din felsefesi” tabiri dinin de felsefi bir incelemenin konusu yapılabileceğini söyler. Hegel: “Hem dinin hem de felsefenin nihai konusunun ezeli hakikat olup bu hakikat ya da gerçeklik ise Tanrı’dan başka bir şey değildir.” der.⁷¹ Felsefenin temel bir disiplini olan din felsefesinin öncelikli amacı ne bir takım dini inançları savunmak ne de onları çürütmektir. Dine ve dini inançlara dışarıdan bakarak felsefi açıdan değerlendirmeye çalışmaktır.⁷² Kısacası din felsefesi, imanla ilgili olarak ortaya koyduğu sorular, problemler ve bunlarla ilgili teori ve görüşlerle epistemolojiye katkıda bulunur.

⁶⁹Hanifi Özcan, a. g. e., s. 11.

⁷⁰Hanifi Özcan, a.g. e., ss. 12-15.

⁷¹F. Hegel, Estetik I, çev. T. Altuğ, H. Hünler, İstanbul: Payel Yayınları, 1994, s. 19.

⁷²Mehmet Sait Reçber, Din Felsefesi, Din Felsefesi, ed. Recep Kılıç, Mehmet Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, s. 27.

Epistemolojik olarak iman; iman bilgisinin doğasını, kapsamını, kaynağını ve doğruluğunu araştırmak demektir.⁷³ İman epistemolojisi ne sadece duygudan ne iradeden, ne eylemden, ne de başka herhangi bir şeyden ibarettir; bilakis iman hepsinin toplamıdır.

2.1.3.1. SÜJE-OBJE İLİŞKİSİ

İman, süje (insan-inanan) ile obje (Tanrı-inanılan) arasındaki bağıdır. Bu ikili arasındaki ilişki ve öncelik durumu imanın değeri konusunda da bize ipucu vermektedir. Çünkü Süje (inanan) ve obje (inanılan) ontolojik olarak farklı varlık alanlarına girmektedir. Bu nedenle de süje ve obje arasında birlikten bahsetmek iman epistemolojisi açısından söz konusu değildir.

Süje duyan, düşünen, bilen ve irade eden 'ben'dir; bir başka deyişle bilinçli, iradeli ve akıllı dolayısıyla, etkin olan insandır; o objeye, inanma, bilme ve davranışta bulunma amacıyla yönelir. Objeye ise şuurun kendisine yöneldiği, düşünülen, tasavvur edilen, düşünme konusu olan ve 'ideal' olan bir şey olabildiği gibi, şurudan bağımsız ve dış dünyanın bir parçası olarak var olabilen bir şey de olabilir. O halde, anlamları bu şekilde açıklanabilen süje ve obje arasındaki ilişki olan imanda, tanım gereği, duygu, bilinç, irade ve potansiyel halde fiil bulunur. Bu demektir ki, iman insanın samimi isteği ve arzusu dışında, yani herhangi bir zorlamayla veya farkında olmaksızın kurulabilen ve uygulamaya koyma temayülü taşımayan bir ilişki değildir... Süje ve obje haline gelmeleri yani bu niteliği kazanmaları aynı anda ve karşılıklıdır. İnsanın süje haline gelmesi sonradandır. Yani insan doğuştan süje olarak doğmamaktadır. O halde, bir insanın doğuştan bir imana sahip olması düşünülemez. Süje, objeyle ilişki halinde olması şuur sayesinde, yani belli bir zihni olgunluğa ulaşması gerekir.⁷⁴

Süje-obje ilişkisinde temel olan objedir. Yani objenin ontolojik olarak önceliği ve belirleyiciliği söz konusudur. Lakin bu durum imanın objektif olmasını sağlamaz. Çünkü dindeki iman konuları, o dinin mensupları tarafından ortak kabul edilse de süjenin aktifliği söz konusu olduğu için iman mevzuu kişiden kişiye değişmektedir. İman objesinin oluşabilmesi için süjenin inanma iradesi ve arzusu önemlidir.

İman objesi 'vahiy' olduğunda, yorumlar farklı, yani etkinin yönü süjeyle bağlı olmakla birlikte, etkinin muhtevasını obje tayin etmektedir. Burada süjenin aktifliği diğer inanç konularındaki kadar güçlü değildir. Çünkü objeyi süje, kendisi ortaya koymamaktadır; objenin kaynağı süjeyi aştığı için, süje

⁷³Turgay Uysal, Kur'an'da İman Epistemolojisi, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2008, s. 13.

⁷⁴Hanifi Özcan, a. g. e., ss. 22-23.

ona uymak zorunda kalmaktadır. Ancak süje bilgisi ölçüsünde yorum serbestisine sahip olmaktadır. İşte bu da imandaki sübjektifliği daha da artmaktadır. Her ne kadar dinler inanç konuları, yani nasslar aracılığıyla insanı değiştirmeyi başarsa bile, yine de bu değişme ve etkilenme kişiden kişiye farklılık göstermektedir. İman konularının inanana aşan konular olması bile imanı objektifleştirmeyip bilakis onda her zaman sübjektifliğin ağır basmasına yardımcı olmaktadır.⁷⁵

Süjedeki iradenin gücü objeye bağlıdır. Hıristiyan inancının irrasyonelliğinden dolayı iman sıçraması için irade vazgeçilmez unsurdur. İslam inancında ise irade bilinçli inanmayı sağlayacak kadardır. Yani iman makul ve akla yatkın olmayı daha ön plana çıkartır.⁷⁶

2.1.3.2. İMANIN MAHIYETİ

İmanın nasıl gerçekleştiği konusu yüzyıllardır tartışılan bir mevzudur. Her şey gibi iman da birdenbire gerçekleşmez. Süje, objeye ulaşmak için zihinsel olarak belirli hazırlık aşamalarından geçmek zorundadır. Süjenin zihni durumu, imana ulaşmak için; ilgi, şüphe, zan, inanç, bilgi (dini bilgi) gibi süreçleri kat etmesi gerekir.

İLGİ: İmanın oluşum sürecinin ilk basamağını “ilgi” oluşturur. Ali Püsküllüoğlu’nun, Türkçe Sözlük’ünde ilgi: belli bir olay, etkinlik, şey ya da kişiye yakınlık duyumsama, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma; dikkati öncelikle belirli bir şey üzerine toplama eylemi⁷⁷ anlamlarına gelir. İlgiyi oluşturan iki temel unsur mevcuttur: İlgilenen ve ilgilenilen. Bunlardan herhangi birisinin olmaması ilgiyi ortadan kaldırır. İlgilenen durumundaki insan, ilgilenilen durumundaki şeye yakınlık duyar, önem verir ve diğer şeyler arasında ona öncelik tanır.⁷⁸

İnsan hayatını ilgilendiren pek çok şey vardır. Yani tam bir ‘ilgi’nin gerçekleşebilmesi, bir değil, birçok ilgilenilecek şeyin bulunmasına bağlıdır.

Bunları, maddi ve ruhsal olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Maddi olanlar: Yiyecek, içecek, barınak vb. insanın maddi yönüyle ilgili olan şeylerdir. Ruhsal olanlar ise: Bilmeyele ilgili olan şeylerle, estetik, sosyal ve politik olan şeylerdir. İman objeleri de bu gruba dâhildir ve ilk etapta

⁷⁵Hanifi Özcan, a. g. e., s. 25.

⁷⁶Hanifi Özcan, a. g. e., s. 29.

⁷⁷Ali Püsküllüoğlu, Türkçe Sözlük, Ankara: Arkadaş Yayınları, Ocak 2004, s. 661.

⁷⁸Hanifi Özcan, a. g. e., s. 45.

bilmeye ilgili olan şeyler arasında yer alır. İşte, genel olarak dinin ve dinlere ait iman objelerinin insanın ruhsal ilgi alanına girmesinden dolayı, 'ilgi' iman sürecinin ilk aşaması olarak kabul edilmiştir.⁷⁹

Bu yüzden inanan insanda öncelikle bir farkındalık oluşur, daha sonra kişisel ve kültürel donanımıyla mevcut dinlerden birisine ilgi duyar ve iman objelerine yönelir.

ŞÜPHE: Kuşku anlamına gelen şüphe, herhangi bir durum ya da olaydan önce tam olarak ne kabul ne de ret konusunda hüküm vermektir. Şüphe, imana götüren süreçte kat edilmesi gereken bir aşamadır.

Şüphe bir şeyle ilgili olumlu ya da olumsuz karar verememe yani kararsızlık durumudur. Bu yüzden zihni olarak şüpheden kurtulmadan imana ulaşmak mümkün değildir. İnsan zihninin sürekli şüphe halinde kalması kolay değildir. Bu durum huzursuzluk ve yeterli olamama duygusunu geliştirir. İnsan bu durumdan, yani zihni gerginlikten kurtulup inanç aşamasına ilerlemesi için sakinliğini korumalıdır. Bunun için dinleri ve ona ait kavramları araştırmaya yönelir. Ayrıca araştırma sağlam bir inancın oluşmasına vesile olur. Özellikle İslam dini, şüpheyi belirli bir aşamaya kadar kabul eder. Çünkü inançsızlığa sürüklemeyen imana götüren şüphe insanı bilinçli bir imana sevk eder. Böylelikle iman yolunda sağlam adımlar atılır.

ZAN: İmanın oluşum sürecinde şüpheden sonra, inançtan önce gelen "zan", Fikret Karaman'ın, "Dini Kavramlar Sözlüğü"nde: sanma, sezme, şüphe ve kesin olmayan bilgi⁸⁰ anlamına gelir. Zan, şüpheden bir ileri aşamadır. Bu aşamada zihin bir kararsızlık ve bunun yarattığı huzursuzluğu taşımamaktadır. Zihin mevcut durumlardan birisini, kendisine uygun olanı benimsemiştir. Lakin bu durumun yanlış olma ihtimalini de göz ardı etmemektedir. Yani süje seçtiği tarafın yanlış olabileceğini de kabul etmektedir.⁸¹

Süje, zan konusunda tam olarak tatmin olmamıştır; fakat şüphe aşamasındaki belirsizliği aşmıştır. Bu aşamada obje açık ve kesin olmadığı için,

⁷⁹Hanifi Özcan, a. g. e., s. 46.

⁸⁰Fikret Karaman, Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s. 706.

⁸¹Hanifi Özcan, a. g. e., s. 52.

süjeyi tam ve kesin olarak bir karara götürememiştir.⁸² Zaten böyle bir durum olsaydı inanç gerçekleşirdi. Kısacası zan aşamasında hem sübjektif hem de objektif yetersizlik mevcuttur.

İNANÇ: İman sürecinde zandan sonra inanç gelir. Ali Püsküllüoğlu'nun 'Türkçe Sözlüğü'nde inanç: Bir düşünceye çok sağlam bir biçimde, içten, gönülden bağlı bulunma, güvenle doğru sayma, inanma; Tanrı'ya, dine inanma, inan, iman, itikat; birine duyulan güven, inanma duygusu; kendisine bağlanılan düşünce, görüş, öğreti⁸³ anlamlarına gelir. Toplum nazarında inanç ve iman terimleri eşdeğer görülse de epistemolojik olarak inanç daha çok fikri yani teolojik ve felsefidir; iman ise daha ziyade dinidir; fakat fikri yönü, yani inanç anlamı da vardır.⁸⁴ Yani epistemolojik olarak iman ve inanç farklı terimlerdir. Her inanç, iman değildir; ama her imanın içinde sağlam bir inanç mevcuttur.

İnanç bağlamında güven, kabul veya reddin, yani olumlu ve olumsuz hükmün sebebi olmaktadır. Burada sübjektif bir duygu, kişisel bir tatmin söz konusudur.

İnanç açısından güven, ya inancın objesine, delillerine ve kaynağına, ya da eğer kişi inancın obje ve delilini kendi aklı ve tecrübesiyle sağlamışsa, kişinin kendisine güvendir. Mesela, 'yeterli delilleri bulunmadığı için, kesin olmayan bir şeyi kabul etme' şeklindeki bir tanımda inanç objeye duyulan kişisel güvene dayanmaktadır. Oysa 'başkasının tanıklığına dayanarak bir şeyi kabul etme' şeklindeki bir tanımda inanç, inanç objesinden ziyade, tanıklıkta bulunan, ona vasıta olan şahsa, yani kaynağına duyulan güvene dayanmakta ve güven zihni kabule sevk eden, dolayısıyla inancın gerçekleşmesini sağlayan bir motiv olmaktadır. Görülüyor ki, burada inancın gerçekleşebilmesi, yani zihnin bir inanç objesini kabul veya red yönünde hükme ulaşabilmesi, ancak zihni ona sevk eden bir sebebin bulunmasına bağlıdır.⁸⁵

Bir inancın meydana gelebilmesi için hem inanılacak bir objeye hem de zihnin onu kabul veya redde yönelten bir nedene ihtiyacı vardır. Yani inancı etkileyen iç ve dış faktörler söz konusudur. İç faktörler: Zihin faktörü, irade faktörü ve duygu faktörü olarak üçe ayrılır. Bu faktörler zihinle, yani süjeyle ilişkilidir. Zihnin güven duymasını ve buna bağlı olarak olumlu ya da olumsuz bir hükme ulaşmasını, bir başka deyişle zihinde inancın meydana gelmesini sağlayan

⁸²Hanifi Özcan, a. g. e., s. 53.

⁸³Ali Püsküllüoğlu, a. g. e., s. 667.

⁸⁴Hanifi Özcan, a. g. e., s. 57.

⁸⁵Hanifi Özcan, a. g. e., ss. 58-59.

faktörlerdir. Dış faktörlerse: Başkalarının sözleri, kişinin kendi tecrübe ve tanıklıkları olarak ikiye ayrılır. Bu faktörler inancın gerçekleşebilmesi için gerekli olan inanç objelerinin süjeye, yani zihne ulaşmasını sağlayan vasıta ve kaynaklardır. Onların güvenilirlik derecesi, inancın kesinlik derecesini etkilemektedir.

BİLGİ: Bilgi insan aklının ulaşabileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütününe verilen addır. Araştırma, gözlem ya da daha önceki bilgilerden hareketle yeni bilgiler ortaya konur. Başka bir ifadeyle bilgi doğruluğu gerekli ve yeterli delillerle temellendirilmiş şuur muhtevaları olarak da tanımlanabilir.⁸⁶ Bilgi, rasyonalistlere göre akla dayalı, ampiristlere göre duyum ve deneye dayalı olarak elde edilir. Bu tanımları daha çok bilimsel bilgi bağlamında değerlendirebiliriz. Yani bilimsel bilgi objektif kesinlik barındırır. Mesela Platon bilgiyi: ‘doğrulanmış doğru inanç’ şeklinde tanımlarken; Kant ise inanç ve bilgiyi şöyle ayırmaktadır:

İnanç, sübjektif yeterliliğe sahip olmakla birlikte objektif yeterlilikten mahrumdur. Bilgi ise hem sübjektif hem de objektif yeterliliğe sahiptir. Sübjektif yeterlilik yalnızca benim için geçerli olan kani olma; objektif yeterlilik ise herkes için geçerli ve bağlayıcı olan kesinlik olarak anlaşılır.⁸⁷

İnançsal bilgi, güven üzerine inşa edildiği için ontolojik olarak süjeye ilişkilidir. Bu yüzden inançtaki kesinlik ile bilgideki kesinlik eşdeğer değildir. İnanç, bir önermenin doğruluğu konusunda süjenin ikna edilmesi ve artık zihnin verdiği hüküm ve karardan şüphe etmemesidir. Yani obje (Tanrı) ile ilgili kanaat bilimsel bilgi bağlamında kesin olmayıp daha ziyade teorik olarak süje tarafından kabul edilmesi olarak dile getirilir. Bu yüzden sübjektif kesinlik barındırır. Artık süjenin delil ve gerekçesinin kaynağı o dine dayalı vahiy, hadis ve sünnettir. Bilimsel bilgi ise daha çok akıl, duyum ve deneylerle bir şeyi ispat etme, kanıtlama telaşında olduğu için süjeden bağımsız dış dünyayı inceler bu yüzden objektif kesinlik içerir.

⁸⁶Şaban Ali Düzgün, Varlık ve Bilgi Aydınlanmanın Keşif Araçları, Ankara: Beyaz Kule Yayınları, 2008, s. 189.

⁸⁷Immanuel Kant, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi, çev. İoanna Kuçuradi Ankara: Türkiye Felsefe Kurumları Yayınları, 1995, s. 74.

2.2. ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRİNDE EPİSTEMOLOJİK AÇIDAN İMAN

Ünlem ve iman şairi olarak bilinen Erdem Bayazıt'ın şiirinde epistemolojik açıdan iman kaynakları vahiy, hadis, sünnet ve çevresel faktörlerdir. Bayazıt'ın şiirlerinde özellikle iman kaynakları Allah'a dair sarsılmaz imanının sübjektif kesinliğini yansıtır.

2.2.1. SÜJE VE OBJE BAĞLAMINDA İMANIN MAHİYETİ

Epistemolojik açıdan iman, süje (inanan) ve obje (inanılan) arasındaki ilişkidir. İmanın mahiyetini, kaynağını ve değerini bu bağ şekillendirir. Ünlem ve iman şairi olarak bilinen Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde, epistemolojik açıdan iman anlayışını incelemek için her şeyden önce imanın mahiyeti, alanı, kaynağı ve değeri gibi problemlerin açığa kavuşması gerekir. Bu hususta inanan (Bayazıt) ve inanılan (Tanrı) önemli bir fonksiyona sahiptir. Yani imanla ilgili birçok mesele doğrudan ya da dolaylı olarak süje ve objeye bağlıdır.

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinden yola çıkarak süje ve obje öncelikle tanıtılmalı ve hangi özelliklerine bağlı olarak hangi problemlerin ve sonuçların ortaya çıktığına ve çıkacağına işaret edilmelidir. İnanan ve inanılan arasındaki iman ilişkisi sübjektif kesinlik barındırır. Bu iman bilgisi de iman ile inancı birbirinden ayıran önemli bir ayrıntıdır. Her inancın içinde iman bulunmayabilir; fakat her imanın içinde bir inanç mevcuttur. Her insan birçok hurafeye inanabilir; çünkü bünyesinde sistematik bir bilgi mevcut değildir. İmanda ise emin olduğumuz yani sübjektif kesinlik barındıran bir vahiy bilgisi bulunmaktadır. Bu iman bilgisi ile inancımızı teorik ve pratik olarak yaşarız.

Süje, toplumsal bir varlıktır. Doğal olarak toplumsal ve tarihsel bir süreçte yetişir ve bu süje-obje ilişkisine yansır. Aile ve toplum gibi çevresel faktörler süjenin iman sürecinde etkilidir. Dindar bir çevrede yetişen insanda iman süreci daha hızlı ve kaliteli ilerler. Çünkü inanan, doğal çevresine daha dindar bir gözle bakmakta ve edindiği sıradan bir tecrübe bile bir dini boyut görerek onu imanına

yansıtılabilmektedir.⁸⁸ Süje açısından iman zorlamayla ya da farkında olmadan gerçekleşmez. İman bünyesinde duygu, bilinç, irade ve fiili barındırır.⁸⁹ Yani süje belli bir zihni olgunluğa erişerek objeye yönelir.

Erdem Bayazıt özelinde de durum pek farklı değildir. Bayazıtlıların yaşadığı toplumsal ve tarihsel süreç Erdem Bayazıt'ın iman sürecinde etkilidir. Şöyle ki:

Bayazıtlılar, Doğubayazıt ahalisinin ileri gelen ailelerinden biri olup Çaldıran Savaşı (1514) sırasında Yavuz Sultan Selim'in hizmetine girmiş ve Maraş'a yerleştirilmiştir. Bayazıt'ın dedesi Mehmet Rüştü Bey, şehir meclisinin kararıyla mübarek günlerde Hz Muhammed'in sakal-ı şerifinin halka gösterilmesi görevini ömrünün sonuna kadar tutkuyla yerine getirir.

Erdem Bayazıt'ın babası Ökkeş Tahsin Bey'dir. Maliye memuru olan Tahsin Bey, babasının vefatından sonra kandil gecelerinde sakal-ı şerifi halkın ziyaretine sunma görevini gönüllü olarak sürdürür. Ökkeş Tahsin Bey, tarikat ehli, dindar bir insandır. Nakşî Şeyhi Abid Efendi'ye bağlıdır. Erdem Bayazıt'ın çocukluğuna dair hatırladığı ilk anıları da babaannesinin elinden tutup kendisini Şeyh Abid Efendi'ye götürmesiyle başlar. Küçük Erdem, Abid Efendi'yi çok sevmektedir. Çünkü Abid Efendi, kendisine her gittiğinde incir verir, yanına oturtur, saçını okşar ve dualar okur. Bayazıt dört yaşındayken Abid Efendi'nin vefatı aileyi derinden etkiler.

Erdem Bayazıt'ın okuma serüveni Hz. Ali kıssalarıyla başlar. Dini altyapısını bu kitaplardan edinir. Ortaokul ve lise yıllarında Necip Fazıl ve Sezai Karakoç okuyarak sanatsal, kültürel, edebi ve ideolojik alt yapısını oluşturur.

Dindar bir aile ve çevrede yetişen Bayazıt, aldığı dini eğitimle beraber iman aşamalarını (ilgi-şüphe-zan-inanç-iman) herhangi bir zorlama ya da farkında olmadan değil, bilakis duygu, bilinç, irade ve eylemi bünyesinde taşıyan güçlü bir imanla aştığını görürüz.

⁸⁸Hanifi Özcan, Epistemolojik Açından İman, İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 2014, ss. 32-33.

⁸⁹Hanifi Özcan, a. g. e., s. 22.

Erdem Bayazıt'ın, ortaokul üçüncü sınıfta yazdığı, şiir metni elimizde bulunmayan "Toprak ve Adam" başlıklı şiirinde: insanı, varlığı, yaratılışı, topraktan gelip toprağa dönüşü basit, kendisinden beklenmeyecek kadar büyük bir olgunluk ve düşünceler içinde kaleme alır.⁹⁰ Bayazıt'ın, yine 19-20 yaşlarında yazdığı: Gölgelere Dair (Maraş-1958); Karanlık Duvarlar (Maraş-1959); Ölüme Saygı (Çamlıca-1959); Yok Gibi Yaşamak (Maraş-1959) şiiriyle, şairin iman epistemolojisi açısından, Allah'a ve İslam'a dair vahiy bilgisinin temellenip, netleştiğini gözlemleriz. Böylelikle imanın mahiyetini (ilgi-şüphe-zan-inanç-iman) oluşturan sürecin hızlı ilerlediğini söyleyebiliriz.

Erdem Bayazıt'ın, 1958 yılında Maraş'ta kaleme aldığı sekiz üniteden oluşan "Gölgelere Dair" şiiri serbest nazımla kaleme alınmıştır. Şiir bir çatışmanın ürünüdür. Şair, Ben ve Onlar üzerinden, kendisiyle gölgeleri kıyaslama yoluna giderek çelişkileri şu şekilde ortaya koyar:

Kafaları kalındı belliydi

Gözleri kalındı belliydi

Kulakları kalındı belliydi

Aslında kafalarının kalın olması/ gözlerinin kalın

olması önemliydi onlar için/ incelik dedin mi?

kötülük geliyordu akıllarıma.⁹¹

Bu bölümde gölgelerin özellikleri sıralanır: kafaları, gözleri ve kulakları kalındır. İncelikten anlamayan, modernizm denilen günah yüklü gemiye binerek taktıkları tasmadan mutlu olan belki de bunu gerçeklik sanan insanlardır. Bayazıt, 19 yaşında, ince ve kalın sözcükleri üzerinden vahiy bilgisine başvurur. Hakikat inceliğin kendisidir. Kafaları, gözleri ve kulakları kalın olanlar hakikati anlamak, işitmek ve görmek istemezler. Çünkü onlar yansımayı gerçek sanan ve bundan kurtulmak istemeyen, tasmalarıyla mutlu insanlardır. Bayazıt'ın epistemolojik

⁹⁰Murat Turna, Erdem Bayazıt ve Şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, s. 79.

⁹¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 68.

açından iman anlayışı genç yaşında netlik kazanmış ve “Gölgelere Dair” şiirinde, A’raf suresinin 179. ayetine yani vahiy bilgisini başvurmuştur.

Kur’an-ı Kerim’de: “And olsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, onunla gerçeği anlamazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, ama onlarla işitmezler.”⁹² ayetiyle modernizme, materyalizme, gönüllü tutsak olanlar tanımlanır. Bu gölgeler hakikati anlayamaz ve onu duyunca ancak akıllarına kötülük gelir.

Erdem Bayazıt’ın 1959 yılında Maraş’ta kaleme aldığı “Karanlık Duvarlar” isimli şiiri beş üniteden oluşur. Şair, mekanik çağı yaşayan günümüz insanının karanlık duvarlarla çevrili yaşam şeklini, modern dünyada gittikçe birbirine benzeyen, robotlaşan insanların amaçsız sürüklenişlerini eleştirir ve buna karşı direnerek, geleneğe, köklerimize dönmeyi çıkış yolu olduğunu şu dizelerle dile getirir:

Bir ağaç büyütüyorum her yerimle
Bir ağaç uyguluyorum –her şey bir ağaç düzeninde-
Yerde ve gökte ve her yerde
Dallarında ben ağacın incecik köklerinde
Boğuluyorum –bağlanıyorum-⁹³

Erdem Bayazıt, serbest nazımla kaleme aldığı “Karanlık Duvarlar” şiirinin üçüncü ünitesinde yer alan bu dizelerde, vahiy ve hadis bilgisine başvurur. Kur’an-ı Kerim’in, İbrahim suresinde geçen 24, 25 ve 26. ayetlerinde bir misal olarak zikredilen ağaç imgesinin dizelerde geçen ibarelerle anlam bakımından bir örtüşmesi söz konusudur.⁹⁴

İbrahim suresinin 24. ayetinde: “Gördün ya Allah hoş bir sözü, kökü sabit, dalı gökte güzel bir ağaca benzeterek nasıl temsil yaptı.”; aynı surenin 25.

⁹²Elmalılı Hamdi Yazır, Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul: Huzur Yayınevi, 1994, A’raf 7/179, s. 173.

⁹³Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 52.

⁹⁴Murat Turna, a. g. e., s. 214.

ayetinde: “Yemiřlerini Rabbinin izniyle her zaman verir! Ve Allah, insanlara böyle misaller sunar ki kavrayıp dūřunsunlar.”; aynı surenin 26. ayetindeyse: “Çirkef bir sözün temsili de gövdesi yerden koparılmış habis bir ağaç gibidir ki, toprağın üstünden cüsselenmiş, varlığını sürdürme imkânı yoktur.”⁹⁵ Şair, ağaç imgesini vahiy bilgisiyle temellendirir.

Kur’an-ı Kerim’de ağacın karşılığın olan “Şecer” kelimesi 26 yerde geçer. Tin suresinin birinci ayetinde incir ve zeytinin üzerine yemin edilir.⁹⁶ Bakara suresinin 266. ayetinde, Şuara suresinin 132-133. ayetlerinde ve daha birçok ayette ağaç sözcüğüne yer verilir. Hz. Muhammed hayatının birçok evresinde inananları ağaç dikmeye teşvik etmiştir. “Bir kimse ağaç dikse o ağaç meyve verdikçe, sevabı ağaç dikene yazılır.”⁹⁷ veya “Kim buradan bir ağaç keserse mutlaka onun yerine bir ağaç diksin.”⁹⁸

Erdem Bayazıt, 20 yaşında kaleme aldığı “Karanlık Duvarlar” şiirinde, iman objesine ulaşmanın en güvenilir kaynağı olan vahiy ve hadis bilgisiyle modernizmin karanlık duvarlarına karşı öfkesini haykırmakta ve kendine göre Müslümanca direnmektedir.

İman objesi Allah’tır. Allah, sadece obje değildir. İnsan tarafından özne seviyesine yükseltilmiştir. Bu durumda süjeleşmiş özneyle (Allah), özne olan (insan) arasında bir iletişim vuku bulur. Bu süreçte inananın (Bayazıt’ın) iman bilgisi sayesinde, inanılana (Allah’a) dair duygu, bilinç, irade ve fiil (amel) birlikteliğiyle şuurlu bir yönelimi söz konusudur. Yani İslam dininde, İnanç önermeleri Allah tarafından belirlense de süjenin inanma, irade ve arzusu gereklidir. Aksi takdirde iman objesi olamaz.

⁹⁵İbrâhim 14/24-26.

⁹⁶Süleyman Yapıcı, İslam ve Çevre İnsan ve çevre, Ankara: Anıl Yayıncılık, 2011, s. 37.

⁹⁷Şemsüddin Muhammed Zeynü’-d- din Abdurrauf Münavi, Feyzu’l Kadr: 5/480, Beyrut, 1972, 5/480’den naklen Süleyman Yapıcı, İslam ve Çevre İnsan ve çevre, Ankara: Anıl Yayıncılık, 2011, s. 48.

⁹⁸Ebu’l Abbas Ahmed İbn-i Yahya Belazuri, Fütuhu’l Buldan, çev: Prof. Dr. Mustafa fayda, Ankara, 2002, s. 17’den naklen Süleyman Yapıcı, İslam ve Çevre İnsan ve çevre, Ankara: Anıl Yayıncılık, 2011, s. 50.

Erdem Bayazıt, daha çocukluk çağında çevre ve ailenin etkisiyle Tanrı inancıyla ilgilenir. Onu zihninde problem haline getirir ve sorgular. Bayazıt'ın hayatını ve genç yaşta kaleme aldığı şiirlerini inceleyince, İslam dinindeki tevhit inancına karşı olumlu bir tavır aldığını ve Allah'a iman ettiğini gözlemleriz. Bayazıt (süje), süreç içerisinde dini bilgisini geliştirir ve inanç önermelerine de iyice hâkim olur.

Erdem Bayazıt, 1984 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Ölüm Risalesi" şiirinin "Son Söz" bölümündeki dizelerde Hz. Muhammed'in ölümünün ardından sahabeler arasında yaşanan tartışmayı aktaran şair, Esmâ-i Hüsnâ'da tüm sıfatları üzerinde taşıyan Allah ismine ve onun özelliklerine yer verir:

...

Olacak oldu

Akıllar kamaştı

Kalbler tutuştu

Feryat ve figan gökleri tuttu

Çekti kılıcını Faruk olan

Sıçradı orta yere:

-Kim derse "O öldü", öldürürüm!

...

Sonra Sıddıyk olan

Yetiştirdi geldi

Baktı yatağında hareketsiz yatan sevgiliye

Mağarada arkadaşına hicret yoldaşına

...

Ebubekir dedi:

-Ey nâs, susun!

Kim ki Resulullah'a tapmaktır.

Bilsin ki Resul ölmüştür

Kim ki Allah'a tapmaktadır

Bilsin ki Allah ölmez

Hayy ve Lâyemuttur

Ey nas, susun!

“İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn.”⁹⁹

Erdem Bayazıt (süje), Faruk olan Hz. Ömer ile Sıddıyk olan Hz Ebubekir'in sözlerini şiirleştirmiş ve son dizede de vahiy bilgisine başvurmuştur. Bayazıt, “Ölüm Risalesi” şiirinin “Son Söz” bölümünde, İslami referanslı iman objesinin (Allah'ın) doksan dokuz isminden yani Esmâ-i Hüsnâ'dan “Allah” ismini kullanır. Şair, bu dizelerde ve bunun gibi birçok dizede doğrudan ya da dolaylı olarak iman objesi için bu ismi kullanır. Esmâ-i Hüsnâ'daki “Allah” isminin Kur'an-ı Kerim'deki önemi de şöyle izah edilir:

Allah: Ulûhiyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplamış bulunan zat-i 'Vacibü'l- Vücûd'a delalet eden âlemdir ve sayılan isimler içinde 'İsm-i Azam'dır.¹⁰⁰ Yani eşi benzeri olmayan bütün noksan sıfatlardan arınmış tek ilah. Hakkın tüm isimlerini kuşatan en has isim, isimlerin sultanı, anlamına gelir.

Allah, Kur'an-ı Kerim'de isim olarak 2697 kere geçer. Kur'an'ın merkezinde insanda Allah tasavvurunu inşa etmek söz konusudur. Allah isminin defalarca kullanıldığı sure ve ayetlerin bazıları şunlardır: İhlâs suresinin 1-4. ayetleri; A'raf suresinin 30. ayeti; Hac suresinin 3. ayeti; Bakara suresinin 239. ayetidir.

Allah, Esmâ-i Hüsnâ'nın bütün anlamlarını içinde barındırır. Yani İsm-i şerif'tir. Esmâ-i Hüsnâ'nın ilk ve en önemli ismidir. İlk ayet besmele ve ilk sûre Fatıha'da geçer. İman ve İslam'ın temelini teşkil eden Kelime-i Şahadet'le doğrudan onun ismi geçer.

⁹⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., ss 154-155.

¹⁰⁰Ali Osman Tatlısu, Esmâü'l- Hüsnâ Şerhi, İstanbul: Kapı Yayınları, 2011, s.10.

Allah'ın varlığının başı ve sonu yoktur. O hiçbir şeye benzemez ve herhangi bir şeye zerre kadar ihtiyaç duymaz. Allah diridir, her şeyi bilendir, işiten, görendir. O, bir şey isterse yapar, istemezse yapmaz. Kudreti her şeye yetendir.¹⁰¹ Allah'ın kelamı Kur'an'dır.¹⁰² Allah'a dair bir şey öğrenmek için Kur'an'a bakmanın yeterli olduğu ifade edilir. İslami inanç ve esaslara göre, iman objesinin özellikleri Allah ismi üzerinden şekillenir.

Erdem Bayazıt, "Ölüm Risalesi" şiirinin "Son Söz" bölümünde Hz. Muhammed'in ölüm döşegindeki son anlarını şiirleştirir. Hz. Muhammed: "Merhaba ey refik-i âlâ!" dizesinde, Cenab-ı Hak diye son nefesini verir. Burada Peygamberin ölümü ve vuslata ermesi tasavvufi boyutuyla bizi İslam'daki ölüm ve diriliş öğretisine götürür. Yani ölümüyle Peygamber, Allah'a, sevgili dostta, kavuşur ve vuslata erer. Şiirin devamında, Hz Muhammed'in vefatının ardından cemaat içinde bir şaşkınlık ve panik yaşanır. O karmaşada Faruk olan Hz. Ömer kılıcını çekerek, onun ölmediğini, aksini söyleyeni ise öldüreceğini haykırır. Bu esnada Hz Ebubekir içeri girer ve ilk olarak hicret yoldaşına bakar sonra inananlara döner. Hz. Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu onun da tüm insanlar gibi ölümü tattığını aksini iddia etmenin, ona tapmak olacağını ifade eder. Hz Ebubekir konuşmasını: "Kim ki Allah'a tapmaktadır/ Bilsin ki Allah ölmez/ Hayy ve Lâyemuttur" dizeleriyle devam ettirerek, yalnızca tapılması gerekenin diri ve ölümsüz olan Allah'ın olduğunu söyler. Sonra Sıddıyk olan: "İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn." ayetini son dizede aynen kullanır ve konuşmasını tamamlar. Yani Bakara suresinin 156. ayetinde: "Ki başlarına bir bela geldiğinde biz Allah'a aidiz ve sonunda ona döneceğiz."¹⁰³ derler. Ayetini kullanan Hz. Ebubekir'in gayesi ortamı yumuşatıp, insanları sakinleştirerek kan dökülmesini engellemektir.

Erdem Bayazıt, Allah'ın diri ve ölümsüzlük özelliklerini vurgulayarak hem inanç dünyasından kesitler sunar, hem de inandığı iman objesini tanımlar.

¹⁰¹Ali Osman Tatlısu, a. g. e. , s. 12.

¹⁰²Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler, Rize: Yort Savul yayınları, 2011, s. 37.

¹⁰³Bakara 2/156.

Böylelikle imgelerden ziyade hadiselerin nakline dayanan şiirde, şairin iç duyarlılığı inanç dünyasına göre şekillenmiştir.¹⁰⁴

Erdem Bayazıt, 1979 yılında Ankara’da kaleme aldığı “Savaş Risalesi” şiirinin savaş sahnesini andıran bu bölümünde, kibirli bir savaşçı anlatılır:

Kılıcını eline aldı
Koltukları kabardı
Ve yürüdü meydana
Salna salna
-Bu yürüyüşü sevmez Allah
dedi Resûlullah
Ama bu hal müstesna
O gün içinceye dek şehitlik şerbetini
Savaşçı
Döne döne
savaştı.¹⁰⁵

Erdem Bayazıt’ın, “Savaş Risalesi” şiiri on bölümden oluşur. Sekizinci bölüm, Uhud savaşı öncesi Hz. Muhammed’le savaşçılar arasındaki diyalogu içerir. Hz. Muhammed, savaşçıları motive eder ve savaş meydanında yapılması gerekenleri söyler. Savaş sahnesini andıran dokuzuncu bölümde ise bir savaşçı elinde kılıcı, koltukları kabararak meydana doğru salınarak yürür. Hz Muhammed, Allah’ın kibri sevmediğini; fakat cihat için savaşta bunun istisna olabileceğini söyler ve bunun üzerine savaşçı Uhud meydanında şehit olana dek savaşır.

El-mütekebbir, Allah’ın sıfatlarından: Her şeyde ve her hadisede büyüklüğünü gösteren¹⁰⁶ Allah’tır. İslami referanslara göre kibirlenen, büyüklenen insan şeytanın izindedir. Çünkü Hz Âdem’e secde etmeyerek, onun

¹⁰⁴Murat Turna, a. g. e., s. 279.

¹⁰⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 127

¹⁰⁶Ali Osman Tatlısu, a. g. e., s. 51.

topraktan kendisinin ateşten yaratıldığını söyleyen iblis, yaratılmışlar içinde ilk defa kibirlenendir. Kendini bilen insan böbürlenmez, mütevazı olur. Allah'ın sıfatını kendisine takıp, haddini aşmaz. Çünkü Allah kibre düşmandır. Kibirlenen insan hor ve hakir, rezil ve rüsva hale indirir. Haddini gözetenleri de bilakis yükseltir.¹⁰⁷

Erdem Bayazıt, bu bölümde inanılanın El-mütekebbir oluşunu, yani belirgin bir özelliğini hikaye tadında bize aktarır.

Erdem Bayazıt, Güzlek yaylasında Ekim 1977 yılında kaleme aldığı “Tabiat Risalesi” şiirinin aşağıda alıntı yapılan dizelerinde Esmâ-i Hüsnâ'daki, Rahman ve Rahim isimlerine değinir:

Birden her yerde her şeyde içimizde kımıldayan

Yürek vuruşuyla beliren zikir

Yeri ve göğü ve damarlarımızı dolduran

Ondan başka her şey yok olan yalan olan

Rahman

Ve Rahim olan.¹⁰⁸

Erdem Bayazıt, bu mısralarda Allah'ın doksan dokuz isminden yani Esmâ-i Hüsnâ'da geçen “Er-Rahman” ve “Er- Rahîm” isimlerine yer verir.”Rahman ve Rahimdir” mısraları birçok ayet ve hadiste yer alan, dinin temelini oluşturan isimlerdendir.

Er- Rahman: Ezelde bütün yaratılmışlar hakkında hayır ve rahmet irade buyuran, sevdiğini, sevmediğini ayırt etmeyerek tek mil mahlûkatını sayısız nimetle müstağrak kılan¹⁰⁹, Allah'ın ismidir. Er-Rahman İsm-i Has olarak kullanılmış ve Lafza-i Celâle gibi Allah'tan başkasına söylenmemiştir.

¹⁰⁷Ali Osman Tatlısu, a. g. e., s. 52.

¹⁰⁸Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 99.

¹⁰⁹Ali Osman Tatlısu, a. g. e., s.20

Kur'ân'da Allah ismi yerine kullanılan tek esmadır. Kur'an'da 57 defa geçen Rahman ismi sadece tekil kullanılmıştır. Allah'ın isimlerinden biriyle başlayan tek suredir. Allah'ın, merhametin sonsuz kaynağı olduğu ifade edilir. Rahman adını ilk ayetinden alır. Sure 78 ayettir. Mekke'de peygamberliğin 5. veya 6. yılında inmiştir.¹¹⁰ Rahman ismi: İsrâ suresinin 110. ayetinde; A'raf suresinin 156. ayetinde; En'am suresinin 14. ayetinde; Haşr suresinin 30. ayetinde vb. birçok ayette kullanılır.

Er-Rahîm: Pek ziyade merhamet edici, verdiği nimetleri iyi kullananlara daha büyük ve ebedi nimetleri vermek suretiyle mükâfatlandırır.¹¹¹ Objenin ismidir. Er-Rahman ile Allah'ın ezelde bütün mahlûkatı için hayır ve rahmet buyurduğu ifade edilir. Er-Rahim'de ise kendisine iman edip, verdiği nimetleri iyi kullanan kullarına dünya ve ahret hayatında daha fazla bağışlama, daha fazla nimet ihsan ve ikram edeceğini söyler. Kur'an'da Er-Rahim ismi 95 yerde geçer. Rahim ismi: A'raf suresinin 156. ayetinde; En'am suresinin 12. ayetinde; Fetih suresinin 29. ayetinde; Nisa suresinin 147. ayetinde; Hicr suresinin 49-50. ayetlerinde vb. birçok ayette kullanılır.

“Bismillahirrahmanirrahîm”, Hz Âdem peygambere ilk vahyedilen ayettir. Besmele, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla mealen aktarılır. Besmele birçok sûrenin ilk ayeti olmakla beraber İslami referanslı toplum anlayışında bir işe başlarken veya tedirgin olduğunda başvurulmuş bir ritüel ve Allah'tan yardım dilemenin bir yoludur.

Hasan Aktaş, “Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler” adlı eserinde besmele maddesini şöyle açıklar:

Besmele, sözcük itibarıyla başlangıç anlamına gelir. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla mealindeki cümlenin “Bismillahirrahmanirrahîm” şeklindeki söylenişidir. Fatiha sûresinin ve Mushaf'ın ilk ayetidir. Kur'an-ı Kerim'de Tevbe sûresi hariç bütün sûrelerin başında geçer ve ayrıca Neml sûresinin otuzuncu ayetinde de zikredilir. İncısından ötürü Müslümanlar arasında

¹¹⁰Mustafa İslamoğlu, Kur'an Sûrelerinin Kimliği, İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, 2014 ss. 429-430.

¹¹¹Ali Osman Tatlısu, a. g. e., s. 23.

geniş bir kullanım alanı vardır. Çünkü besmelenin her hayrın başı olduğuna inanılır.¹¹²

Erdem Bayazıt, “Tabiat Risalesi” şiirini 1977 yılında Güzlek yaylasında kaleme almıştır. Güzlek, şairin baba tarafından yurt diye tabir edilen yaylarıdır. Özellikle ağustos ayında gezmek ve farklı şeyler görmek için Güzlek yaylasına giderler. Şairin çocukluğu Güzlek, Çağsak, Tekerek yaylalarında geçer. Şehirden uzak, tabiatın içinde kirletilmemiş bir çocukluk yaşar. “Tabiat Risalesi” şiirindeki bu mısralarda tabiatın ve insanın yaratılışına dair izler görülür. İman objesinin “Ol!” emriyle her şeyi yerleri, gökleri birden yarattığını ve tüm kâinatın Ona dair olduğunu, Onsuz olamayacağını; iman objesinin tüm eşref-i mahlûkata hayır ve rahmet buyurduğunu ve kendisine iman edenlere ise bu dünyada ve ahirette daha fazla bağışlanma ve daha fazla nimet ihsan edeceği ifade edilir.

Erdem Bayazıt, “Savaş Risalesi” şiirinin onuncu bölümünde Uhud savaşı sonrasında Hz. Muhammet’ten haber alamayan Sümeyra Hatun’un telaşını, aşağıdaki dizelerle anlatır:

-Resulullah nerede?

Dediler:

-Ey Sümeyra başın sağ olsun

Bilmiyoruz Resulullah nerede

Ama

Bu gömdüğümüz kardeşindir,

Allah katında

Şehittir.

Sümeyra Dedi:

Allah Rahîmdir

Ona bu rütbe

Mübarek olsun

¹¹²Hasan Aktaş, a. g. e., s. 301.

Ama ben Resulullahı soruyorum.

...

Sonra gördü O'nu

- Hamd olsun

Buluştular

Görüştüler

Biliştiler mü'minler

- Hamd olsun.¹¹³

Erdem Bayazıt, bu dizelerle, babasını, kardeşini, eşini ve iki çocuğunu Uhud savaşına gönderen Dinaroğullarından Sümeyra binti Kays'ı dramatize ederek bizlere aktarır. Sümeyra Hatun, "Savaşı kaybettik, Resulullah öldürülmüş." Dedikodularını duyunca çılgına döner ve Uhud'a koşar. Yolda kendisini karşılayanlar, Sümeyra Hatun'a tüm akrabalarının şehit olduğu haberini iletince, Sümeyra Hatun, "Allah Rahim'dir." Cevabını verir. Yani Allah iman edenlere merhamet sahibi ve bağışlayandır. Onlar şehitlik makamına ererek rütbelerin en üstününe kavuşmuşlardır; lakin Evrenin Efendisi, Hz Muhammed'in durumunu merak etmektedir. Allah'ın kulu ve elçisi olan Hz Muhammed'in iyi olduğunu gözleriyle görünce kalbi huzur ve güven bulur ve yaratana şükreder. Şair, Sümeyra Hatun'un zatında, Tanrı'ya ve onun son elçisi Hz Muhammed'e dair hakiki sevgiyi, tertemiz ve koşulsuz bir iman, teslimiyeti ve güveni yansıtır.

2.2.2. EPİSTEMOLOJİK AÇIDAN İMANIN KAYNAĞI

Erdem Bayazıt'ın epistemolojik açıdan iman anlayışında, inancı şekillendiren unsurlardan birisi süje yani zihin; diğeri ise obje yani inanç konusu olan şeylerdir. Bu ikisi arasındaki güven ilişkisi süjeyi olumlu ya da olumsuz bir hükme vardırır. İnanç objelerini sağlayan kaynakların güvenilirlik derecesi inancın kesinliğini belirler. İnanıcı oluşturan iç faktörler, süjenin zihin, irade, duygu dünyası yani kendisidir. Bu alanlarla daha çok din psikolojisi ilgilenir. Dış

¹¹³Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 130-131.

faktörler ise, süjenin, objeye ulaşmasını sağlayan vasıtalarlardır. Süjenin, objeyle dolaylı ilişki kurmasını sağlayan kaynaklar: Başkalarının sözleri, yani vahiy ile peygamber söz ve davranışlarıdır. Doğrudan ilişki kurmasını sağlayan kaynaklarsa: kişinin kendi tecrübe ve tanıklığıdır.

İnancı şekillendiren dış faktörleri, başkalarının sözleri ve kişinin kendi tecrübe ve tanıklığı boyutuyla iki başlık altında toplamak mümkündür.

2.2.2.1. BAŞKALARININ SÖZLERİ

Başkalarının sözleri veya ulaştığı haberler inananın, inanılan ile dolaylı ilişki kurmasını sağlar. Yani süje ile inanç objesi arasında süjenin dışında bulunan başka bir vasıta vardır. O halde, burada her şeyden önce, vasıtaya ve onun sözüne güven ön planda gelmektedir.¹¹⁴ Bu yönüyle Erdem Bayazıt'ın şiirleri incelenince, vahiy ve peygamber sözleri, onun Allah'la dolaylı ilişki kurmasına aracı olur.

2.2.2.1.1. VAHİY

Vahiy kelimesi, Arapça'da “gizlice veya hızlı bir şekilde bildirmek, konuşmak, ilham etmek, imâ ve işarette bulunmak, fısıldamak, emretmek” (ibn Manzûr, 381) gibi anlamlara gelir.¹¹⁵ Vahiy, dini hakikatleri barındıran inanç önermeleridir. Bu inanç önermeleri ise kutsal kitapta yer alır. Kutsal kitap, bu hakikatlerin yazılı olduğu ‘kelamullah’ olarak anlaşılır.¹¹⁶

Vahiy, Allah tarafından oluşturulup insana bildirilen inanç önermeleridir. Vahiy konusunda belirleyici olan Allah'tır. İnsan zihni bu yaratım sürecinde pasiftir, yani vahyedilendir.

İslam vahyinde Allah kendi zatını ifşa etmez; belirli hakikatleri peygamberine lâfzen yani önerme formunda bildirir. Buna göre Kur'an ayetleri Hz. Muhammed'e önerme formunda indirilmiş, Hz. Muhammed indirilmiş bu

¹¹⁴Hanifi Özcan, Epistemolojik Açıdan İman, İstanbul: M. Ü. İFAV Yayınları, Mart 2014, s. 64.

¹¹⁵Recep Kılıç, Vahiy ve Mucize, Din Felsefesi, ed. Recep Kılıç, M. Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, s. 218

¹¹⁶Recep Kılıç, a. g. m., s. 231.

önergeleri okumuş ve yazdırmış, yazılmış olan önermeler Kur'an-ı Kerim'i; Kur'an-ı Kerim'de kendisine inananlar vasıtasıyla İslam toplumunu oluşturur.¹¹⁷

Kur'an-ı Kerim'i oluşturan önermelerin yani ayetlerin kaynağı bizzat Allah olduğundan ve Allah mutlak bilgi sahibi olduğundan dolayısıyla Kur'an-ı Kerim hatadan arındırıldığı ifade edilir.

Kur'an-ı Kerim'in inşa süreci şu dört maddede özetlenebilir. Kur'an-ı Kerim: 1) kavramlarıyla tasavvuru, 2) önermeleriyle aklı, 3) örnekleriyle şahsiyeti, 4) bütünüyle hayatı inşa eder.¹¹⁸ Bu yönüyle anlaşılıyor ki Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa gönderilmiş ve Allah, peygamber aracılığıyla, insanla iletişime geçmesinin bir diğer adıdır.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'e indirilmiş olup dört büyük semavi kitabın en sonuncusudur. Cebrail aracılığıyla vahiy yoluyla gönderilmiştir. Yüz on dört sûreden oluşup altı bin küsur ayetten ibarettir.¹¹⁹

Kur'an-ı Kerim'in ilk ayeti 610 yılında, Hz. Muhammed 40 yaşındayken Mekke'de, Hıra mağarasında inmiştir. Alak suresinin 1. ayeti: "Oku O yaratan Rabbinin adıyla!"¹²⁰ İnen ilk ayettir. Son ayetler ise peygamberin öldüğü 632 yılında Medine'de inmiştir. Naîde suresinin 3. ayeti: "İşte bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak Müslümanlığa razı oldum."¹²¹ Allah, bu ayetle Kur'an-ı Kerim'i tamamladığını ifade eder. Bu süreç toplam 23 yılı kapsar. Hz. Muhammed'in vefatından sonra halife olan Hz. Ebubekir tarafından Kur'an-ı Kerim sûreleri toplatılıp, Hz. Osman zamanında çoğaltılmış ve çeşitli İslam merkezlerine gönderilmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in kıyamete dek muhafaza edileceği Allah'ın taahhüdü altındadır.¹²²

Erdem Bayazıt, 1966 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Kuş Sayfaları" şiirinin, aşağıda alıntı yapılan dizelerinde, vahiy bilgisinden yararlandığı kaynağın ismini yani Kur'an-ı Kerim'i doğrudan açıklar:

¹¹⁷Recep Kılıç, a. g. m., s. 227.

¹¹⁸Mustafa İslamoğlu, Kur'an Sûrelerinin Kimliği, İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, s. 21.

¹¹⁹Hasan Aktaş, a. g. e., s. 117.

¹²⁰Alak 96/1.

¹²¹Naîde 5/3.

¹²²Hasan Aktaş, a. g. e., s. 117

Ötede kuşlar derlenir ana olurken bir gün doğumuna
Kent horozlarla uyanır sularla gerinir zamana
geçerken ezanla

Sayfalar sayfa olurken Kur'an'la.¹²³

Vahiy bilgisi yani peygambere lâfzen bildirilen inanç önermeleri, kutsal kitapta, Kur'an-ı Kerim'de, yer alır. Kur'an-ı Kerim, Kelamullah'ın ete kemiğe bürünmüş halidir. Erdem Bayazıt, "Kuş Sayfaları" şiirindeki "Sayfalar sayfa olurken Kur'an'la" dizesinde, gün doğumuyla beraber okunan sabah ezanının, Kelamullah'ı dillendirdiğini söyler. Böylelikle her sabah İnsan ile Allah arasındaki iletişim de vahiy bilgisiyle sağlanır.

Erdem Bayazıt, 1979 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Aşk Risalesi" şiirinde, "O kitaptan okunanı" dizesiyle dolaylı olarak Kur'an-ı Kerim'den bahseder:

Haydi, gel bir daha bir daha
Arayalım
Herkesin ve her şeyin uykuya vardığı
Bir vakitte
Gürül gürül
Bardaktan boşanır gibi
Yeryüzünü ve gökyüzünü
Dünyanın bu yüzünü ve öbür yüzünü
Geceyi ve gündüzü
Dolduran
Yüreğimizi kuşatan
O kitaptan

¹²³Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 25

Okunanı.¹²⁴

Erdem Bayazıt, bir çağrıcıdır, bir arayış eridir. Asr-ı saadet özlemine, evreni ve insanı kuşatan Kur'an-ı Kerim'le gidermektedir. Şair için, insanlığın kurtuluş reçetesi yüreğimizi kuşatan o kitaptan, Kur'an-ı Kerim'den, okunan vahiy bilgisidir. İnsan, o vahiy bilgisini bıkip usanmadan tekrar tekrar okumalıdır.

Erdem Bayazıt, İkinci şiir kitabı "Risaleler"den sonra 1998 yılında gayet manidar bir biçimde "Gelecek Zaman Risaleleri" isimli son şiir kitabını yayımlar. Hem sanatındaki inceliği ve itinaı anlamamız bakımından hem de şahsiyetinin teşekkülünde yer alan inanç unsuruna işaret eden ve gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husustur.¹²⁵

Erdem Bayazıt, "Risaleler" ile geçmiş ve yaşadığı dönemi mısralara dökerken; "Gelecek Zaman Risaleleri" isimli eseriyle de "Burç"lardan yola çıkarak geleceğe doğru haykırışını duyarız. Bayazıt'ın, iman epistemolojisinin kaynağının ne olduğunu "Gelecek Zaman Risaleleri" isimli eserinin giriş bölümünde yer verdiği: "Biz zafer ve başarı günlerini insanlar arasında değiştirip dururuz."¹²⁶ Al-i İmran suresinin, 140. ayetinden anlamamız mümkündür. Al-i İmran suresi toplam 200 ayettir ve Medine'de inmiştir. Surenin esasını iki olay şekillendirir: biri Uhud savaşı diğeri Hıristiyan Necran heyetinin gelişidir.¹²⁷ Surenin giriş pasajları ve özellikle 118-195. ayetler Uhud savaşı ile ilgilidir. 16-117 ve 196-200. arasındaki ayetler ise Necran heyetiyle ilgilidir. Surenin iniş süreci Uhud savaşının başladığı hicretin 3. yılının şevval ayı, sonu ise Necran heyetinin geldiği hicretin 9. yılıdır.¹²⁸ Surenin konusu ise Hıristiyanlaşmanın ve Uhud mağlubiyetinin sebepleri ve alınması gereken dersler şeklinde özetlenebilir. Bayazıt'ın değindiği Al-i İmran suresinin 140. ayetinde, Allah, inananları uyarır ve teselli eder. Uhud savaşında siz nasıl yenilgi ve yara aldıysanız, onlar (Müşrikler) ise Bedir savaşında yenilgi ve yara aldılar. İşte bu başarı ve

¹²⁴Erdem Bayazıt, a. g. e. , s. 114.

¹²⁵Murat Turna, a. g. e., ss. 162-163.

¹²⁶Al-i İmran 3/140.

¹²⁷Mustafa İslamoğlu, a. g. e., s. 68.

¹²⁸Mustafa İslamoğlu, a. g. e., ss. 68-69.

başarısızlık insanlar arasında döner durur. İnananların şehit düşerek bu mücadeleye şahit oldukları ifade edilir.

Erdem Bayazıt, “Ölüm Risalesi” şiirinin “Son Söz” bölümünde Bakara suresinin 156. ayetine şöyle yer verir:

Ebubekir dedi:

-Ey nâs, susun!

Kim ki Resulullahı tapmaktadır

Bilsin ki Resul ölmüştür

Kim ki Allaha tapmaktadır

Bilsin ki Allah ölmez

Hayy ve Lâyemuttur

Ey nas, susun!

“İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn.”¹²⁹

Erdem Bayazıt, “Ölüm Risalesi” şiirinin “Son Söz” bölümünde Hz. Muhammed’in vefatından sonra ortaya çıkan karmaşayı gidermek isteyen Hz. Ebubekir, Resul’un kul ve ölümlü; Allah’ın ise diri, ölümsüz ve asıl tapılması gereken olduğunu hatırlatarak Bakara suresinin 156. ayetini: “İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn.” şiirde son dize olarak aynen kullanır. Ayet mealen şöyledir: “Ki başlarına bir bela geldiğinde biz Allah’a aidiz ve sonunda ona döneceğiz.”¹³⁰ Bir süre sonra müminler sakinleşir.

Bakara suresi, hicretin birinci yılı ile onuncu yılları arasında inmiştir. 286 ayettir. Bakara, inek veya dişi sığır demektir. Bu sûre adını 67-73. ayetler arasındaki temsili kıssadan alır. Bu kıssa şöyledir:

Bu kıssa, İsrailoğullarının fail-i meçhul cinayetleri aydınlatmak için kurban ettikleri ineğin kıssasıdır. Esasen bu inek, İsrailoğullarının gönlünde yatan

¹²⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 155.

¹³⁰Bakara 2/156.

Mısır tanrılarını temsil eder. İsrailoğullarından kurban etmeleri istenen şey, gerçekte kalplerine sevgisini içirdikleri düşmanların bu sahte tanrılarıydı.¹³¹

Bakara suresi, Kur'an-ı Kerim'deki en uzun suredir. Hz. Muhammed bu sureyi "Kur'an'ın Zirvesi" (Senâmu'l-Kur'an) olarak ifade ederken, bunun dışında "Kur'an'ın Otağı" (Fustatu'l Kur'an) ve ay gibi çok parlak anlamında "Ez-Zehra" diye adlandırılır. Bakara suresinin 255. ayeti "Âyete'l Kürsî" diye anılan ayettir.

Bakara sûresi, bir mukaddime, dört ana maksat ve bir neticeden oluşur. Mukaddime, temiz kalp sahiplerinin Kur'an-ı Kerim'e yapışacaklarını, kalbi kötü olan kimselerin ise ondan yüz çevireceklerini bildirir. İlk maksadı, istinasız bir şekilde bütün insanları İslam'a davet etmektir. İkinci maksadı, kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanların yanlışlarını düzelterek Kur'an'ı tasdiklemeye çağırmasıdır. Üçüncü maksadı, İslam'ın ahkâmını ayrıntılı bir şekilde sunmasıdır. Dördüncü maksadı, hükümlerin yerine getirilmesini sağlayacak müeyyidelere ve teşvik edici hususlara yer verir. Söz Konusu maksatları içeren daveti kabul edenleri tanıtır ve onların dünya ve ahretteki akıbetlerini açıklar.¹³²

Erdem Bayazıt, 1980 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Savaş Risalesi'ne Zeyl Afganistan 1400" şiirinin son dizesinde vahiy bilgisine başvurur:

Ama sen şair

Tekrar bir sayfa aramalısın

Sûre sûre

Âyet âyet

Fevc fevc gelen Fetih'ten!

Ki kulaklarda çınlasın

Yüreklerde tutuşsun

Damarlara yürüsün dalga dalga

Bir çağdan bir çağa gelip

"Nasru'n minâllahi ve feth'un karîb!"

Erdem Bayazıt, "Savaş Risalesi'ne Zeyl Afganistan 1400" şiirinin son dizesinde, Saff suresinin 13. ayetine yer verilir. "Nasru'n minâllahi ve feth'un

¹³¹Mustafa İslamoğlu, a. g. e., s. 43.

¹³²Hasan Aktaş, a. g. e., s. 419.

karîb!” ayetinde: “Ey iman edenler, Allah’ın kendilerine bir nimeti daha var; Allah’tan yardım ve yakın bir zafer! Müjdele müminleri!”¹³³ mealen aktarılır. Saff suresi, Hicret’in 3. yılının sonu veya 4. yılın başında Medine’de indirilmiştir. Bu sure 14 ayetten oluşur. Surenin tatlı-sert üslubu göz önüne alındığından Uhud ertesinde oluşan olumsuz havayı gidermek amaçlanmıştır.

Erdem Bayazıt’ın “Savaş Risalesi” şiiriyle bir nevi devamı niteliği taşıyan “Savaş Risalesi’ne Zeyl Afganistan 1400” isimli şiiri, iman ve mefkûrecilik anlayışı açısından birbirini tamamlayan iki şiirdir. Bayazıt, “Savaş Risalesi’ne Zeyl Afganistan 1400” isimli şiiriyle, Rus-Afgan savaşını konu edinir. Şair, İslamcı-ümmetçi yaklaşımıyla Afganlı savaşçıları destekler. Bir yıl sonra da 1981 Temmuz’unda, Ajans 1400 Film Şirketi’yle, yaklaşık iki buçuk ay sürecek Afganistan gezisi düzenlerler. Bu seyahatinde kaleme aldığı yazıları Yeni Devir gazetesi ve Maveria dergisinde yayınlamış ve ardından 1982 yılında “İpek Yolundan Afganistan’a” isimli eserini Akabe yayınlarından çıkarmıştır.

Bayazıt, Afgan cephesiyle aralarına mesafeler, holdingler, çok uluslu Ebuçehiller girse de bir şairin esas görevi Kur’an-ı Kerim’den sûre sûre, âyet âyet, akın akın gelen zaferi savaşçılara müjdelemesi ve onları motive etmesi gerektiğini ifade eder. Bu nedenle şair, “Nasru’n minâllahi ve feth’un karîb!” dizesiyle Saff suresinin 13. ayetini, son dizede aynen kullanır.

2.2.2.1.2. PEYGAMBERİN SÖZLERİ VE DAVRANIŞLARI

Hz. Muhammed, miladi 571 yılında Rumi aylardan nisan ayı içerisinde, kameri aylardan Rebiül Evvel ayının on ikinci pazartesi gecesini sabaha doğru dünyaya gelmiştir.¹³⁴ Mekke’de dünyaya gelen Hz. Muhammed, Haşimoğullarına mensuptur. Babasının adı Abdullah, annesinin adı Âmine’dir. Doğumundan evvel babasını, altı yaşındayken de annesini kaybetmiştir. Bir süre Mekke’nin ileri gelenlerinden dedesi Abdulmuttalib’in himayesinde büyümüş, onun da vefatıyla ticaretle uğraşan amcası Ebu Talib’in yanında büyümüştür. İlk evliliğini 25 yaşındayken, ticaretle uğraşan sermaye sahibi Hz. Hatice ile yapmıştır. Hz.

¹³³Saff 61/13.

¹³⁴Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Peygamberler, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2006, s. 167.

Muhammed, ömrünün 53 yılını Mekke’de son on yılını da Medine’de geçirmiştir. Medine’de 632 yılında, 63 yaşında vefat etmiş ve vefat ettiği yere defnedilmiştir.

Hz. Muhammed, ilk vahyi, 40 yaşındayken, 610 yılının yaz mevsimine dek gelen Ramazan ayında, Mekke’deki Hıra mağarasında almıştır. İlk ayet Alak sûresinin 1. ayeti, yani: “Oku yaradan Rabbinin adıyla.” ayetidir. İlk vahiy varlık ve hakikatin bilgisi hakkındadır.¹³⁵

Hz. Muhammed’in İslam’a davet çağrısı en çok gençler, köleler, kadınlar ve mağdur kesimler arasında yankı bulur. Bu zamana kadar kimsenin işine karışmayan, hatta “El-Emin” diye el üstünde tutulan Hz. Muhammed, peygamberliğinden sonra, Mekke’nin egemenleri tarafından deli olarak görülmüş, alaya alınmış, iftira edilmiş ve en sonunda fiili saldırılara geçirilip öldürülmeye çalışılmıştır. Bir süre sonra Mekke’deki yaşam iyice çekilmez hale gelince Medine’ye hicret edilmiştir.

Hz. Muhammed döneminde, Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn savaşı, Hayber ve Mekke’nin fethi gerçekleştirilir. Bedir, Uhud ve Hendek birer savunma savaşlarıdır. Mekkelilerin saldırıları püskürtülmeye çalışılmıştır. Hicret’in 6. yılında Hudeybiye barış anlaşması Mekkelilerle imzalanmış ve böylelikle Mekke bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Bir yıl sonra Hayber’in fethiyle Medine İslam Devleti bölgesel güç olmuş ve Mekke’nin fethi ve Huneyn savaşı ile bölgeden gelebilecek son askeri tehditte bertaraf edilmiştir.¹³⁶

Hz. Muhammed’in vefatından yaklaşık iki ay önce veda hutbesinde Kur’an-ı Kerim’in tamamlandığını beyan eder ve yüz binlere ulaşan İslam toplumuna Kur’an-ı Kerim’i ve Ehl-i Beyt’ini emanet ederek 8 Haziran 632 yılında vefat eder.

Erdem Bayazıt, 1969 yılında Ankara’da kaleme aldığı “O” şiirini “Evrenin efendisi” olarak gördüğü Hz. Muhammed’e hitaben yazar:

¹³⁵Mustafa İslamoğlu, İslam Nedir, İstanbul: Düşün Yayınları, 2014, s. 55.

¹³⁶Mustafa İslamoğlu, İslam Nedir, İstanbul: Düşün Yayınları, 2014, ss. 55-56.

“Evrenin efendisine”

Dünyanın ağırlığına eklesek yıldızları ayı güneşi

Gene de ağır basarsın ey kalbim ey kalbimin güneşi¹³⁷

Şair, bu dizelerde peygamber özlemine, onun önerdiği ilahi yolun tek kurtuluş yolu olduğunu ve umudunu halen diri tuttuğunu ifade eder. Hz. Muhammed’in sünneti şairin kalbini ve geleceğini aydınlatmaktadır.

Şair, bu dizelerde Hz. Muhammed dönemindeki tarihi bir hadiseye değinir. Şöyle ki: Mekke’nin egemenleri yaptıkları tüm eziyet ve işkenceye rağmen Hz. Muhammed’i, İslam’ı tebliğ etmekten caydıramazlar. Bunun üzerine Mekkelili egemenler, Hz. Muhammed’in amcası Ebu Talib’in yanına giderek yeğenini uyarmasını aksi takdirde Hz. Muhammed’i, onun bile koruyamayacağını söylerler. Ebu Talib, birkaç kez Hz. Muhammed’i uyarır; fakat Hz. Muhammed bildiği yoldan vazgeçmez ve amcasına dönerek: “Bunu bilesin ki, ey amca! Güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler, ben yine bu dinden, bu tebliğden vazgeçmem. Ya Allah, bu dini hâkim kılar ya da ben uğurda canımı veririm.”¹³⁸ Ebu Talip sağlam bu irade karşısında yeğenininde yanında yer alıp onu koruyacağını beyan eder. Şair bu hadis bilgisiyle kendisine tüm dünyevi şeyleri hatta ayı ve güneşi de yanında verseler, zihninin ve kalbinin güneşi, umudu, aydınlığı olarak kabul ettiği Allah kelamından ve peygamber sünnetinden vazgeçmeyeceğini ifade eder.

Erdem Bayazıt, 1979 yılında Ankara’da kaleme aldığı “Savaş Risalesi” şiirini hicretin 1400. yılına ithaf etmiştir. Şiirin ilk bölümünde yer alan aşağıdaki dizelerde, Müslümanlar, Mekkelilerin fütursuzca saldırılarına karşılık vermek için, ‘Emin haberciden’, ‘Emin olana’ haber beklemektedir:

Yeni bir vakte eriyordu yürekler

Yayılıyordu o muştı

¹³⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 203

¹³⁸Muhammed ibn Hişam, Es-sîretü’n-Nebeviyye, Tahkik: Mustafa es-Sakâ, Beyrut: Daru’l-ihyâi’t- Türesi’l-Arabî, c. I, ts., s. 266.

o coşku

o haber.

Bir gelen var

Emin haberciden

Emin olana

Ondan da Sıddîk olana ve sadık olanlara

Sohbete erip

halkada duranlara

yürekten yüreğe

yol bulanlara.¹³⁹

Mekkeli egemenlerin tüm baskılarına karşı Müslümanca yaşamak isteyen Müminler, zorba Mekkelilere karşı tavır alınıp savaşılmamasını istemektedirler. Bu durum Hz. Muhammed'e iletdikten sonra ondan bir cevap beklenir. İşte tam bu esnada emin haberciden (Cebrail), emin olana (El- emin) yani Hz. Muhammed'e gelen haber üzerine Müslümanlar artık teskin olmuştur.¹⁴⁰ "Emin haberciden/ Emin olana" dizelerinde adı geçen Emin haberci Cebrail'dir. Vahiy meleği olan Cebrail Tanrı'nın kelamını Emin olana yani Hz. Muhammed'e iletir. Hz. Muhammed, peygamber olmadan önce tüm Mekkeliler tarafından sevilir ve El-emin diye çağrılır. Güzel ahlakı, ticaretteki dürüstlüğü, zekiliği, iş bilirliği, insanlara karşı tutumu, adaletli olması, hoşgörülü, güler yüzlü ve merhametli olmasından dolayı Hz. Muhammed daha peygamber olmadan kendisi için Mekke halkı "Muhammedül Emin" lakabını kullanmıştır. Bu konuyla ilgili Hacer el Esved kıssası önemlidir. Şöyle ki: Hz. Muhammed 35 yaşlarındayken bir sel felaketiyle Kâbe zarar görmüş ve Hacer el Esved taşı yerinden çıkmıştır. Mekkeliler tarafından Kâbe tekrar inşa edilmiş, ancak taşın hangi kabile tarafından yerine yerleştirileceği sorun olmuştur. Mekkelilerin ileri gelenlerinden

¹³⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 117-118.

¹⁴⁰Hatice Çiçekli, Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din ve Metafizik, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 42.

biri tarafından, Kâbe'ye ilk girecek kişinin hakem seçilmesi görüşü kabul görür. Kapıdan ilk giren Hz. Muhammed hakem seçilmiştir. Hz. Muhammed'in adı halk arasında "Muhammedül Emin" olmasından sebep kimse itiraz etmemiş ve rahat bir nefes almışlardır. Hz. Muhammed bu sıkıntının çözümü için bir örtü getirilmesini ister. Bu örtünün üzerine Hacer el Esved taşıyı yerleştirir. Örtüyü her kabile reisi bir ucundan tutar ve bir seviyeye kadar hep birlikte kaldırır. Sonra Hz. Muhammed kendi elleriyle taşı alıp yerine yerleştirir. Hz. Muhammed'in halk tarafından bu kadar çok sevilmesi, peygamberlik döneminde insanları rahatlıkla etkilemesine ve onların İslamiyet'i güvenle seçmelerine vesile olmuştur.

Erdem Bayazıt, 1984 yılında Ankara'da kaleme aldığı, "Ölüm Risalesi" şiirinin "Son Söz" bölümünde Evrenin yaratılış sebebi olarak Hz. Muhammed'i gösterir.

Mahlûkatın var olduğu

Yüzüsuyu hürmetine

Evrenin efendisinin

Kavuşmak vakti gelmişti sevgilisine¹⁴¹

Erdem Bayazıt, bir yandan eşref-i mahlûkatın, Evrenin Efendisi, Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yaratıldığını ifade ederken bir yandan da onun ölümlü olduğunu ve Refik-i Âlâ'ya, Allah'a, kavuşma vaktinin geldiğini söyler. Bayazıt, bu mısralarda hadis bilgisine başvurur. Allah ile peygamber arasında gerçekleşen bir görüşmede; Allah, peygamber için, "Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım."¹⁴² beyanında bulunur. Bu hadisin sahih olup olmadığı konusunda ilahiyatçılar arasında muhtelif görüşler mevcuttur. Hz. Muhammed'de diğer peygamberler ve insanlar gibi Allah'ın kuludur, yaratılmıştır. Evrenin efendisi, Allah'tan başkası değildir. Görüşünü çeşitli ayetlere dayandırır:

¹⁴¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 152.

¹⁴²İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlu'l'İlbas Amme's tehre mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nas, Beyrut: Dâru ihyai't-turasi'l-Arabî, c. II, 1351 (Hicri), s. 164.

“O Allah’tır ki, yeryüzündekilerin tümünü sizin için yarattı.”¹⁴³

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”¹⁴⁴

Erdem Bayazıt, şiirinde bu hadise başvurarak, aslında bunun sahih bir hadis olduğunu düşünenlerdendir. Hz. Muhammed’in diğer insanlar ve peygamberlerden üstünlüğünü ifade ederek iman objesi haline getirmektedir. Süje başka bir süjeyi, obje olarak alınca, ondan etkilenişi diğer objelerden etkilenişinden farklıdır. Böyle bir objeyle kurulan ilişki “Ben-Sen” ilişkisidir. Bu durumda zaten inanç aşaması geçilmiştir. Bu daha çok “güven” diye adlandırılmaya daha müsaittir.¹⁴⁵

Erdem Bayazıt, “Savaş Risalesi” şiirinin aşağıda alıntı yapılan dizelerinde, Uhud savaşındaki hadiseler ile Allah’ın kulu ve elçisi Hz. Muhammed’e duyulan karşılıksız sevgi şöyle dile getirir:

Uhut’tan

Koşup gelen

Birkaç Müslüman:

Eyvahlar olsun, eyvahlar olsun

Yeryüzü efendisini kaybetti

eyvahlar

olsun!

...

-Resulullah nerede?

Dediler:

-Ey Sümeyra başın sağ olsun

Bilmiyoruz Resulullah nerede

¹⁴³Bakara 2/29.

¹⁴⁴Zariyat 51/56.

¹⁴⁵Hanifi Özcan, a. g. e., s. 30.

Ama

Bu gömdüğümüz kardeşindir.

Allah katında

Şehittir.

Sümeýra dedi:

-Allah Rahîmdir

Ona bu rütbe

Mübarek olsun.

Ama ben Resulullahı soruyorum.¹⁴⁶

Sümeýra kadın, tüm ailesini Uhud savaşında kaybetmesine rağmen onların şehitlikle şereflendirildiğini, asıl Evrenin Efendisi Resulullah'ın nerede ve nasıl olduğunu merak eder. Sümeýra kadın, en sonunda Resulullah'ı sağ salim görünce Rahman ve Rahim olana hamd eder.

Resulullah, Arapça kökenli bir isim olup, sözlük anlamı itibariyle Allah'ın kutsal kitap gönderdiği peygamber, Allah'ın elçisi ve habercisi anlamına gelir. Hz. Muhammed, sadece Bayazıt açısından değil, tüm İslam toplumu hatta peygamber olmazdan önce tüm Mekkeliler tarafından El-emin olarak kabul edilir. Ayrıca O, güzel ahlak sahibi dürüst, adaletli, hoşgörülü, güler yüzlüdür. Bu nedenle inananlar ve Bayazıt için güven abidesi bir iman objesidir. Hz. Muhammed'e güven sonsuzdur. Kur'an-ı Kerim'de kendisi adına Medine'de inmiş 38 ayetten oluşan Muhammed suresi vardır. İslam'ın temelini oluşturan İslam'ın şartlarından: "Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulühü" Kelime-i Şahadet'te geçer. İmanın şartlarından olan "Peygamberlere iman" da en çok onun adı zikredilir ve önemsenir. Ayrıca Kelime-i Tevhid: "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah'ta" Hz. Muhammed'in adı zikredilerek Allah'ın tek ilah olduğu ve Hz. Muhammed'in ise O'nun elçisi, kulu ve habercisi olduğu söylenir.

¹⁴⁶Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 129-130.

Kur'an'da Hz Muhammed şu şekilde tanıtılır:

1. Ölümlü bir insandır. (Kehf 18/110; Fussilet 41/6.)
2. Allah'ın kuludur. (Yâsin 53/10.)
3. Peygamber (nebi) ve elçi (resul). (Âl-i İmran 3/144.)
4. Yüce bir ahlak sahibidir. (Kalem 68/4.)
5. Bütün insanlığa rahmettir. (Enbiya 21/107.)
6. Peygamberlerin sonuncusudur. (Ahzab 33/40.)
7. Yalnız Allah'a davet eden müjdeci ve uyarıcıdır. (Ahzab 33/46)
8. Vahyin ışığıyla aydınlanmış bir ışık yansıtıcıdır. (Ahzab 33/46.)
9. Müminlere karşı şefkat ve merhamet abidesidir. (Tevbe 9/128.)¹⁴⁷

2.2.2.2. KİŞİNİN KENDİ TECRÜBE VE TANIKLIĞI

İnsan, Allah'la dolaylı olarak değil, doğrudan ilişki kurmaktadır. Yani inananla, inanılan şey arasında başka herhangi bir vasıta bulunmamaktadır. Buradaki güven; kişinin kendisine, aklına, duyularına vs. güvendir.¹⁴⁸

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinden yola çıkarak, iman epistemolojisi bağlamında tespit ettiğimiz tecrübe ve tanıklığı daha çok tabiat ekseninde yaratılış; modernizm ekseninde yabancılaşma; ölüm ve diriliş ekseninde ahiret inancına yöneliktir. Bayazıt, gözlemlerini kendi akıl süzgecinden geçirerek ilahi metindeki birtakım inanç önermelerine ulaşır.

Erdem Bayazıt, "Ölüm risalesi" şiirinde: "Toprak/ Ölüme aç/ Ölüme muhtaç/ hayat./ Ölüm muhakkak/ Ve ölüm mutlak/ Tek kapısıdır ölümsüzlüğün."¹⁴⁹ dizelerinde, toprağın işlevini İslam dinindeki ölüm ve diriliş öğretisi kapsamında şiirleştirir.

2.2.2.2.1. TABİAT VE MODERNİZM

Erdem Bayazıt, şiirlerinde özellikle ağaç, dağ, deniz, gökyüzü, güneş, kuş, su, toprak gibi kozmik unsurları kullanarak tabiat ve kır yaşantısını ön plana çıkarır. Şair için tabiat doğal olanı temsil eder. Çünkü insanın yaratılışına uygun bir yaşam tarzı sunar.¹⁵⁰ Tabiat, yaratılışın gözlemlenebileceği en belirgin alandır. Allah, "Ol!" emriyle tabiatı ve insanı yaratarak göz kamaştırıcı eşsiz eserini ortaya koymuştur. Allah'ı keşfe çıkmanın en kolay yolu insanın doğal olana yani tabiata

¹⁴⁷Mustafa İslamoğlu, İslam Nedir, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014, s. 60.

¹⁴⁸Hanifi Özcan, a. g. e., s. 65

¹⁴⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 140.

¹⁵⁰Hatice Çiçekli, Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din ve Metafizik, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 32.

bakması yeterlidir. Bayazıt'ın çocukluk ve gençlik dönemleri tabiat ile iç içe geçmiştir. Çağsık ve Güzlek yaylaları onun anılarında güzel ve olumlu izlenimler bırakmıştır. Bayazıt, kır yaşamına sığınmakla huzur bulmakta ve kendisini Allah'a yakın hissetmektedir. Çünkü tabiat her yönüyle yaratılışın izdüşümüdür.

Kur'an-ı Kerim'de gök ve yerin yaratılışıyla ilgili birçok ayet vardır. Bu ayetlerin çoğunda gök ve yer birlikte anılır.¹⁵¹ Fussilet 41/9-12; Bakara 2/29; Nuh 71/17; A'raf 7/54; Ta-ha 20/53; Ma'ide 5/21; İbrahim 14/14; İsrâ 17/104 vb. surelerde yer, gök, yıldız, toprak, dağ, deniz, ülke gibi kelimelere yer verilir.

Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışıyla ilgili ayetlerde sıkça geçen "İnsan" dışında yer yer "beşer" ve "Âdem" kelimeleri de zikredilmiştir.¹⁵² Al-i İmran 3/59; Furkan 25/54; Hicr 15/28; Hacr 22/5; En'am 6/2; Sâffât 37/11; Secde 32/7; Sa'd 38/72; Enbiya 21/37; Beled 90/4; A'raf 7/11; Fatır 35/11; Mü'minun 23/12-14 vb. surelerde insanın topraktan, sudan, çamur ve balçıktan yaratıldığına dair hususlara değinilir.

Yaratılışla ilgili ayetlerden yola çıkarak kronolojik bir çıkarımda bulunmak mümkündür:

1. Allah ilk suyu yarattı.
2. Başlangıçta Allah'ın arşı suyun üstünde bulunuyordu.
3. Suyu kurutup arzı meydana getirdi ve tek katmanlı arzı yedi kat olarak düzenledi. Daha sonra arza dağlar yerleştirip toprağı verimli, canlılar için yaşanabilir hâle getirdi. Bütün bunlar ilk dört günde gerçekleşti.
4. Allah duman halindeki göğe yöneldi ve su buharından meydana getirdiği tek katmanlı semayı yedi kat olarak düzenledi. Bütün bunları da Perşembe ve Cuma günleri gerçekleştirdi. Cuma günü ikindi ile akşam saatleri arasından topraktan Âdem'i vücuda getirdi.
5. Altıncı günü müteakiben (yedinci gün) arşa istiva etti.¹⁵³

Hız. Ali, Hız. Muhammed'in sohbetlerinden yola çıkarak dünyada canlı ve cansız varlıkların hayat ve varlık sahnesine çıkışı şöyle nakleder:

Yüce Allah, toprağı cumartesi günü, ondaki dağları da Pazar günü yaratmıştır. Ot ve ağaçları ise pazartesi günü yarattı. Mekrûhu (sevilmeyen şeyleri) salı günü, nûru ise Çarşamba günü yarattı. O, hayvanları yeryüzüne Perşembe günü yayıp dağıttı. Âdem'i de bütün yaratıkların

¹⁵¹Mustafa Öztürk, Kur'an ve Yaratılış, İstanbul: Kuramer, 2015, s. 51.

¹⁵²Mustafa Öztürk, a. g. e., s. 151.

¹⁵³Mustafa Öztürk, a. g. e., s. 58.

ardından, Cuma günü ikindiden sonra-Cuma günü saatlerinden bir saatin sonunda- ikindi ile akşam arasındaki bir zaman içinde yarattı.¹⁵⁴

Çocukluğu ve gençliği Güzlek ve Çağsak yaylalarından geçen Bayazıt, kendi tecrübe ve tanıklığıyla birinci elden tabiatı, İslami bakış açısıyla gözlemleyerek yaratılışa ve Allah'ın sonsuz kudretine şahit olmuş ve gözlemlerini Kur'an-ı Kerim'deki inanç önermeleriyle pekiştirerek güven ve teslimiyet duygusunu arttırmıştır. Modernizmin yaşam bulduğu kent hayatını da İstanbul ve Ankara'da teneffüs etmiştir. Bayazıt, Şehrin kaotik ortamında modernizmin insani makineleştirip, köleleştirdiğini ve yalnızlaşan insanın doğasından ve geleneklerinden uzaklaşarak dinsel bir yabancılaşma ile buhrana kapıldığını ifade eder.

Erdem Bayazıt, 1968 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Ölünün Kıyıları" şiirinin son dizelerinde insanın topraktan yaratıldığını şöyle dile getirir:

Ve yakıştırmasını bil üstüne ey ademoğlu

Usta bir makasla biçilen toprağı¹⁵⁵

Erdem Bayazıt, "Aşk Burcundan" şiirinin aşağıda alıntı yapılan dizelerinde, yaratılıştan ötürü toprağın ve insanın birbirini tamamladığını şöyle dile getirir:

Ey toprak!

Benim işleyen gücüm

Durmak yorulmak bilmeyen

O benim cevherimdir ben onun mayasıyım

O benim bedenimdir ben onun ruhuyum¹⁵⁶

¹⁵⁴Müslim, Munâfikûn, 27; el-Hindi, Kenzu'l-ummâl, x1, ra. 15125; Taberî, Tefsîr, XII, 3, XXIV, 61'den naklen Celal Yeniçeri, Hz Peygamber'in Çevreciliği, Spor Etkinlikleri ve Kur'an'da Çevrecilik, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2014, s.74.

¹⁵⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 23.

¹⁵⁶Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 186.

Erdem Bayazıt, 1971 yılında Güzlek yaylasında kaleme aldığı “Bulmak” şiirinde, su ve toprak üzerinden yine yaratılışa gönderme yapar. Bunu aşağıdaki beyitte şöyle dile getirir:

Yeniden su yürüdü dalına yaprağıma

Bir bakışın can verdi kurumuş toprağıma¹⁵⁷

Madde ya da varlık âleminin dört temel unsuru vardır ki bunlara anasır-ı Erbaa denilir. Bu dört unsur: toprak, su, hava, ateş gibi öğelerdir. Toprak söz konusu olunca Âdem, ateş söz konusu olunca İbrahim, hava söz konusu olunca Süleyman, su söz konusu olunca Nuh peygamberler akla gelir.¹⁵⁸ Bu dört unsur bir yönüyle birçok inanışta yaratılışı ifade ederken, bir yönüyle de materyalizmin mihenk taşı oluşturur. Evreni anlamaya çalışan ilk çağ Yunan filozoflarından Thales için ana madde (arkhe) sudur. Anaksimandros için sonsuz olan soyut varlık aperiiondur. Anaksimenes için havadır. Empedokles ise bunu ateş, toprak, su ve hava olarak açıklar. Yani İlk çağ Yunan filozofları din ve mitolojinin dışına çıkarak varolanların ve nedenlerinin araştırılmasını önemserler.

Erdem Bayazıt, şiirlerindeki imgeleri genel olarak tabiatın seçmektedir. Çünkü tabiat insanın doğasını yansıtmakla beraber yaratılışın sahnelendiği mekândır. Bediüzzaman Said Nursi'nin, “Tabiat Risalesi”nde ifade ettiği gibi tabiata manayı harfiyle bakan Bayazıt, gerek tabiatın gerekse insanın her zerresinde sebep tayin edeni arar. Her zerre bütünü bir parçasıyken bütün de her zerreyi kuşatandır. Yani insan ve tabiatın her zerresi mutlak iradenin, Allah'ın bir parçasıdır. Bayazıt'ta şiirlerinde bu şifreyi çözmüş ve her müminin yapması gerekeni yaparak herkesle paylaşmıştır.

Yukarıdaki dizelerde geçen toprak ve su imgeleri insanın yaratılışına dair ipucu vermektedir. çeşitli ayetlerde insanın toprak, su, çamur veya balçıktan yaratıldığı ifade edilir. İnsanın yaratılışına dair Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetler şunlardır:

¹⁵⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 207.

¹⁵⁸Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Kozmik Âlem, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2008, s. 271.

“Doğrusu Allah katında İsa’nın durumu Âdem’in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı sonra da ona “Ol!” dedi. O da hemen oluverdi.”¹⁵⁹

“Yine O’nun sizi topraktan yaratması ayetlerindedir ki, sonra da siz şimdi bir beşersiniz, yayılıp duruyorsunuz.”¹⁶⁰

“Sudan bir insan yaratıp da ona bir şey ve hısımlık getiren O’dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.”¹⁶¹

“Gökler ve yerler bitişik idiler de biz onları ayırdık; Canlı olan her şeyi sudan yaptık.”¹⁶²

Sad suresinin 71. ayetinde: “Bir vakit Rabbin meleklerle demişti ki: “Haberiniz olsun, Ben bir çamurdan bir insan yaratmaktayım.”; aynı surenin 72. ayetinde: “Onu şekillendirip ruhumdan ona üfledim mi derhal ona secdeye kapanın!”; aynı surenin 73. ayetinde: “Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde ettiler.”; aynı surenin 74. ayetinde: “Yalnız İblis kibirlenmek istedi ve kâfirlerden oldu.”; aynı surenin 75. ayetinde: Allah: “Ey İblis, o Benim iki elimle yarattığıma secde etmene sana ne engel oldu? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi bulunuyorsun?” dedi; aynı surenin 76. ayetinde: (İblis) dedi ki: “Ben ondan hayırlıyım; beni bir ateşten yarattın, onu ise bir çamurdan yarattın.”¹⁶³

Dünya yaratılmadan evvel bütün varlıkların ruhları yaratılmıştır. Allah, Bezm-i Eleste insanoğlunu, Âdem’in belinden yaratmış ve onların ruhlarına hitaben bir konuşma yapmıştır:

“Hem Rabbin Âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini alıp onları nefislerine karşı şahit tutarak: “Elestü Birabbikum” diye şahit gösterdiği zaman: “Kâlû Belâ” dediler. Kıyamet günü “Bizim bundan haberimiz yoktu!” demeyiniz.”¹⁶⁴

¹⁵⁹ Âl-i İmran 3/59.

¹⁶⁰ Rûm 30/20.

¹⁶¹ Furkan 25/54.

¹⁶² Enbiya 21/30.

¹⁶³ Sâd 38/71-76.

¹⁶⁴ A’râf 7/172.

İnsan, bu mecliste Allah ile bir sözleşme yapmış ve ruhlar da birbirlerine şahit tutulmuştur. Ardından beşer, Allah tarafından ete kemiğe büründürülerek dünyaya, sılıya gönderilmiştir. Bu sırna nail olan insan, dünyada yapıp ettikleriyle mahşer günü hesaba çekilir. Yaratan ile yaratılanın tanış olduğu¹⁶⁵ Bezm-i Eleste Allah'ın “Elestü Birabbikum” sualine, “Kâlû Belâ” cevabını veren insanın biyolojik yaşamı son bulunca, mana âleminde Vuslata erer. Sıladan dönenler arasında, verdikleri sözü tutanlar, masum dönenler, Cennet ile mükâfatlandırılır. Sözü tutmayanlar, ruhları kirlenmiş olanlar, Cehennem ile cezalandırılır.

Erdem Bayazıt, “Şiir Burcundan” isimli şiirinin aşağıda alıntı yapılan dizelerinde, kadın ve erkeğin beraberliğinden, insanın biyolojik oluşum sürecine şöyle değinir:

Damarlarımda
Dizginden boşanmış atlar gibi
Bırakalım aksın kanımız.
Boşalalım tüyü bitmemiş geleceğe!
Sen benim
Henüz ekilmemiş tarlamsın
...
Zifaf bekleyen nişanlım
...
Ey babasının kanından annesinin damarına
Henüz damlamamış bebek!
Bekle yeni türkülerim var sana¹⁶⁶

Erdem Bayazıt, ilk yaratılış evresinde insanın mayasında toprak ve suyun olduğunu ifade eder. Bu husus Kur'an-ı Kerim'deki inanç önergeleriyle de

¹⁶⁵Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinden Dini Motifler, Rize: Yort Savul Yayınları, 2011, s. 318.

¹⁶⁶Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 165-168.

açıklığa kavuşturulur. Şair, “Şiir Burcundan” isimli şiirinde ise kadın ve erkeğin birlikteliğinden ise insanın biyolojik oluş sürecini bize yansıtır. Bu dizeler bizi; Bayazıt’ın iman epistemolojisinin en önemli kaynağı olan Kur’an’a yönlendiriyor. Yani şair tabiatın bir parçası olan insanı gözlemler. Kendi tecrübe ve tanıklığını yine inanç önermeleriyle tasdik ederek güven duygusunu ve imanını güçlendirir.

“Ey insanlar, biz sizi topraktan, sonra nutfe’den, sonra alakadan (yapışkan bir madde), sonra da uzuvları görünen ya da görünmeyen bir et parçasından yaratmaktayız ki size anlatalım. Dilediğimizi de belli bir süreye kadar rahimlerde durdururuz. Sonra sizi bir bebek olarak çıkarırız.”¹⁶⁷

Mü’minûn suresinin 12. ayetinde: “And olsun ki, biz insanı süzölmüş bir çamurdan yaptık.”; aynı surenin 13. ayetinde: “Sonra onu, oturaklı bir karargâhta bir nutfe (Tohum) yaptık.”; aynı surenin 14. ayetinde: “Sonra o damlayı bir kan pıhtısına dönüştürdük, bu pıhtıyı bir et parçasına dönüştürdük, bu et parçasını birtakım kemiklere çevirdik, bu kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka bir yaratık olarak hayat verdik. Bak ne şanlı o Allah, yaratanların en güzeli!”¹⁶⁸

Erdem Bayazıt, 1966 yılında Ankara’da kaleme aldığı “Sebeb Ey” şiirini Fethi Gemuhluoğlu’na¹⁶⁹ ithaf etmiştir. Aşağıdaki dizelerde “Ey!” nidasıyla okuyucu uyaran Şair, sebeplere takılıp, asıl sebep tayin eden, Allah’ı, unutmamamız üzerinde durur:

Renk başkaldırırken helezonlar çizerken ses

Som fatih su fetheder tabiatı

Döner döner dögünür eritir dağları yobaz kayaları

Daha der sığmaz kabına yönelir göğe teslim olur

Ve düşerken toprağa çağırır

Sebeb Ey

¹⁶⁷Hac 22/5.

¹⁶⁸Mü’minûn 23/12-14.

¹⁶⁹Fethi Gemuhluoğlu: 1922 yılında İstanbul’da doğmuş;1977 yılında İstanbul’da vefat etmiştir. Hukuk Fakültesi mezunu olan Gemuhluoğlu, devletin değişik kademelerinde bürokratik yapmıştır. Başarılı öğrencilere burs veren Gemuhluoğlu, ‘Yedi Güzel Adam’la da sık sık görüşen birisidir. Çevresi tarafından daha çok sağduyulu, aktivist bir insan olarak tanınır.

Her sabah bütün bitkiler iştahlı bir çocuktur
Emer emer emerler toprak anayı
O sultan hazinesi o hep veren sonsuz cömert anayı
Yeşil hayat kırmızı hareket sarı sabır emerler
Ve beyaz iman çizer sesini
Tamamlar kavisini
Sebeb Ey¹⁷⁰

Erdem Bayazıt, 1958-1972 yılları arasında kaleme aldığı şiirlerini “Sebeb Ey” ismiyle 1972 yılında Edebiyat Dergisi Yayınları’ndan çıkartır. Şair, kitabın ilk baskısındaki ön sözünde; kaderin Anadolu’nun ta içlerinden söküp İstanbul’a getirdiği Müslüman bir Türkmen anası olan Fethi Gemuhluoğlu’nun annesi durup durup sebeb ey diye seslenirmiş. İşte bu şiir kitabı adını buradan almıştır.¹⁷¹

Erdem Bayazıt, bir röportajında “Sebeb Ey” isminin nasıl konduğuna dair şu açıklamayı yapar:

“Lâ havle velâ kuvvete illa billâh” deriz ve buna inanırız. Suyun akıcılığı, ateşin yakıcılığı Allah’ın emriyledir. Ateşe yakma dese ateş de yakmaz. Öznelerin ve nesnelerin vasfını tayin eden Cenab-ı Allah’tır. Bütün yarattıklarının hareketlerini Allah sebebler tayin ediyor. Biz insanların çoğu zaman sebebi halkedeni unutup sebeblere takılıp kalıyoruz. Kitabın ismini ilham eden sebeb onun ithaf metninde belirtilmiştir. Biz Müslümanlar olarak, olan şeylerin hikmetini aramaya mecburuz. Belki o hikmet aracılığıyla anlatıyor “Sebeb Ey!”¹⁷²

“Ey!” nidası şairin birçok şiirinde kullanılır. Özellikle “Sebeb Ey” şiirinde ise can alıcı noktadır. Şair, “ey!” sesiyle okuru şiire hazırlar ve onun algısını açık tutar. “Ey!” nidası Erdem Bayazıt’ın şiir kaynaklarını aşikâr kılan bir seslenmedir. Bilindiği gibi Kur’anî bir nidadır “ey!”. Allah kullarına doğrudan hitabının bir karşılığı olarak uyarma, dikkat çekme bakımından pek çok ayetin başında yer alır. Bu nidayı işleyen Bayazıt, şiirinin anlam dünyasını, maksatını, niyetini ilan

¹⁷⁰ Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 27-28.

¹⁷¹ Hüseyin Yorulmaz, Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt, İstanbul: Hat Yay., 2012, s. 187.

¹⁷² Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., s. 188

etmektedir.¹⁷³ Ayrıca şair, şiirini güçlü bir epistemolojiye yaslamakla beraber, “Sebeb Ey” diye seslenerek inananları, Müslümanları, ödev bilincine davet eder. Yani bir davet mektubudur “ey!” nidası. İslami bakış açısıyla Bezm-i Elest’te, Allah ile insan (ruhlar) arasındaki sözleşmeyi şair, “Sebeb Ey” şiirinde: “Ürpertir tabiat üfleyince rüzgarı derin gök soluğu/ Ulu ses dokununca çarka/ Düşer ölümün gölgesi eşyaya”¹⁷⁴ dizeleriyle vurgulayarak köklerimizi hatırlatır.

Suyun tabiatı fethetmesi, dağları, kayaları delmesi, buharlaşıp göğe yükselmesi, yağmur olup toprağa düşmesi ve tüm bitkilerin, bir çocuğun annesini emmesi gibi toprağı emmesi, yeşilin hayatı, kırmızının eylemi, sarının sabrı emerken, beyazlığı, saflığı ve masumiyeti simgeleyen iman, Cenab-ı Allah’ın sesini tabiatın her noktasına taşır. Yani sebep tayin eden Allah’tır. Sebeblere takılıp, sebep tayin edeni unutmamalıyız. Sebebler bizi “Ol!” emriyle her şeyi var edene, ilahi güce götürmelidir.

Erdem Bayazıt, 1977 yılında, Maraş’ın Güzlek yaylasında kaleme aldığı “Tabiat Risalesi” şiirinin aşağıda alıntı yapılan dizelerinde, tabiat ve yaratılış mevzusu üzerinde durur:

Çıkıp dağlara yaylalara

Susmak istersin

Ama yalnızca susar gibi görünürsün

...

Yerden göğe doğru akan incecik ırmakları

Kendine mahpus bir tarzda dinlerdim ağaç

bedenlerinde

...

Yeri ve göğü ve damarlarımızı dolduran

Ondan başka her şey yok olan yalan olan

¹⁷³Köksal Alver, Ey!, *Hece Dergisi*, sy. 142 (Ekim 2008), s. 124.

¹⁷⁴Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 26.

Rahman

Ve Rahim olan

Önce bir övgü ile geçiliyordu sabaha

Evrenin efendisi için açıyordu güller

...

Çam dalları arasında sızan rüzgarın soluğu

Sürekli zikir üzre pınarın sesi

Ve sonra ezana geçilmişti

...

Kalbim

“Tabiatın içinde tabiatla birlikte.”¹⁷⁵

Erdem Bayazıt, Güzlek yaylasında, “Tabiat Risalesi” şiirini yazarken, bizzat tabiatı iliklerine kadar hissetmiştir. Bayazıt’ın, “Tabiatın içinde tabiatla birlikte.” dizesi, Sezai Karakoç’un “Kav” şiirinin “Son Söz” bölümünde yer alan: “Sen tabiatın içinde tabiatla birlikte fakat tabiatüstüsün...”¹⁷⁶ dizesinden alıntı yapılmıştır. Ayrıca Erdem Bayazıt, ifadeye süs vermek ya da ifadeyi kuvvetlendirmek amacıyla Sezai Karakoç’tan alıntılıyarak tazmin¹⁷⁷ sanatına başvurmuştur.

Erdem Bayazıt’ın şiiri: güneşe, aya, yıldızlara, dağlara, nehirlere, ovalara, ağaçlara, çiçeklere, arılara, kuşlara yani tabiatı oluşturan tüm unsurlara bağrını açmıştır. Onları içinde büyütmüş, onlara sığınıp huzur bulmuş ve bizzat tabiatı yaşayarak imanını güçlendirmiştir. Tabiat vasıtasıyla romantik ve inançsal bir okuma yapmış ve sebep tayin edene ulaşmıştır. Bayazıt, Said-i Nursi’nin, “Tabiat Risalesi”nin etkisiyle de tabiata manayı harfiyle bakmıştır. Yani tabiatı sanat eseri gözüyle görmüş ve sanat eserinden sanatçıya giden perdeleri aralamıştır. “Ol!”

¹⁷⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 94-100.

¹⁷⁶Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s. 143.

¹⁷⁷Hasan Aktaş, Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2004, s. 221.

emriyle her şeyi var eden mutlak güç, Allah, tüm bunları “Evrenin Efendisi”, Hz. Muhammed’in yüzü suyu hürmetine yaratmıştır. Şair, bu dizelerle İslami ödev bilincini yerine getirerek geleneğe ve köklerine sahip çıkmış, inananlar içinde bir farkındalık yaratmaya çalışmıştır.

Şiirlerinde tabiat unsurlarını sık sık kullanan Bayazıt, sebebi tayin eden Allah’ın kelamı, Kur’an-ı Kerim’deki inanç önermelerine kapı aralamak ister. Tabiatın yaratılışıyla ilgili ayetler, Bayazıt’ın şiirini anlamamızda da kolaylık sağlar. Bu ayetlerin bazıları şunlardır:

“Göklerin ve yerin örneksiz yaratıcısı O’dur. O, her şeyi yaratmıştır ve her şeyi bilendir.”¹⁷⁸

“Gerçekte Rabbiniz gökleri ve yeri altı gün içinde yaratan sonra arş üzerinde hükümran olan Allah’tır, geceyi gündüze bürür; o, onu kışkırtarak takip eder. Güneş, ay, yıldızlar, O’nun emrine baş eğmiştir. İyi bilin ki, yaratmak da emretmek de yalnızca O’na aittir. Ne ulu, o âlemlerin Rabbi olan Allah!”¹⁷⁹

Enbiya suresinin 30. ayetinde: “O küfredenler görmediler mi ki, gök ve yer bitişik idiler de Biz onları ayırdık; canlı olan her şeyi sudan yaptık, hâlâ inanmıyorlar mı?”; aynı surenin 31. ayetinde: “Yeryüzünde de onları çalkalar diye, baskılar oturttuk (sabit dağlar yerleştirdik.), doğru gidebilsinler diye orada bol bol açıklıklar (yollar) yaptık.”; aynı surenin 32. ayetinde: “Gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise O’nun ayetlerinden yüz çeviriyorlar.”; aynı surenin 33. ayetinde: “Oysa geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O’dur, bunların her biri birer yörüngede yüzüyorlar.”¹⁸⁰

“O Allah ki, yedi gök yaratmıştır, yerden de onların bir mislini. Allah’ın her şeye kadir olduğunu ve Allah’ın bilgisiyle her şeyi kuşattığını bilirsiniz.”¹⁸¹

¹⁷⁸En’am 6/101.

¹⁷⁹A’raf 7/54.

¹⁸⁰Enbiya 21/30-33.

¹⁸¹Talâk 65/12.

“O öyle bir yaratıcıdır ki, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı; sonra iradesini göğe yöneltip onları yedi gök olarak düzenledi. O, her şeyi pekiyi bilendir.”¹⁸²

“O’nun emri, bir şeyi dileyince ona sadece “Ol!” demektir. O da oluverir.”¹⁸³

Erdem Bayazıt, şiirlerinde şehir, ev, duvar, makine, dişliler, saat gibi imgelerle kent yaşamını ve onun ideolojik yapısını oluşturan modernizmi vurgulamaktadır. Şair için, modernizm ile şekillenen şehir hayatı sunidir.¹⁸⁴ Yani modernizmin vücut bulduğu kent hayatı şairin iç dünyasında olumsuz bir izlenim bırakmıştır. Çünkü modernleşme süreci geleneksel şehirlerimizi dokusuyla, mimarisiyle, içinde yaşanan hayatın mahiyeti ve temposuyla, insan ilişkileriyle bütünüyle modern kentlere dönüştürme çabası olarak kendini gösterir.¹⁸⁵ Böylelikle makine düzeni içindeki insan, kutsal değerlerinden uzaklaşmakta ve özüne yabancılaşmaktadır.

Modernizm, kaynağını Rönesans ve reform hareketlerinden alır. İnsanlığı eleştirel düşünmeye sevk ederek onu mitten ve doğaüstü güçlerden kurtarmayı amaçlamış böylelikle insanı dışsal bir otoriteye değil, kendi özgür dünyasını rasyonalize eden bir yaşamın yaratıcısı olmaya sürüklemiştir. Fransız devrimi, sanayi devrimi ve bilimsel-teknolojik devrimler ile ortaya çıkan üst anlatılar (ulus devlet, eşitlik, özgürlük, adalet, evrim, devrim, hümanizm, rasyonalizm, pozitivizm...) insan merkezli yaşanabilir, bireyi önceleyen bir dünya bırakma arzusunu temel alarak evrensel mutluluğu hedeflemiştir. Kapitalist modernite ve onu temsil eden burjuvazi, üretim araçlarını tamamen ele geçirmiş ve özellikle sanayi devrimiyle emek ve tabiat sömürsünü yaygınlaştırmıştır. Böylelikle kapitalizm, modern insanı köleleştirip, makineleştirerek kendi emrine alan bir sistemin adı olur.

¹⁸²Bakara 2/29.

¹⁸³Yasin 36/82.

¹⁸⁴Hatice Çiçekli, a. g. t., s. 32.

¹⁸⁵ M. Fatih Andı, Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt Şiiri, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), s 80.

İlerlemeci tarih anlayışına sahip olan modernizm; mutlu geleceğe kalkınma, büyüme, üretim artışı, iyi organize edilmiş kurumlar, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sayesinde yeryüzünde bir dünya cenneti kurmayı hedeflemiştir.¹⁸⁶

Modernleşmek demek sadece tüketimde modernleşmek demektir. Modernleşen bir kişi, yalnız tüketimde modernleşen kişidir. Yani yeni ve modern ürünler tüketen kişidir.¹⁸⁷

Modernizm, insanın kendisine, doğasına ve emeğine yabancılaşmasına neden olur. Modernizmin yol açtığı yabancılaşma 19. ve 20. yüzyıl filozofları tarafından değişik bakış açılarıyla ortaya konmuştur. Fransız ekonomist ve anarşist Proudhon, teknolojik gelişmelerin insanları makineye dönüştürdüğünü, Marx ise, teknolojik gelişmelerin yabancılaşmaya yol açtığı, toplumsal çelişkileri arttırdığı ve çatışmayı hızlandığını ifade ederek modernleşmeye radikal eleştirilerde bulunur.¹⁸⁸ Yabancılaşma fikriyle 20. yüzyıla damgasını vuran Karl Marx'tır. Marx, yabancılaşmaya dair düşüncelerini Hegel ve Feuerbach'tan ödünç almış, bu düşünceleri eleştiriye tabi tutarak geliştirmiş ve kapitalizmin yol açtığı yabancılaşma kavramını çağdaş düşünceye kazandırmıştır.

Hegel bir idealisttir. Her şeyin neticede Tanrı'nın, mutlak ruhun, zihninde fikirler olarak ortaya çıktığına inanıyordu.¹⁸⁹ Gerçek, düşünen insanın kendi gerçeğidir. Bilinç dışındaki doğa dünyasının sözde nesnelliği aslında bir yabancılaşmadır. İnsanın asıl görevi kendi içsel dünyasını keşfetmesidir. Bunun için en önemli aktör ruhtur. Ruh, kendi dışında olduğu bir dünya yaratmıştır. Ama daha sonra bu dünyanın kendi ürünü olduğunu anlamıştır. İşte tam da yabancılaşma bu kavrayışın eksikliğinden kaynaklanır. Yabancılaşma, insanlar öz

¹⁸⁶Ali Bulaç, *Din ve Modernizm*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2012, s. 7.

¹⁸⁷Ali Şeriati, *Medeniyet ve Modernizm*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1993, s. 31.

¹⁸⁸Seyfettin Aslan, Abdullah Yılmaz, *Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. II, Sy. 2 (2001), s. 98.

¹⁸⁹Dan Swain, *Yabancılaşma-Marx'ın Teorisine Bir Giriş*, İstanbul: Durak İstanbul Yayınları, 2013, s. 16.

bilinçlerine kavuştukları, kendi çevrelerinin ve kültürlerinin ruhtan kaynaklandığını anladıkları zaman son bulacak ve özgürleşecektir.¹⁹⁰

Feuerbach'ın, "Hıristiyanlığın Özü" isimli eserinde yabancılaşmayı temelde dini bir durum olarak ele alır. İnsanlar, Tanrı imgesini insanın yetilerine sahip bir varlık olarak yaratıyordu. İnsani güçleri, düşünceyi, konuşmayı, yaratıcılığı vb. özellikleri hayali kutsal bir varlığa yansıtıyorlardı. Bu şekilde kendi yeteneklerini yabancılaştırıyor ve süreç içerisinde onları değersizleştiriyordu. Tanrı, mutlak güce sahip olması ve görkemiyle yüceltilirken, insanlar güçsüz, önemsiz ve konu dışı olarak görülüyordu.¹⁹¹ Yani insanın yabancılaşmasının temel nedeni, insanın geleneksel din formlarına ve hurafelerine boyun eğmesidir.¹⁹² Hegel'in insanların kendi doğalarını ruhani varlıklar olarak öğrenmek zorunda olduklarına inanması gibi Feuerbach da insanların kendilerini maddi varlıklar olarak bilmeleri gerektiğini savunur.

Marx, hem Hegel'in hem de Feuerbach'ı eleştirerek kendi yabancılaşma anlayışını geliştirdi. Feuerbach'ın materyalizmini inceleyen Marx, Hegel'i idealizme saplanmakla eleştirdi. Hegel, insanların dünyada kendilerini var etme yolunu, önemini belirtmekte haklıydı, maddi gerçekliği önemsiz görmekle kabahatliydi.¹⁹³ Marx ve Engels kısa zaman içinde Feuerbach'tan da ayrılmışlardır. Feuerbach, yabancılaşmanın çözümü olarak sadece eğitime odaklanmıştır. Marx, bunu ciddi bir biçimde yetersiz bulur. Marx, Feuerbach'ın statik insan (insanın doğasının değişmeyeceği) görüşünü de eleştirir.¹⁹⁴ Marx, insanın doğasıyla ilgili "gerçekte sosyal ilişkilerin bütünüdür." diye yazar.¹⁹⁵

Karl Marx, yabancılaşma hususunda ekonominin rolünü dinden daha önemli belirleyici olduğunu düşünür. Marx, yabancılaşmayı insanın kendi emeğinin ürününden kopması olarak açıklarken, özel mülkiyet ve emek üzerine odaklanır.

¹⁹⁰Doğu Ergil, Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. XXXIII, Sy. 3 (1978), s. 94.

¹⁹¹Dan Swain, a. g. e., s. 17.

¹⁹²Robert Nisbet, *Sosyolojik Düşünce Geleneği*, İstanbul: Paradigma yayınları, 2013, s. 395.

¹⁹³Dan Swain, a. g. e., s. 18.

¹⁹⁴Dan Swain, a. g. e., s. 19.

¹⁹⁵Dan Swain, a. g. e., s. 39.

Emeğin ürettiği nesne, yani ürün artık yabancı bir varlık, üretenden bağımsız bir güç olarak emeğin karşıtı bir konuma yerleşir. Emeğin ürünü bir şeyde cisimleşir, fiziki bir şeye dönüşmüş emektir; bu ürün emeğin nesneleşmesidir. Emeğin performansı aynı zamanda emeğin nesneleşmesidir. Bu performans, politik ekonomi alanında işçinin gücünü kaybetmesi olarak sahneye çıkar; bu performans bir kayıp, nesneye kölelik olarak nesneleşme; yabancılaşma olarak temellük edilmelidir.¹⁹⁶

Böylelikle işçiler kendi ürettikleri ürünlere yabancılaşırlar. İşçiler hiçbir zaman maddi olarak karşılayamayacakları ürünler üretirler. Marx, kapitalizmi, insanların emeğini emen vampire benzetir. Kapitalistler sürekli kâr biriktirip sermaye ağını genişletmeyi düşünürken bir proleter karnını doyurup, barınabilmek adına bu nesnelere üretirken daha çok enerji harcar ve kendi hayatını daha az yaşar: “İşçi kendini daha çok harcadıkça, kendisinin üstünde ve kendisine karşı yarattığı yabancı nesnelere dünyası daha güçlü hale gelir, fakirleştikçe, iç dünyası, kendisine daha az ait hale gelir.”¹⁹⁷

Kapitalizm, makineyi kutsayıp, işçinin yükünü azalttığını iddia etse de Marx: “İşçi, makineye indirgendiğinden beri makine işçinin karşısında bir rakip olarak çıkar.”¹⁹⁸ Bu doğrultuda makine işçinin emeğine yabancılaşmasında önemli bir aktördür.

Kapitalist sisteminde emeğin sosyal verimliliğini artırmak amacıyla başvurulan bütün yöntemler birey emekçinin feda edilmesiyle sonuçlanır; üretimi artırmanın bütün vasıtaları kendilerini üreticilere tahakküm, üreticileri sömürü vasıtalarına dönüştürür; onlar insanı parçalara bölerler ve bir makine dişlisi düzeyine düşürürler; işindeki her cazip unsuru tahrip ederek nefret edilen bir meşakkate dönüştürürler; onlar, işçiyi, bağımsız bir güç olarak bilimin emek sürecine girişiyle orantılı ölçüde (emek sürecinin) entelektüel potansiyeline yabancılaştırır; onlar işçinin çalışma koşullarını çarpıtırlar ve emek sürecinde, işçiyi, makinenin gücünden daha fazla ürpertici bir despotizme maruz bırakırlar ve nihayet karısını ve çocuğunu, sermayenin ezici gücünün çarklarına atarlar.¹⁹⁹

Marx, yabancılaşmayla ilgilendiği kadar dinle de ilgilenmiştir. Yabancılaşma bireyin kendisini, kendisi dışında bir şeye, dolayısıyla bir dış etkiye

¹⁹⁶Lewis Samuel Feuer, Marx and Engels: Basic Writings on Philosophy and Politics. Garden City: Doubleday Anchor Books, 1959, s. 171.’den naklen Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünce Geleneği, İstanbul: Paradigma yayınları, 2013, s. 396.

¹⁹⁷Karl Marx, Economic and Philosophical Manuscript (1844)’den naklen Dan Swain, Yabancılaşma- Marx’ın Teorisine Bir Giriş, İstanbul: Durak İstanbul Yayınları, 2013, s. 39.

¹⁹⁸Dan Swain, a. g. e., s. 41.

¹⁹⁹Karl Marx, Capital I, Chicago: Charles H. Kerr Co. , 1906-1909, s. 708’den naklen Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünce Geleneği, İstanbul: Paradigma yayınları, 2013, s. 397.

ya da otoriteye teslim etmesinden ibarettir.²⁰⁰ Emeğine yabancılaşan insan manevi alanlara yönelir. Din, insanın çevresinde dönen yanıltıcı bir güneştir.²⁰¹ İnsanların gerçeği görmesini engeller. Bu yüzden Marx, dini halkın afyonu olarak görür. Özel mülkiyet ortadan kaldırıldığında yabancılaşma biçimlerinin yok edileceği ve böylelikle insanın dinden, aileden, devletten vs., yeniden insani sosyal hayatına geri döneceğini iddia eder. Çünkü marksizme göre belirleyici olan, alt yapıyı oluşturan ekonomik faaliyetlerdir. Alt yapı, üst yapı olan: hukuk, devlet, sanat, din, ahlak, felsefe vb. manevi kültür alanlarını da şekillendirir. Üretim araçlarını ele geçiren işçi sınıfının, alt yapı, ekonomi, üzerinde hâkimiyet kurarak, özel mülkiyetin iptaliyle yabancılaşma problemlerini ortadan kaldıracacağı düşünülür.

İslamî anlayışlar yabancılaşma mevzusuna, dinsel yabancılaşma algısıyla yönelirler. İnsan, benzer “Fitrat”larda yaratılmıştır. Fitrat’ın bir anlamı da “Tek Tanrı inancına meyilli bir şekilde doğmak.” Anlamına gelir.²⁰² Kur’an’da ve hadislerde fitrat ilk yaratılış sırasında Allah’ın insanın tabiatına bahşettiği “yaratıcılığı tanıma eğilimi” ve “ruh temizliği” gibi olumlu yetenek ve yatkınlıkları ima edilmektedir.²⁰³ Çevresel faktörlerin etkisiyle insanın Allah’tan uzaklaşması ve özellikle kapitalist modernitenin değerlerine sarılıp fitratına ihanet etmesi dinsel yabancılaşmaya sürükler. Dinsel açıdan yabancılaşma insanın fitratından başlayarak, Tanrı-insan ilişkisinin kurulamaması, zayıflaması, kopması bu ilişkinin üzerine kurulduğu değerlerin dejenere olması ve dinsel sembol ve kurumların fonksiyonlarını icra edememesi şeklinde de tanımlayabiliriz.²⁰⁴ İslam’a göre insanın varlık yapısının dünyayı imar ve Allah’a kul olmak olduğu düşünülürse, bunun dışına çıkan eylemler birer dinsel sapmadır.

Kültür değişimi, çevresel faktörler, modernizm, medya, bilgi eksikliği, kötü örnekler, Tanrı’nın korku objesi olarak sunulması, cehennem tasvirleri vb. sebeplerden dolayı kişinin inançsal alandan uzak durması, dinsel yabancılaşmanın önünü açtığı, bazı ilahiyatçılar tarafından iddia edilir.

²⁰⁰Robert Nisbet, a. g. e., s. 396.

²⁰¹Faruk Karaca, Yabancılaşma ve Din, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2014, s. 95.

²⁰²Faruk Karaca, a. g. e., s. 106.

²⁰³Hayati Hökelekli, Fitrat, Ankara: TDV, c. XIII (1996), ss. 47-48.

²⁰⁴Faruk Karaca, a. g. e., s.109.

İslamî bakış açısıyla aslında Kur'an'ın gönderiliş amacı: “Allah, iman edenlerin velisidir, onları karanlıklardan aydınlığa çıkartır.”²⁰⁵ ayetinde de ifade edildiği gibi insanın doğasına, özüne yabancılaşmasının önüne geçmektir. İnsanın bir şeylere inanma ihtiyacı; güvende olma, kişiliğin duygusal, bilişsel ve fiziksel yönden uyum içinde olması ve günlük hayatın karmaşasından, bunalımından kurtulmanın yolu olarak ifade edilir. Yani Kur'an merkezli anlayışlar dinin, yabancılaşmayı engellediğini beyan ederler.

Erdem Bayazıt, 1966 yılında Güzlek yaylasında kaleme aldığı “Birazdan Gün Doğacak” şiirinin aşağıda alıntı yapılar dizelerinde, modernizme karşı direnenleri ve onların yaydığı umudu şöyle dile getirir:

Beton duvarlar içinde bir çiçek açtı

Siz kahramanınsınız çelik dişliler arasında

direnen insanlığın²⁰⁶

Şiirde, “siz” diye dini kendileri için bir dava konusu yapan “genç dindarlar” yüceltilmektedir.²⁰⁷ Şair, modernizmin ve onu temsil ettiği makine dişlileri arasında ezilmiş, un ufak edilmiş, umutsuzluğun pençesinde bunalıma sürüklenen insanlığa dair, daha şiirin başlığından yola çıkarak “Birazdan Gün Doğacak” der ve umudu muştular. Çünkü inanmışlar çağının insanı beton duvarları delerek bir çiçek gibi açmıştır. Artık onları kimse engelleyemez, çünkü onlar bir ağacın köklerine sarılması gibi geleneklerine, kültürel değerlerine ve inançlarına sıkı sıkıya bağlanmıştır. İnanmışlar çağının insanı modernizme ve onun yarattığı dinsel yabancılaşmaya karşı direnerek karanlığın ormanında küfre sarılanlara karşı, iman güneşi gibi bizi aydınlatmaktadırlar. İman güneşi, inanmışlar çağının direnen insanları sayesinde, modernizm bataklığına saplanmış ölü şehirlerin üzerine doğunca toprak uyanır, ağaç uyanır, böcek uyanır, çıplak dağlar yeşerir, gök yıkanır kirli dumanlardan, su coşar, deniz kabarır, yemyeşil bir rüzgâr eser yıldızlar arasından. Modernizm kaynaklı olarak makineleşen, çelik

²⁰⁵Bakara 2/257.

²⁰⁶Erdem Bayazıt, a.g. e., s. 11.

²⁰⁷Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri 2, İstanbul: Dergah Yayınları, 2011, s. 523.

dişliler arasında ezilen, inancına yabancılaşıp karanlıkta kalan insanlık vahiyle aydınlığa kavuşacaktır; aşkın ve inancın güneş yüzlü çocukları da buna vesile olacaktır.

Erdem Bayazıt'ın, 1968 yılında İstanbul'da kaleme aldığı "Şehrin Ölümü" isimli şiirinde, şairin ana temalarından biri olan içinde yaşadığı çağa duyulan tepki, şehir imgesi üzerinde durur.²⁰⁸ Şiir: giriş, veda çizgisi, bir gezgin adam, kaos, durum, anı, bitiş gibi yedi bölümden oluşur ve her bir bölüm birbirini tamamlar niteliktedir. Bayazıt, şiirde baştan başa şehir imgesiyle, modernizm ve yabancılaşma eleştirisinde bulunur. Şair, bu eleştiriye "giriş" bölümünde şöyle dile getirir.

giriş

Duvarlar çıkıyor önüme

Şehrin mahpus yüzlü duvarları

Hiçbir sır kalmamış ardında hiçbir duvarın

Nereye gitti diyorum benim elbisem nerede

Şehir soyunmuş diyor biri

Şehrin elbisesini çalmışlar

Bütün şehir çöküyor yüzünde bir insanın

Şehir boğuluyor içinde insanların kan gibi bir sesle

Mor bir kâbus çöküyor üstümüze

Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan

bir ölümle.²⁰⁹

Erdem Bayazıt, şiirini modernizmin başkenti diyebileceğimiz bir şehirde, İstanbul'da kaleme almıştır. Şehir, modernizmin hayat bulduğu, teorinin pratiğe dönüştüğü mekândır. Duvarlar da şehirleşmeyi yansıtmaktadır. Şehirlerin etrafını

²⁰⁸Murat turna, a. g. e., s. 250.

²⁰⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 15.

çeviren duvarlar, hapishaneye benzetilir. İnsanlar da bu dört duvar arasındaki mahkûmlardır. Modernizme ve şehirlere tutsak olan insan doğasından uzaklaştığı için boğulmaktadır. İnsan, tüketim endeksli bu şehrin duvarları ardında, hiçbir mahremiyetini, sırrını saklayamaz olmuştur. İnsan bu ahlaki çöküntü karşısında şehir gibi tüm elbiselerini soyunmuş, kendine ve değerlerine yabancılaşmış hissetmektedir. Bu algılama biçiminde adeta kimliğinden uzaklaşarak “mahrem” adına bir şeyin kalmadığı, sığınılacak değerlerin de ortadan çekildiği şehirde insan artık yabancıdır.²¹⁰ Yani şehre ve duvarlara tutsak insan değerlerinden uzaklaşarak dinsel yabancılaşmanın buhranı içindedir.

Şair, modern, insansız şehirlerde insani değerlere vedayı, şiirin “Veda çizgisi” isimli ikinci bölümünde şöyle dile getirir:

veda çizgisi

Kalabalık toplanıyor büyük meydanlara

-Aşka veda

İnsanlar geçiyorlar yollardan

-İnanca veda

Şehir kapanıyor içine

-Toprağa veda

Dolaşıyor bir heykelin eli taştan eli üstlerinde insanların

Kuşlar göç ediyorlar bulutlar göç ediyorlar

“Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların”

-İnsana veda²¹¹

Erdem Bayazıt’ın şiirinde şehir ve onun ideolojik yapısını oluşturan modernizm olumsuzluğun kaynağı ve sembolüdür. Modernizmin şekillendirdiği meydanları doldurup o yollardan geçen insanlar aşk ve inanca veda ederek en

²¹⁰Ramazan Kaplan, Modern Çağa İsyan ya da Erdem Bayazıt’ın Şiiri, *Hece Dergisi*, sy.142 (Ekim 2008), s. 84.

²¹¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 16.

insani duygularını kaybetmişlerdir. Aşksız ve inançsız kalan insan tabiata, toprağa veda ederek kendi özüne, fitratına yabancılaşır ve Allah'la bağını koparır. O şehirler artık dinsel yabancılaşmaya maruz kalan insanla dolu, insansız şehirlerdir. Erdem Bayazıt, modernizmin geleneksel şehrin insani ve ilahi kimliğini yok ettiğini, böylece şehrin insanı tüketen, insana yabancı bir yaşam alanı haline geldiğini düşünmektedir.²¹² Şaire göre insanların huzur bulduğu çocukların gülüp oynadıkları şehirler artık ölmüştür.

Erdem Bayazıt, veda çizgisi bölümünde yer alan “Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların” dizesiyle, Sezai Karakoç'un, “Balkon”²¹³ isimli şiiriyle metinlerarası ilişki kurmuştur:

bir gezgin adam

Bir adam belki de en çok bir rüzgardır şimdi

Sisli yabancı gölge gibi gezgin bir rüzgar

Şehri bir yabancı gibi dolaşıyor

Şehrin mabetleri bir bir tükeniyor

Başlıyor içinde sonsuz susuzluk

Avuçlarının içi terliyor.

Erdem Bayazıt, şiirin “bir gezgin adam” isimli üçüncü bölümünde, İnsan fitratına uygun şehirlerden, modernleşen ve modernleşirken insansızlaşan kentte bir gezgin adam bir yabancı gibi dolaşmaktadır. Bu modern kentte önemsizleşen ve tükenen mabetler, şairin beslendiği, hayat suyudur. Şair için mabetsiz kentler sonsuz susuzluğun başladığı mekânlardır.

kaos

Kirli yollar kapansın sular akmasın deniz

sığmasın kabına

²¹²Sezai Coşkun, Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt Şiiri, Turkish Studies, 2009, s. 931., <http://www.turkishstudies.net> [13.12.2015]

²¹³Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s. 81.

Gün batmasın aydınlatsın yüzlerde

umutsuz mahkûmluğu

Makinalar çalışsın taşlar yarılsın ortalarından

Anneler ağlamasın çocuklar gülmesin

Gök çöksün toprak başkaldırsın su sussun

Ağaçlar durmasın bütün saatler dursun

Durmasın ulu rüzgar şehri alıp göklere savursun.

Şair, şiirin “kaos” isimli dördüncü bölümünde yer alan yukarıdaki dizelerde, kendisiyle şehri konumlandırıyor. Şair tüm öfkesiyle, modernizme saplanmış, küfre sarılmış, aşka, inanca, toprağa ve insana veda edip mabetleri tüketen, yabancılaşmış şehrin yok olmasını ve göğe savrulmasını ister.

durum

Makinalar bir elin beş parmağını çarmıha geriyorlar

Akıl bir akreptir intihara hazır.

Erdem Bayazıt, şiirin “durum” isimli beşinci bölümde yer alan yukarıdaki dizelerde, kapitalizmden beslenen modernitenin ana unsuru olan makineler, üretim ve tüketim yoluyla insanı kendisine mahkûm etmektedir. Üretim esnasında insanın emeğini sömüren, makineleşen uygarlık bir yandan insanı açlığa ve köleliğe sürüklemekte; bir yanda da onu fitratından uzaklaştırarak, kendisine yabancılaştırıp, ihtiyaçlar listesini kabartarak modernizme ve tüketime muhtaç hale getirmektedir. Modernizmin temel taşı olan akıl da şairin eleştirisinden kurtulamaz. Eleştirel bir bakış açısıyla Akıl, akrebe benzetir. Aklını kendi lehine değil, modernizmin lehine kullanan insan, mutluluğu tüketimde arar ve böylelikle bataklığa saplanır ve kurtulamaz. En sonunda akrebin kendini zehirlemesi²¹⁴ gibi insan akıllı da kendi kendini zehirlemek için intihara hazırlanır.

²¹⁴Sezai Coşkun, a. g. m., s. 934.

anı

Bizim ellerimiz vardı şimdi onlar nerede

Kadife gibi okşardık çocuk yüzlerini şimdi

Onlar nerede

Şehirler evler olurdu sıcak odaları olurdu evlerin

Sığınacak yataklarımız olurdu bu bizim yatağımız

derdik

Bayram günleri donanırdık su gibi yumuşardı

yüreklerimiz

Camilere dolardık tüm olmaya ererdik

Biz vardık şimdi o biz nerede.

Şair, şiirin “anı” isimli altıncı bölümünde yer alan yukarıdaki dizelerde, eskiden yaşadığı mutlu günleri hatırlar. Şairin “vardı/nerede” ikilemi içinde anlattığı “eski”, insan merkezli olmasıyla öne çıkar. Son mısradaki dile getirilen “Biz vardık şimdi o biz nerede.” Sorusu, modern şehirle yok olan toplumsal hayatın sorgulanmasıdır.²¹⁵ Bayazıt’ın hayalindeki şehir imgesi, sıcak odalı evler, evlerin içinde sığınacak yataklar, bayramlarda sokaklarda yüzleri gülen, yanakları okşanan, mutlu olan çocuklar, camileri dolan şehirlerdir. Şair, kaybedilen, bizi biz yapan değerleri tek tek saydıktan sonra, o eski biz vardık; fakat modernizme mahkûm olmuş, imandan uzaklaşmış, tükenmiş, yabancılaşmış toplum, o eski bizi ve değerlerini kaybetmiştir, der.

Erdem Bayazıt, şiirin “bitiş” isimli yedinci bölümünde, insanın kendisine ve topluma yabancılaşmasını şöyle ele alır:

bitiş

O en öksüz köşesine sığındığımız yalnızlığın

²¹⁵Sezai Coşkun, a. g. m., s. 934.

Yalnızlığın teselli çiçekleri üstümüze

Göçen son kuşların sedef gagalarından dökülür

Şehir bir mahşer gibi içimizde ölür.

İnsan, bizi biz yapan değerleri kaybedince yalnızlaşır ve toplumu kaybeder. Böylelikle insan şehri, şehir insanı karşılıklı öldürür.²¹⁶ Modernizmin amacı da tam da budur. İnsanı bireyselleştirerek yalnızlaştırır ve toplumdaki koparır. Üretime ve tüketime boğduğu insanı, kendine ve inancına yabancılaştırır. Böylece rahatlıkla makineleştirip, robotlaştırdığı insanı daha çok ve daha kolay sömürür.

Erdem Bayazıt'ın 1958 yılında Maraş'ta kaleme aldığı sekiz üniteli oluşan "Gölgelere Dair" şiiri serbest nazımla kaleme alınmıştır. Şiir bir çatışmanın ürünüdür. Şair, Ben ve Onlar üzerinden, kendisiyle gölgeleri kıyaslama yoluna giderek çelişkileri şöyle dile getirir:

Suların Karardığı bir çağda birtakım günah yüklü gemiler hareket hazır/ iyice biliyorum gölgeler vardı/ kalın tasmaları vardı gölgelerin/ ürkek sesler suları yarıyordu/ bakıyorsunuz kuşlar bayağı gülüyordu/ karanlık gölgeleri ürkütüyordu/ onlar bağlı olmayı hoş görüyorlardı/ korkarken ölümü düşünüyorlardı muhakkak.²¹⁷

Erdem Bayazıt'ın, düz yazıya yakın bir anlatımla kaleme aldığı "Gölgelere Dair" şiiri daha başlığıyla bize Platon'un, İdealar öğretisine dair "mağara eğretilmesini" anımsatır. Burada insanlar, arkalarında ateşler yanan, mağarada zincire vurulmuş yaratıklara benzetilir. İnsanlar, titreyerek yanan ateşin duvara yansıyan gölgesini görmektedirler sadece: Onlar, gerçek gibi görüneni, göz ardı etmeyi öğrenince ve de kendilerini mağaranın dışındaki gün ışığına yönelttiklerinde asıl gerçeğin ayırtına varacaklardır.²¹⁸

İdealist bir dünya görüşüne sahip olan Bayazıt, kapitalizmden beslenen modernizm yansımasını gerçek sanan, yabancılaşmış, manadan uzaklaşmış, günah

²¹⁶Sezai Coşkun, a. g. m., s. 935

²¹⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 68.

²¹⁸Paul Strathern, 90 Dakikada Platon, İstanbul: Gendaş Yayınları, 1997, ss. 45-46.

yüklü gemilere binen insanları gölge olarak isimlendirir. Bayazıt, Yahya Kemal'in "Sessiz Gemi" şiiriyle gemi imgesi üzerinden metinlerarası ilişki kurmuştur.

Sessiz Gemi

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,

Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.²¹⁹

Ölümü tadan insanın tabutta sonsuzluğa uğurlanması meçhule giden gemiye benzetilir. Beyatlı'nın, meçhule giden gemisi tabut ve ölümü anımsatırken; Bayazıt'ın, günah yüklü gemileri modernizmi ve onun yarattığı karmaşayı gözler önüne serer.

Bayazıt, "Gölgelere Dair" şiirinin aşağıdaki dizelerinde, gölgelerin özellerini şöyle sıralar:

Kafaları kalındı belliydi

Gözleri kalındı belliydi

Kulakları kalındı belliydi

Aslında kafalarının kalın olması/ gözlerinin kalın

olması önemliydi onlar için/ incelik dedin mi?

kötülük geliyordu akıllarına.²²⁰

Erdem Bayazıt, modernizme tutsak gölgelerin kafaları, gözleri ve kulaklarının kalın olduğunu söyler. İncelikten anlamayan, modernizm denilen günah yüklü gemiye binerek taktıkları tasmadan mutlu olan belki de bunu gerçeklik sanan insanlardır. Dinsel yabancılaşmanın tamamlandığı insan şekli bu ayetle tasvir edilmiştir. Bayazıt, ince ve kalın sözcükleri üzerinden vahiy bilgisine başvurur. Hakikat inceliğin kendisidir. Kafaları, gözleri ve kulakları kalın olanlar hakikati anlamak, işitmek ve görmek istemezler. Çünkü onlar yansımayı gerçek sanan ve bundan kurtulmak istemeyen, tasmalarıyla mutlu insanlardır. "Gölgelere

²¹⁹Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1961, s. 51.

²²⁰Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 68.

Dair” şiirinde A’raf suresinin 179. ayetine dolaylı olarak yer veren şair vahiy bilgisine başvurur.

Kur’an-ı Kerim’de: “ And olsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, onunla gerçeği anlamazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, ama onlarla işitmezler.”²²¹ ayetini referans alan şair, modernizme, materyalizme, gönüllü tutsak olanları tanımlar Bu gölgeler hakikati anlayamaz ve onu duyunca ancak akıllarına kötülük gelir. Aşağıdaki dizelerde şair, tabiata bakarak mutlu olurken; gölgelerin, devamlı metayla ilgilenmesi şöyle dile getirilir:

İşte ben bu noktada durdum

Denize baktım iyi dedim

Korkulu dağlara baktım iyi dedim

Doğrusu hep doğaya bakıp iyi diyordum.

Ama gölgeler giysilerle ilgileniyorlardı/ utanıyordum

Hep araçlardan söz ediyorlardı/ ben utanıyordum²²²

Hipnotize olmuşcasına makineye ve eşyaya odaklanmış gölgeler giysileri ve araçlarıyla ilgilenip fani olan maddeye taparken; çocukluğu Güzlek ve Çağsak yaylarında tabiatla iç içe geçen Bayazıt, modernizm artığı kirli sokaklar ve kötü meydanlarla kuşatılmasına rağmen; denize, dağlara ve tabiatın tamamına bakarak ebedi olan ruhu, manayı (Allah’ı) bilincinde, yüreğinde, iliklerinde hisseder. Doğal olmayan şehri terk ederek teknolojinin, makineleşmenin egemen olmadığı Afrika’ya gidişi tabii olana dönüş olarak görür. Bayazıt, ya romantizmin temsilcisi Rousseau’nun, “Vahşi Soylusu”ndan etkilenmiş ya da Servet-i Fünûn sanatçılarının, İstibdad dönemi İstanbul’undan kaçıp Yeni Zelanda’ya yerleşme düşüncesinden etkilemiştir.

²²¹Elmalılı Hamdi Yazır, Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul: Huzur Yayınevi, 1994, A’raf 7/179. , s. 173

²²²Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 69.

Erdem Bayazıt, 1959 yılında Maraş'ta kaleme aldığı “Karanlık Duvarlar” şiiri beş üniteden oluşur. Şair, mekanik çağı yaşayan günümüz insanının karanlık duvarlarla çevrili yaşam şeklini, modern dünyada gittikçe birbirine benzeyen, robotlaşan, yalnızlaşan, yabancılaşan insanların amaçsız sürüklenişlerini eleştirir. Şair, aşağıdaki dizelerde çıkış yolu olarak, bu kültür emperyalizmine karşı direnerek, geleneğe ve köklerimize dönmemiz gerektiğini şöyle dile getirir:

Bir ağaç büyütüyorum her yerimle

Bir ağaç uyguluyorum –her şey bir ağaç düzeninde-

Yerde ve gökte ve her yerde

Dallarında ben ağacın incecik köklerinde

Boğuluyorum –bağlanıyorum-²²³

Erdem Bayazıt'ın serbest nazımla kaleme aldığı “Karanlık Duvarlar” şiirinin üçüncü ünitesindeki bu mısralarda Kur'an-ı Kerim'in, İbrahim suresinde geçen 24, 25 ve 26. ayetlerinde bir misal olarak zikredilen ağaç imgesinin dizelerde geçen ibarelerle anlam bakımından bir örtüşme söz konusudur.²²⁴

Ağaç: Genellikle boyu beş metreden daha yükseklere ulaşan ve tek gövdesi bulunan; ana sürgünün büyüme enerjisi, yan sürgülerden daha fazla ve daha uzun süreli olan odunsu bitkilere ağaç adı verilir. Klasik Osmanlı şiirinde ağaç, özle olarak anılanlar dışında şecer, Nihal ve dıraht gibi Arapça ve Farsça sözcüklerle de anılır. Tasavvufîta ise ağaç gövde itibarıyla vahdetin, dalları itibarıyla de kesretin sembolüdür. Yani ağaçta kesret ile vahdet birlikte tebarüz etmiştir. Vahdet ile kesretin bir arada bulunması kâinatın diyalektik bir tarzda okunmasını zorunlu kılar. Âdem, cennette hayat ağacının yasak meyvesini yediği için yeryüzüne sürgüne gönderilmiştir.²²⁵

Erdem Bayazıt, birçok şiirinde ağaç imgesini kullanır. Ağaç imgesi bu şiirde direnişin ifadesidir. Karanlık duvarlarla çevrili modern çağda amaçsız, boş ve kuşatılmış bir yaşam süren insanların arasında Bayazıt, ağaç imgesine sığınır ve teselli bulur. Ağacın dallarında ve köklerinde geleneğe ve manaya bağlanarak direnir.

²²³Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 52.

²²⁴Murat Turna, a. g. e., s. 214.

²²⁵Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Bitkiler Âlemi Mecmuası ve Tezkiresi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015, s. 45.

Erdem Bayazıt, “Karanlık Duvarlar” şiirinde, iman objesine ulaşmanın en güvenilir kaynağı olan dini kaynaklar, vahiy ve hadis bilgisiyle dinsel yabancılaşmaya, modernizmin karanlık duvarlarına karşı öfkelerini kusmakta ve kendine göre Müslümanca direnmektedir.

2.2.2.2.2. ÖLÜM VE ÖLÜM ÖTESİ HAYAT DÜŞÜNCESİ

Türk Dil Kurumu’nun, Türkçe Sözlüğü’nde “ölüm” kelimesi: Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedi uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat anlamlarına gelir. Arapça karşılığı olan “mevt” kelimesi ise sözlükte, hareketsizlik, sükûnet anlamlarına gelmektedir.²²⁶ İnsan doğar, büyür ve ölür. Ölüm insanoğlunun tadacağı en acı gerçeklerden biridir ve en sonunda bu sarsıcı durumla kendisi veya çevresindeki birileri karşılaşacaktır.

Kur’an-ı Kerim’de bu durum “Herkes ölümü tadacaktır.”²²⁷ ayetiyle, Hz. Muhammed’e yönelik “Bir de biz senden önce hiçbir kimseye ölümsüzlük vermedik. Eğer sen ölürsen onlar baki mi kalacaklar? Her canlı ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak kötülük ve iyilik ile deneyeceğiz; hepiniz de sonunda bize döneceksiniz.”²²⁸ ayetleriyle İslamiyet, Allah’tan gelen varlığın yine O’na dönmesi olarak kabul etmektedir ölümü.²²⁹ Bundan dolayı ölüm, Allah’ın emriyle, ölüm meleği Azrail tarafından gerçekleştirilir.

Ölüm hayatın sona ermesidir. Bazen ölümün kendisinin ya da en sevdiklerinin kapısını hiç beklemezsizin aniden çalması İnsanı korkutmadır. Her şeyden önce ölüm korkusu, ölümün acı veren bir hadise olduğu düşünce ve inancından kaynaklanabilir ya da ölüm korkusu, insanın sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin yitirilmesinden kaynaklanabilir.²³⁰ Tam da bu noktada insanlar ilk çağlardan bu yana ölüm sonrası hayat inancı, ahiret hayatı inancı gibi düşüncelere sahip olduklarından ölümler yanlarına bazı araç-gereçler, yiyecek

²²⁶Muhsin Akbaş, Ölüm ve Ölümsüzlük, Din Felsefesi El Kitabı, ed. Recep Kılıç, Mehmet Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, s. 320.

²²⁷Al-i İmran 3/185.

²²⁸Enbiya 21/34-35.

²²⁹Mehmet S. Aydın, Din Felsefesi, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014, s. 236.

²³⁰Mehmet S. Aydın, a. g. e., ss. 236-237.

içecek gibi ihtiyaçlarla defnedilmektedir. Çünkü ölümsüzlük, ahiret inancı ölüm karşısında duyulan korku ve endişenin en etkili ilacıdır.²³¹

Ölümsüzlük ya da ahiret inancıyla bu hayattan sonra mahiyetini tam olarak anlayamadığımız başka bir hayatın anlatılmak istendiği kesindir. Burada ölüm adeta bir geçiş noktası gibi düşünülmektedir.²³²

İslami açıdan ahiret inancı, imanın altı şartından biridir. Ahirete iman, Allah'a iman hususunu da tamamlar ve somutlaştırır. Ahiret, insanın öldükten sonra, tekrar dirilmesiyle başlayan ve ebediyen devam eden bir hayattır.

Dünya yaratılmadan evvel bütün varlıkların ruhları yaratılmıştır. Allah, Bezm-i Elest'te insanoğlunu, Âdem'in belinden yaratmış ve onların ruhlarına hitaben bir konuşma yapıp, "Elestü Birabbikum" diye sormuş ve onlarda "Kâlû Belâ" diyerek birbirlerine şahit tutulmuştur. Allah ile insan arasında yapılan bu sözleşme sonucunda, insan ete kemiğe büründürülüp dünya'ya yani sılaya gönderilmiştir. Bu sırta nail olan insan, biyolojik yaşamı son bulunca dünyada yapıp ettikleriyle mahşer günü hesaba çekilir. Allah, birçok ayette bu dünya hayatının geçici, ahiret hayatının ise ebedi olduğunu ifade eder. Dört büyük melekten İsrâfil, sûra üflemesiyle dünya hayatı tüm canlılar için son bulacak²³³, onlarla birlikte kabir hayatı yaşayanlar yani tüm eşref-i mahlûkat mahşer gününde, haşir meydanında toplanacaklardır. Bezm-i Elest'te, Allah'a verdikleri sözlerini tutup masum dönenler, amelleri iyi olanlar cennetle mükâfatlandırılacak; verdikleri sözü tutmayıp sıladan, dünyadan, kötü amellerle dönenler ise cehennemle cezalandırılacaktır.

İnsan fitratı gereği yok olmayı arzulamaz, var olmak ister. Bu yüzden ilk çağlardan beri ölümsüzlük düşüncesinin temelinde ölümden sonra yaşam arzusu yatar. İslam'ın ölümden sonraki hayat anlayışı, "gerçek, kişisel ve öte dünyada

²³¹Mehmet S. Aydın, a. g. e., s. 237.

²³²Mehmet S. Aydın, a. g. e., s. 238.

²³³Hasan Aktaş, Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler, Rize: Yort Savul Yayınları, Kasım 2011, s. 200.

yaşanacak olan bir hayattır.²³⁴ İslamiyet'te ölüm sonrası hayat inancının gerekliliği ve bunun dayanakları şunlardır:

1- İlahi adalet temeline dayanan delillendirme, İnsanın yaratılışı, fitratı, yapıcı ile bozucu, iyi ile kötünün eşit durumda olmasına, iyinin iyiliğinden dolayı öldükten sonra mükâfatlandırılmamasına, kötünün de kötülüğünden dolayı cezaya uğramamasına razı olmayarak böyle bir değerlendirmeyi çirkin görür. Çünkü insandaki ahlaklılık anlayışı bunu gerektirir.

2- Allah yarattıklarını ya rahatlık ya yorgunluk ve elem için veyahut ne rahatlık ne de yorgunluk için yaratmıştır. Allah onları rahatlık için yaratmıştır. O halde insan bu rahatlığı ya bu dünyada görececek veya başka bir âlemde görecektir. Bu gaye dünyada rahatlığa tam manasıyla ulaşamayacağı için bu âlemde başka bir âlemin varlığı kesinlikle gereklidir. O âlem de ahiret âlemidir.

3- İnsanların Allah'a karşı sorumlu kılınmalarıdır. Allah, insanlara bir takım güçlüklerle mükellef kılmıştır. Bu durumun da mükâfatı ve cezası yani karşılığı gerekmektedir. İnsanların sorumlulukları bütün bu dünya hayatı boyunca devam etmektedir. Bu sebepten ceza ve mükâfat da ancak ölümden sonra olabilir. Bu da ancak ölümden sonra onların yeniden diriltilip hayata kavuşmasıyla mümkündür.

4- İnsanlar arasındaki yaşayış derecelerinin farklılığıdır. Bir takım insanlar yoksulluk ve sefaletin acıları, diğer bir kesim ise zenginlik lezzeti ve sevinci içerisinde ölmektedir. Şayet fakir günahkâr, zengin iyi ameller sahibi ise başlarına gelen bu durum layık oldukları biçimde gerçekleşmiş olur. Şayet durum bunun tersine gerçekleşmişse, fakir'in yaşadıklarını telafi edecek bir karşılığın bulunması gerekir.

5- Bedenin yeniden dirilişinin mümkün oluşudur. Allah bütün mümkünlere güç yetiren olduğu için bütün bilinenleri bilendir. Şayet cisimler bir daha yaratılmayacak bir şekilde yok olsa, bu durum Allah'ın bedenleri yok etmeyip akretilerini (a'yan) sürekli kılmasının kesin bir delili olur. Bedenlerin akretileri var olmaya devam edince bunlar hayatı (dirilişi), aklı ve kudreti kabul edici nitelikte olurlar.

6- Dirilişe dair altıncı delil şudur: Biz biliyoruz ki Allah, bütün her şeyi tikelleriyle/cüzler-parçalar bilendir. Öyleyse Yüce Allah bir insan bedeninin parçalarını diğer bir insanın beden parçalarından ayırt etmeye kadirdir. Öyleyse diriliş cisimlerin aynısıyla meydana gelecektir.²³⁵

İslami bakış açısına göre dünya yaratılmadan evvel ruh yaratılmıştır. Allah, Bezm-i Elest'te insanlarla yaptığı sözleşme sonucu onları bedenlerine yerleştirdi ve dünyada görünür kıldı. İnsanın biyolojik yaşamı son bulunca ruh, bedenden ayrılır. Dünyada iman üzerine iyi bir hayat sürenler huzurlu bir biçimde; inkâr eden, küfre sapan kötü ruhlar ise ıstırap ve kaygı içinde varlıklarını sürdürerek kıyamı beklerler. İslami inanışa göre ruh ölümsüzdür, ölümlü olan bedendir. Ruh, bedenden çıktıktan sonra bedenini kullanma özelliği dışındaki

²³⁴C. Sadık Yaran, Death And Immortality In İslamic Thought, O. M. Ü. İ. F. D., Sayı: X, Samsun, 1998, s. 103'ten naklen Selim Özarlan, İslam'da Ölüm Ve Diriliş Öğretisi, Ankara: Nobel Yayınları, 2013, s. 111.

²³⁵Selim Özarlan, İslam'da Ölüm Ve Diriliş Öğretisi, Ankara: Nobel Yayınları, 2013, ss. 117-120.

özelliklerini devam ettirir. Beden, ölüm sonucu özü (ruhu) kaybettikten sonra özelliklerini yitirir, parçalanır ve dağılır.

Platon, ruhun özünün hayat olduğuna inanıyordu. Ruh, kendi kendine hareket verme, kendi hareketinin kaynağı olma imkânına sahiptir. O, bedenden önce de vardı, sonra da var olacaktır. Beden dünyasında varolan iyi ve kötü her şeyin yeterli sebebi ruhtur. Platon, gerek Phaedrus'ta gerekse Phaedo'da ruhun beden içinde nasıl mahkûm olduğunu ve durumdan kurtulmak için nasıl bir çaba gösterdiğini anlatır. Platon felsefesinde insan, esas itibarıyla ve son tahlilde, ruhtur. Beden ise sadece bir vasıta. Ölümsüzlük, Platon'a göre, bizzat ruhun kendi öz yapısından, yani onun basitliğinden, çözümlüğü dağılmazlığından gelmektedir.²³⁶

Ölüm geçici dünya hayatının sonudur. Ölümden sonraki ahiret hayatı esastır. Ruh'un ölümsüzlüğü düşüncesi de başka bir âlemin gerekliliğini temel alır. O halde ölümün bizzat kendisi insanlar için ceza değildir. Aksine ölüm, müminler için ebedi hayata ve mükâfata ulaşmak için bir kapıdır. O sadece yeniden dirilme ve son hüküm gününde sona eren oldukça uzun bir süreç içerisindeki belirli bir döneme son verir.²³⁷ Bu yüzden İslamiyet açısından imanın şartlarından biri de Ahirete imandır. Ahiret, dünyanın ruhudur. Ancak ahiretle birlikte bu dünya hayatı, derin bir anlam ve amaç kazanır.²³⁸ Zira bu hayat öteki hayatın tarlasıdır. Hasadı ciddiye alan tarlayı ciddiye alıyor demektir.²³⁹

Türk Dil Kurumu'nun, Türkçe Sözlüğü'nde "Diriliş": Dini inanışlara göre ölümden sonra dirilme, basübadelmevt anlamına gelir. Arapça kökenli "ba's" sözcüğü ise kabir halleri, öldükten sonra dirilme, hesap, cennete girmek, Allah'ı görmek, sırat, cehenneme girme gibi çoğunluğu ahirete ait itikadî hükümleri içerir.²⁴⁰ Allah'ın kıyamet gününde ahiret hayatını başlatmak üzere kabirlerdeki ölüleri yeniden canlandırması, diriltmesi ve hayata döndürmesi anlamında da kullanılmaktadır.²⁴¹ Allah'ın, esmâü'l hüsnâlarından birisi de "el-Bais" olmasıdır. Kur'an'a göre dirilişin amacı gerçeği öğrenme, amellerinin karşılığını görmektir. Bu kapsamda ahirete ve dirilişe inanmak bir Müslüman için şarttır. Kur'an'da

²³⁶Mehmet S. Aydın, a. g. e., ss. 252-253.

²³⁷Selim Özarlan, a. g. e., s. 77.

²³⁸Mustafa İslamoğlu, İslam Nedir, İstanbul: Düşün Yayınları, 2014, s. 72.

²³⁹Mustafa İslamoğlu, a. g. e., s. 73.

²⁴⁰Abdullatif Harpûtî, Tenkihü'l-Kelâm Fî Akâidi Ehli İslâm, Dersaadet, Necm İstikbal Matbaası, 1911, s. 318'den naklen Selim Özarlan, İslam'da Ölüm Ve Diriliş Öğretisi, Ankara: Nobel Yayınları, 2013, s. 112.

²⁴¹Selim Özarlan, a. g. e., s. 115.

geçen ayetler dirilişin bedenen olacağını ifade eder. İnsan mahşer gününe aynen dünyadaki şekliyle dönecektir, ruhuyla değil. İnsanın dünyada olduğu gibi cismi ve varlığıyla mahşer yerine dönecektir.²⁴² Bu yüzden Allah, insanları kabirlerinden çıkararak onlara yeniden hayat verecektir. Yani yaratılışı insanlara iade edecektir. Çünkü İnsan ne sadece ceset ne de ruhtur. Diriliş ruh ve bedenle birlikte meydana gelecektir. İnsan bunların birlikteliğinden oluşmuş bir yapıdır.²⁴³ Dirilişe dair bu husus Kur'an'da birçok ayette geçmektedir.

“Allah önce yaratır, ölümden sonra onu tekrar diriltir. Sonunda O'na döneceksiniz.”²⁴⁴

“Sonra şükredesiniz diye sizi ölümünüzden sonra yine dirilttik.”²⁴⁵

“Allah onu yüz yıl ölü bıraktı, sonra diriltti...”²⁴⁶

“Dönüşünüz hep O'nadır! Allah'ın va'di haktır. Çünkü O, yoktan var ediyor, sonra iman edip iyi işler yapan kimseleri adalet ölçüsü ile mükâfatlandırmak için, geri döndürecektir. Küfredenlere ise inkârda bulunmaları yüzünden kaynar sudan bir içecek ve acı azap vardır.”²⁴⁷

Kıyamet suresinin 3. ayetinde: “İnsan, kemiklerini bir araya toplayamaz mı sanıyor?” aynı surenin 4. ayetinde: “Evet, Biz onu, parmak uçlarına varıncaya kadar bütün incelikleriyle yeniden yapmaya kadiriz.”²⁴⁸

Kıyamet suresinin 22. ayetinde: “Nice yüzler o gün ışılar, parlar,” aynı surenin 23. ayetinde: “Rablerine bakarlar!” aynı surenin 24. ayetinde: “Nice yüzler de o gün ekşir, pularır.”²⁴⁹

“Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır.”²⁵⁰

²⁴²Selim Özarlan, a. g. e., s. 124.

²⁴³Selim Özarlan, a. g. e., s. 126.

²⁴⁴Rum 30/11.

²⁴⁵Bakara 2/56.

²⁴⁶Bakara 2/259.

²⁴⁷Yunus 10/4.

²⁴⁸Kıyamet 75/3-4.

²⁴⁹Kıyamet 75/22-24.

²⁵⁰Nur 24/24.

Erdem Bayazıt'ın ölümüne dair ilk izlenimi daha dört yaşındayken “İncirli Hoca” dediği Şeyh Abid Efendi'nin vefatıdır. Bu ölüm, yaşı daha çok küçük olan Erdem Bayazıt'ı çok etkilemese de ailesini derinden sarsmıştır.

Erdem Bayazıt'ı, ölüm konusunda etkileyen asıl olay 1958 yılında şehrin dağlık ve ormanlık köylerinden birinde yaşayan ve birkaç kişiyi silahla öldürmüş olan Çoban Ali isimli bir eşkıyanın, Maraş Belediye Meydanı'nda idam edilmesidir.²⁵¹ Bayazıt, bu olayın şahsında ölüm düşüncelerini geliştirmiştir. Bu olay daha sonraları dikkatle okuyacağı Dostoyevski üzerindeki düşüncelerinin olgunlaşmasında da rol oynar.²⁵² Bayazıt, 1960 yılında, İstanbul'da kaleme aldığı “Boşluk-lu Yaşamak” isimli şiirinde 1958 yılının yazına doğru idam edilen Çoban Ali'nin idamını şöyle dile getirir:

Dedim ya şimdi bütün kent bir adama yöneldi
durmuşlar bir meydanda bekliyorlardı /
birşeyler anlatıyorlardı / biri vardı iyi ettim
de şemsiyemi aldım diyordu / ... / öteki öğünüyordu
yiyeceklerini unutmadığından ötürü / hele
biri vardı bayağı kızılıyordu karanlık
adamların sarı idamlığı hâlâ getirmediklerine.
...
Adamın dar adımları bunu anlamalıyız diyorum ben
Adamın göğe bakmayı unutması bu beni boğacak
Kalabalık bağılıyor / anlamıyorum
Canavar diyorlar / anlamıyorum
Niye ağlamıyor bu adam / bağıramıyor

²⁵¹Hüseyin Yorulmaz, a. g. e., s. 82.

²⁵²Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt: Sabaha Koşan Adam, *Yedi İklim Dergisi*, c. XXI, Sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s.11.

ayaklar boşlukta / üç ayaklı terazi sallanıyor
/ kalabalık simit yiyor sigara içiyor / siz hiç
gördünüz mü mosmor uzun ıslak paçaları
korkak idamlığı insanlar gördü / ayaklarına
kara kan oturmuş ben çorap sandım diyor
biri.²⁵³

Şair'in daha 19 yaşında şahit olduğu bu idam sahnesi, onu derinden etkiler ve ölüme dair düşüncelerini şekillendirir. Yaşam ve ölüm, Çoban Ali'nin darağacında boşluk-lu yaşaması gibi öncesine ve sonrasına dairdir. Yani varoluşsaldır. İnsan doğar, büyür ve ölür. Bu ölüm, bazen talihsiz bir ölüm olabilir; lakin mesele onu nasıl karşıladığıdır. Ölüme giderken herkesin bağırıp çağıracağını düşündüğü Çoban Ali, son isteği olarak iki rekât namazını kıldıktan sonra ölümü uysalca karşılar, cellâdına ve ölüme direnmez. Ölüm, kimi toplumların kültür ve medeniyetlerinde, felsefi anlayış ve inanışlarında bir bitiş, tükeniş ve yok oluş olarak algılanırken; İslam'a göre ahirete bir göç ve yeniden doğuş için atılan ilk adımdır.²⁵⁴

Şairi sarsan hususlardan birisi de insanların duyarsızlığıdır. Bir idamı, bir insanın ölümünü, yağmurdan ıslanmamak için getirdikleri şemsiyeleriyle simit yiyerek, sigara içerek, sinema filmi gibi izlemeleri, 19 yaşındaki bir gencin bilincinde derin yaralar açar. Bayazıt bu hadiseyle, bir insanın ölümüne bizzat kendisi tanık olmuştur.

Erdem Bayazıt'ı sarsan ölüm hadiselerinin başında 1997 yılında kaybettiği annesi Hacı Şerife Hanım'ın vefatı ve 1998 yılında kaybettiği şeyhi Abdurrahim Reyhan Efendi'nin vefatı gelir. Bu ölümler üzerine bilakis, Annesi için, 12.11.1997 yılında Yeni Şafak gazetesinde, "Ana"mız Kadınlar"²⁵⁵ isimli köşe

²⁵³Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 45-48.

²⁵⁴Asım Öz, Erdem Bayazıt'ın Şiirinde Ölüm, *Hece Dergisi*, sy. 142 (Ekim 2008), s.109.

²⁵⁵Erdem Bayazıt, "Ana"mız Kadınlar, 12.11.1997, Yeni Şafak'tan naklen *Hece Dergisi*, Sy. 142 (Ekim 2008), ss. 64-65.

yazısını; Reyhan Efendi için, 01.02.1998 yılında ise yine Yeni Şafak gazetesinde, “Bir Âlem Göçtü”²⁵⁶ isimli köşe yazısını yazar.

Erdem Bayazıt’ın 1984 yılında Ankara’da kaleme aldığı “Ölüm Risalesi” şiiri altı bölümden oluşur. Bayazıt, “Ölüm Risalesi” şiirinin “Önsöz” bölümünde ölümle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

Damla damla oluşuyor hayat

Ölüm kımıl kımıl

Duymak kolay

Anlatmak değil

...

Toprak

Ölüme aç

Ölüme muhtaç

Hayat.

Ölüm muhakkak

Ve ölüm mutlak

Tek kapısıdır ölümsüzlüğün.

Ölümlle tanıştıktan sonra anladım

Sadece bir kimlik belgesi olduğunu yaşamamın²⁵⁷

Erdem Bayazıt, şiirinin bu bölümünde insanın doğumu ve ölümü arasındaki süreci ve kendisinin bu süreç hakkında ne anladığını ifade eder. Bebeğin ana rahmine düşmesiyle birlikte yaşam var olur. Yaratılışa dair bu husus birçok ayette de ifade edilir. İnsan, ana rahmine düşmesiyle birlikte ölüme adaydır. Şair’in ölüme dair önemli düşünceleri mevcuttur. İnsanın hayat

²⁵⁶Erdem Bayazıt, Bir Âlem Göçtü, 01.02.1998, Yeni Şafak’tan naklen ed. Mehmet Doğan, Erdem Bayazıt Kitabı, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2009, s. 203.

²⁵⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 139-140.

bulmasıyla beraber geçen her an tabiatla beraber kendisinin de değişime uğradığını yaşlandığını ve işleyen zaman diliminin kendisini ölüme hazırladığının farkındadır. ”Her canlı ölümü tadacaktır.”²⁵⁸ Yani ölüm muhakkaktır. Toprak, ölüme aç, hayat ölüme muhtaçtır. Toprak kendisinden olanı geri istemekte ve hayat ise, bu geçici dünyadaki sürgün hayatından sıyrılıp maveradaki hayata, ölümsüzlüğe, kavuşmak için ölüme muhtaçtır. İnancı gereği şair için, biten yaşam bir bitiş, bir son olarak görülse de aslında yeni bir hayatın başlangıcından başka bir şey değildir. Bunun için yaşamak, aslında sadece bir kimlik belgesinden ibarettir.²⁵⁹

Erdem Bayazıt, şiirin “Kesitler” bölümünde babaların, annelerin, oğulların, sevgililerin, arkadaşların ölümlerine dair şöyle kesitler sunar:

Bazan bir tekerlek altında

Ansızın gelir ölüm

Apansız biter sınav

Bir elektrik kesilmesi gibi

Kesilir tûlu emel.²⁶⁰

Ölümün her an karşımıza çıkabileceğini ifade eden şair, ölümlerle birlikte bu dünyanın ve imtihanın bittiğini söyler. Bunun için cennete gitmek isteyen insan, inancının gereğini yerine getirip tûlu emel sahibi olmamalı. Çünkü yaşam her an bir elektrik gibi kesilebilir.

Erdem Bayazıt, şiirin “Bir Portre” bölümünde, Sokrates’in idam edilmesine dair sahneyi şöyle tasvir eder:

İnancına sahip olmak

İnsan olmanın şartı

Kölelikler içinde en onulmaz kölelik

²⁵⁸Enbiya 21/35.

²⁵⁹Asım Öz, a. g. m., s. 115.

²⁶⁰Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 143.

Hayatın ölümcül yanına
Takılıp kalmak değil mi?
İlkin ayaklarında duydu Sokrates
Zehirin soğukluğunu
Ve yavaş yavaş ölüm
Yükseldi göğsüne çenesine.
Dudaklarında donan son bir tebessümle
Bir işaret taşı da böylece
Sokrates dikmiş oldu ölüme!²⁶¹

Şair, Sokrates'in (M.Ö. 469; Atina-M.Ö. 399; Atina) idam edilmesine dair sahneyi bize aktarıyor. Sokrates, Atina'nın tanrılarına inanmayıp, gençleri başka tanrılara inandırmaktan dolayı idama mahkûm edilir. Düşünceleri Atinalı egemenleri rahatsız ettiği için baldıran zehriyle öldürülen bir mazlumdur. Sokrates, ölüme gülerek gider; çünkü o hayatın ölümcül yanına takılıp kalmak yerine, ölümsüzlük katına yükselmeyi seçmiştir. Bayazıt, Sokrates'ten yola çıkarak "Ölüm" denen hakikatin varlığını evrensel bir anlayışla yorumluyor.²⁶²

Erdem Bayazıt, "Ölümün Sesi" bölümünde her şey ve her yer de ölümüne dair bir işaret olduğunu ve ölümün sesini şarkılarda, türkülerde duyduğunu söyleyen şair, ölümlle ilgili birtakım ezgilere yer verir.

Şair, "Kendi Ölümüne Ait Bir Deneme" bölümünde ise kendi ölümünün fotoğrafını şöyle çeker:

Bir gün öleceğim biliyorum
Bunu her an ölür gibi biliyorum.

...

²⁶¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 149.

²⁶²Kibar Ayaydın, Erdem Bayazıt'ın "Ölüm Risalesi"nde Ölümün Halleri, *Yedi İklim Dergisi*, c. XXI, Sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s.151.

Biliyorum yaklaşıyoruz her an

Biliyorum oruçlu doğar insan

Ölümün iftar sofrasına!²⁶³

Şair, ölümü bireyselleştirir. Ölüme dair mutlak hakikatin her an farkındadır. Ölümün ne zaman ve ne şekilde geleceğini bilmesede de mutlak sonun elbet bir gün kapısını çalacağını bilir. Şair, ateşin düştüğü yeri yakacağını söyler. Onun ölümüne üzülseler dahi en çabuk dostları alışacak ve yer yer dost sohbetlerinde anımsanacaktır. Şairin ölümü ise en çok annesinin yüreğinde silinmez izler bırakacaktır. Eşi ve kızlarının ilk başta gırtlakları düğümlense de, dünyayı artık bomboş algılasalar da dualarda teselli arayacaklar ve sonunda onlarda kabulleneceklerdir. Şair ölümü, iftar sofrasına benzetir. Yaşam, ölüm denen sofraya yaklaşmaktan başka bir şey değildir. Hayat, ölümün iftar sofrasında sona erecek olan oruçtur.²⁶⁴ Yani hayat ve ölüm, orucun sahur vakti başlayıp iftar vakti sona ermesi gibidir. İnsan doğumla oruca başlar, ölümle iftarını açar.

Erdem Bayazıt, “Son Söz” bölümünde ise Hz. Muhammet’in ölüm döşegindeki son anlarına şöyle yer verir:

Sonra daldı daldı uyandı

Son defa aralandı

Bakışları

Yöneldi bir noktaya

Karar kıldı bir noktada

Ve dedi:

-Merhaba ey refik-i âlâ!

...

²⁶³Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 151.

²⁶⁴Asım Öz, a. g. m., s. 117.

Ebubekir dedi:

-Ey nâs, susun!

Kim ki Resulullah'a tapmaktır.

Bilsin ki Resul ölmüştür

Kim ki Allah'a tapmaktadır

Bilsin ki Allah ölmez

Hayy ve lâyemuttur

Ey nas, susun!

“İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn.

Baktı baktı ve dedi:

-Hayatında güzeldin

Ölümünde güzelsin

Öldün

Bir daha ölmeyeceksin!²⁶⁵

Hiz. Muhammet'in son sözleri “-Merhaba ey refik-i âlâ!”dır. Peygamber, Kelamullahı insanlara ilettikten sonra bu dünyadaki görevini tamamlamış ve sevgili dostta, Allah'a kavuşarak bu dünyadaki sürgün hayatını tamamlayarak vuslata ermiştir. Onun ölümü üzerine çıkan karmaşada Hiz. Ebubekir, inananlara, peygamberin ölümlü olduğunu, sadece Allah'ın diri ve ölümsüz olduğunu ve Allah'a tapılması gerektiğini ifade eder. Sonra Hiz. Muhammed 'in yüzüne yüzünü sürerek onunla vedalaşır ve onun bu dünyadaki ölümüyle, ahiretteki ölümsüzlüğü tattığını söyler.

Erdem Bayazıt, şiirin “Son Söz” bölümündeki son dizeleriyle, Necip Fazıl'ın “Güzel Şey” şiiri arasında metinlerarası ilişki kurar. Necip Fazıl, ölüme dair düşüncelerini aşağıdaki dizelerle şöyle dile getirir:

²⁶⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 153-155.

“Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?...”²⁶⁶

Şairin söylemiyle, evrenin efendisi, tüm mahlûkatın yaratılma sebebi olan peygamber de ölümlüdür. Hz. Muhammed’in de biyolojik yaşamı son bulduktan sonra; ancak ahiret yaşamıyla ölümsüzlüğü tattığı söylenir.

Erdem Bayazıt, 1959 yılında Çamlıca’da kaleme aldığı “Ölüme Saygı” şiirinde İnanıcı gereği ölümün bir bitiş değil, aksine bir başlangıç olduğunu şöyle dile getirir:

Ölüm bir melek elinde gelir

Ve öper usulca çocuk yüzleri.

...

Bekleyin geliyor ölüm usulca

Usulca girer koynunuza.²⁶⁷

Şiirde ölümün, hayat denilen “dünya sürgününün” üzüntü verici karışıklığından, insanları kurtarması yönüyle huzur verici olduğu düşüncesi işlenir.²⁶⁸ Bayazıt, şiirin ilk mısrasında Allah’ın takdiriyle, ölümün bir melek eliyle geldiğini söyler. Bu melek Azrail’dir. Şairin, Azrail ismini bilerek kullanmaması ve ölümün masumiyeti simgeleyen çocuk yüzleri usulca öpmesinin arkasında yatan sebep ölüm denilen hadiseyi ve onun yarattığı korkuyu biraz yumuşatmaktır. Ölüm meleği Azrail, usulca gelip insanoğlunun yaşamını sonlandırarak Allah’ın emrini uygular. Yani Azrail, ölümsüzlük kapısını aralayan aracıdır.

Erdem Bayazıt, 1967 yılında Ankara’da kaleme aldığı “Diriliş Saati” şiirinde ölümsüzlüğün kapısını şöyle aralar:

²⁶⁶Necip Fazıl Kısakürek, Çile, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013, s. 153.

²⁶⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 57-58.

²⁶⁸Asım Öz, a. g. m., s.111.

Her damlası bir zafer müjdecisi

Bir posta eri gibi

Yağmur yüzümüze değince

Çıkacağız yola.

Çıkacağız yola

Hesap günü gelince

Yağmur yüzümüze değince

Güneş bir mızrak boyu yükselince.²⁶⁹

Kıyametten sonra, İsrail tarafından sûr borusu ikinci kez yeniden yaşam için üflenince, Kabir hayatı yaşayan masum ruhlar ile vebalı şehrin, modernitenin kirlendiği masum olmayan ruhlar bedenlerine bürünür. O gün rahmet yağmuru yüzümüze değip, güneş bir mızrak boyu yükselince mahşerde, haşir meydanında insanlar rahman ve rahim olan Allah tarafından hesaba çekilir. Allah, onları amellerine göre mükâfatlandırılır ya da cezalandırılır.

“Allah önce yaratır, ölümden sonra onu tekrar diriltir. Sonunda O’na döneceksiniz”²⁷⁰

“Sonra şükredesiniz diye sizi ölümünüzden sonra yine dirilttik.”²⁷¹

“Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır.”²⁷²

“Şüphe yok ki, iman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve sâbîler; bunlardan her kim Allah’a ve ahiret gününe gerçekten iman eder ve iyi bir amel işlerse, elbette bunların Rableri yanında mükâfatları vardır. Bunlara bir korku yoktur ve bunlar mahzun da olmayacaklardır.”²⁷³

²⁶⁹Erdem Bayazıt, a. g. e., s.32

²⁷⁰Rûm 30/11.

²⁷¹Bakara 2/56.

²⁷²Nur 24/24.

²⁷³Bakara 2/62.

“Allah yolundan sapanlar hesap gününü unuttukları için kendilerine pek şiddetli azap vardır.”²⁷⁴

Erdem Bayazıt, “Diriliş Saati” şiiriyle, Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette değinilen yeniden diriliş ve hesap gününü işaret eder.

Erdem Bayazıt, 1971 yılında Güzlek yaylasında kaleme aldığı “Bulmak” şiiriyle ölümden korkmadığını şöyle dile getirir:

Bir yol buldum öteye geçerek gözlerinden

İşte yeni bir dünya peygamber sözlerinden

...

Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm

Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm²⁷⁵

Şair, yukarıdaki dizelerle maverayı yani ahiret hayatını, Allah kelamını nakleden peygamberin sözlerine dayalı yeni bir düzen olarak görür. Şair bu dizeleriyle tüm inananlara yeni düzeni ve sonsuzluğu muştular.

Şair için, sonsuzluğun kapısını aralayan hadise beden ölümüdür. Ölümün bize hem çok yakın hem de çok uzak olduğunu söyleyerek bizi uyaran şair, dünya hayatına ve ahiret hayatına dair vahiy ve hadis bilgisini ortaya koyar.

“Hiç ölmeyeceğini zanneden biri gibi çalış, yarın ölecek biri gibi de tedbirli ol.”²⁷⁶

“Allah’ın sana bu vergisi içinde ahiret evini ara ve dünyadan nasibini unutma; Allah’ın sana ihsan ettiği gibi sen de iyilik et ve yeryüzünde bozgunculuk arama; çünkü Allah, bozguncuları sevmez!”²⁷⁷

“Nihayet hac ibadetlerinizi bitirdiğinizde, bir zamanlar atalarınızı andığınız gibi hatta daha coşkulu bir anıyla Allah’ı anın. Çünkü insanların bir takımı: “Rabbimiz, bize dünyada ver!” der. Ona ahirette bir kısmet yoktur. Kimisi

²⁷⁴Sâd 38/26.

²⁷⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 208.

²⁷⁶İmam Suyuti, El Câmiu’s Sağır, Çev. Seyit Avcı, c. 2/12, Hadis No: 1201

²⁷⁷Kasas 28/77.

de: “Rabbimiz, bize dünyada bir güzellik, ahirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından korusun!” der. İŖte bunlara kazandıklarından bir nasip vardır. Allah’ın hesabı çok çabuktur.”²⁷⁸

Şair, bu gibi ayet ve hadislerle dünyaya ve ahirete yönelik düşüncelerini perçinler. Çünkü Şair için dünya hayatı insanı ahirete, diriliş hazırlayan bir imtihan mekânıdır. Ahiret hayatı ise yeni bir dünya ve yeniden doğuştur. Bu yüzden inançlı birisi için ölüm korkulacak bir hadise değildir. İslamiyet’te ölüm bir yok oluş değil, ebedi olana kavuşmaktır.²⁷⁹ Müslüman bir kişi, yaşamanın büyük bir nimet olduğunu çok iyi bilir ve nimete ermenin sorumluluğunu yerine getirmeye çalışırken ölümü temenni etmez; ama hiçbir zaman da onu dünyasından uzak tutmaz.²⁸⁰ Bir Müslüman dünya denilen bu sürgün yerinde, Bezm-i Elest’te verdiği sözü unutmayıp, sorumluluk bilinciyle inancının gereklerini yerine getirmeli ve bunun için gayret sarf etmelidir. Ancak bu sayede vuslata erer ve ayrılığın verdiği derin sızı sonlanır.

Erdem Bayazıt, “Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm” dizeleriyle tasavvuf düşüncesinin ölmeden önce ölme ilkesini dervişane bir söylemle izah eder. Şair “Derviş Burcundan” şiirindeki “Azığım bir lokma/ Hırkam: evim.” dizeleriyle de bu dervişane yaşam şeklini netleştirir. Yunus Emre’nin: “Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil.” dizesiyle vurguladığı gibi ölüm bir Müslüman için beden parçalanıp, dağılması ve yok olmasıdır. Beden bir elbisedir, ölümle insan bu elbiseyi çıkarır maddeden sıyrılır, geriye esas cevher olan ruh yani mana kalır. Şair bu mısralarıyla inançlı bir insanla, inançsız bir insanın farkını da ortaya koyar. Şaire göre modernizme tutsak düşüp makineleşen ve manadan uzaklaşan inançsız bir insan için ölüm hayatın sonlandığı, endişe duyulacak, korkulacak bir hadisedir. İnançlı bir insan içinse biyolojik ölüm, sonsuzluk kapısını aralayıp aslına ve ebedi olana kavuşmasıdır. Mevlana, ölümü Rabbine, “refik-i âlâ”ya, kavuşmak olarak algılar. Bundan dolayı bu vuslata erişiş “Şeb-i Arûs” yani düğün

²⁷⁸Bakara 2/200-202.

²⁷⁹Hatice Çiçekli, a. g. t., s. 58.

²⁸⁰Bekir Karlığa, Ölümsüzlüğün Erdem’i, Erdem Bayazıt’a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşer Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 177.

gecesi olarak isimlendirir. Ayrıca bu anlayış ölümün insanın omuzlarına yüklediği ağırlığı hafifletir. İslami bakış açısıyla ahirete iman eden insan, geçici olan bu dünya hayatının bir imtihan mekânı olduğunu bilir. Bu imtihan tarlasına ektiğin şeyleri de harman vakti ahirette ambarına doldurur.

Daha dünyadayken, dünyadan çıkmak gerek. Ölmeden önce ölmek gerek. Ölümle gelen gelmeden, ölümün bütün şartlarıyla varoluşu kucaklar ve sorarsan, ölüme en yaklaştığın yerde özleyişin gözden inci gibi yaşlarla aktığını görür ve gönlünün doğusundan sevgi güneşinin yükseldiğini fark edersin.²⁸¹

Şair, dünya denilen bu geçici hayat sürecinde inanç dünyasının tüm gereklerini yerine getirmenin vermiş olduğu rahatlıkla ölümden korkmamaktadır. Şair için ölümsüzlük, doğmak için ölmektir, diriliştir. Bunun bilincinde olan şair, bedenlen ölümü çekinerek karşılamaz, ölüm onun için refik-i âlâ'ya kavuştuğu, hicranın sona erdiği düğün gecesidir.

Sonuç olarak Erdem Bayazıt'ın, kendisinden (süje) ve çevresinden edindiği tecrübe ve tanıklık sayesinde İslam dinine ve Allah'a (iman objesine) bilinçli, istekli, güven ve teslimiyete dayalı yönelimi söz konusudur. Bu hususta şair için aile, çevre, tabiat, şehir ve ölüm mevzuları önemlidir. Ayrıca sadece tecrübe ve tanıklık da yeterli değildir, aksi takdirde bu durum sadece inanç aşamasında kalır. Şair, tecrübe ve tanıklığını, subjektif kesinlik barındıran vahiy ve hadis bilgisine dayandırarak iman bilgisine ulaşır. Şairin iman bilgisine olan güveniyle beraber tam olarak iman aşaması gerçekleşir.

²⁸¹Sezai Karakoç, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II., İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s. 64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

3.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.1. İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

İslâmcılık mefkûresi, 18. ve 19. yüzyılda çözümlenip yıkılmakta olan Osmanlı imparatorluğunu kurtarmak amacıyla Müslüman aydınların aradığı kurtuluş ideolojisidir.

İslâmı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) “yeniden” hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslâm dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket olarak tarif edilebilir.²⁸²

İslamcılık hareketi, 19. ve 20. yüzyılda Cemaleddin Efganî, Muhammed Abduh, Seyyid Ahmet Han, Seyyid Emir Ali, Muhammed İkbâl, Seyyid Kutub, Ali Şeriatî; Türkiye’de ise Şeyhülislam Musa Kazım, Said Halim paşa, Mehmet Akif Ersoy, Eşref edip, İskilipli Mehmet Atıf, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Bediüzzaman Said Nursi, M. Şemseddin Günaltay, Ahmet Hamdi Akseki, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören gibi isimlerle ön plana çıkmış ve Sırat-ı Müstakim, Sebillürreşad, Beyanu’l-hak, Volkan, Hilal, Hareket, Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Maverâ, Hece, Yedi İklim gibi dergilerde siyasi ve edebi faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

İslamcılık siyaseti, özellikle II. Abdülhamit döneminde Osmanlı imparatorluğunun devlet politikası haline gelmiştir. Padişah, İslamlığı gerek kendi ülkesindeki teb’asını birleştirmek için bir “bayrak” olarak, gerek ülke dışındaki Müslümanlar için emperyalizme bir karşı koyma aracı olarak düşünmüştür.²⁸³ Batılı toplumlar, Osmanlı devletindeki bu siyasi tercihi panislamizm olarak

²⁸²İsmail Kara, Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/ Kişiler 1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011, s. 17.

²⁸³Şerif Mardin, Türkiye’de Din Ve Siyaset Makaleler 3, İstanbul: İletişim Yay., 2010, s. 14.

isimlendirirken, bizdeyse bu eğilim İttihad-ı İslam olarak adlandırılır. Osmanlı devletinin İslam âlemi ve özellikle İslamcılar açısından önemi çok büyüktür.

Osmanlıların ilmi ve siyasi bakımdan diğer İslam kavimlerinden fazla ilerlemiş olmaları, onlara bütün Müslümanlara rehberlik etmek hakkını bahş ediyor. Bu yüzden İslami gayret ve faaliyetin asıl merkezi Osmanlı saltanatıdır.²⁸⁴

İslamcılar açısından, İslamcılığı devlet ideolojisi haline getiren padişah ve halife II. Abdülhamit'e karşı girişilen her hareket İslam'a bir tavır olarak algılanmıştır. Bu yüzden İslamcılar, gerek II. Abdülhamit öncesi gerekse onun döneminde Osmanlı modernleşme sürecini içeren: 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 Kanun-i Esasi, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyeti Müslümanların aleyhine gerçekleşen gelişmeler olarak görür. Çünkü bu gelişmeler Osmanlı devletinin zayıflamasına ve toprak kaybetmesine yol açmıştır. Dinin Türk toplumu üzerindeki etkisinin farkında olan Jön Türkler ise Batılılaşmayla birlikte bu sürecin nasıl yürütüleceğine dair arayışlar içindedirler.

1890'lardan itibaren padişaha karşı özgürlükçü bir muhalefet yürüten Jön Türkler bu durum karşısında ne yapacaklarını uzun zaman kestiremediler. Dinin bir 'sosyal pekiştirici' olarak biliyorlar ve aynı zamanda İslam'ın Osmanlılar arasında ne kadar derin bir şekilde yerleşmiş olduğunu anlıyorlardı Fakat aynı zamanda ulemanın ve medrese sisteminin çürüdüğünü, bir reforma tâbi tutulması gerektiğinin hissediyorlardı.²⁸⁵

İslamcılıktan ilk söz edenlerin başında, Türkçü Mefkûreye sahip Yusuf Akçura gelir. Bu hususa, II. Abdülhamit'e muhalefet döneminde, 1904 yılında yayınlanan, İslamcılık, Türkçülük ve Batılılaşma mevzusunu içeren "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesinde değinir.²⁸⁶ İsmail Kara'ya göre 'İslamcılık' kelimesini ilk kez yine Türkçü mefkûreye sahip Ziya Gökalp, 1913 yılında, "Üç cereyan" isimli makalesinde kullanmıştır.²⁸⁷ Gerek Namık Kemal gibi Osmanlıcı düşünceye sahip aydınlar gerekse Yusuf Akçura, Ziya Gökalp gibi Türkçü düşünceye sahip aydınlar, İslamiyet'ten arınmış ya da onu reddeden bir yerden değil, aksine iç içe geçmiş bir düşünce tarzını savunagelmışlerdir. Bu yüzden Türkiye'deki İslamcı ve

²⁸⁴Sadık Albayrak, Siyasi Boyutlarıyla Türkiye'de İslamcılığın Doğuşu, İstanbul: Risale Yayınları, 1989, s. 97.

²⁸⁵Şerif Mardin, a. g. e., s. 14.

²⁸⁶Nuray Mert, Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, c. VI, s. 412.

²⁸⁷İsmail Kara, a.g. e., s.33.

Türkçü aydınlar Türk-İslam ülküsü çerçevesinde ortaklaşmışlardır. Bunu Mehmet Akif'te, Necip Fazıl'da, Yusuf Akçura'da ve Ziya Gökalp'de gözlemlemek mümkündür. Türkçü mefkûreye sahip Ziya Gökalp, "Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak" isimli eserinde bu konuya şu şekilde yaklaşıyor:

Türkçülük İslâmcılığa muhalefetle itham edildi. Hâlbuki Türkçülerin gayesi muasır bir İslâm Türklüğüdür. Türkçülerin millet mefkûresi Türklükse ümmet mefkûresi de İslâmlıktır...²⁸⁸

İslamcı aydınlar Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarına dönüşü önemseyip, gelenekçi, medeniyetçi bakış açısıyla batılı, aydınlanmacı, ilerlemeci tarih anlayışını şekillendiren modernizm karşıtlığına soyunsalar da İslamcılık düşüncesinin bizzat kendisi modernist bir ideolojidir. Çünkü üst bir anlatı (İslam) kurgusuyla bütüncül, ilerlemeci, kalkınmacı, iktidar merkezli bir anlayışa sahiptir. Bu konuda Mehmet Akif'in bir yazısına değinebiliriz:

"Şunu bilmeli ki milletlerin hayatında tevakkuf yoktur. Bir millet ne kadar ileri giderse gitsin, ne kadar yükselere çıkarsa çıksın olduğu yerde durdu mu mahvolur. Çünkü bütün insaniyet alabildiğine pek uzaklardaki bir noktaya, bir gayeye doğru koşup gidiyor. Beşeriyet coşkun bir sel gibi umman-ı terakkiye atılmak için alabildiğine akıyor. Bu selin önünde durulmaz. İşte biz de ya boğulacağız, ya o sel ile beraber gideceğiz. Görüyorsunuz ki bütün akvam-ı insaniye ileriye gidiyor, yalnız biz duruyoruz."²⁸⁹

1919-1922 yılları arasında gerçekleşen kurtuluş savaşı sonrasında, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti tercihini batılılaşma, sekülerleşme ve ulus devlet ideolojisi yönünde kullanmış ve devlet inşasını da bu çerçevede şekillendirmiştir. Kurtuluş savaşı döneminde Mehmet Akif, Halide Edip Adivar, Kazım Karabekir, Rauf Orbay gibi her biri bir siyasi eğilime sahip, görece uzlaşma içinde olan kadrolar arasında savaş sonrasında yaprak dökümü başlamıştır. Mehmet Akif, Halide Edip gibi birtakım aydınlar yurtdışına çıkarken birtakım İslami hareketlerse, 1924 yılında Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Adnan Adivar, Ali Fuat önderliğinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası içinde faaliyet yürütmüştür. Kısa bir süre sonra, 1925 yılında gerçekleşen Şeyh Sait isyanı gerekçe gösterilerek

²⁸⁸Ziya Gökalp (haz. İbrahim Kutluk), Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak, Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, 1976, s. 53.

²⁸⁹Mehmet Akif, Hutbe ve Mevaiz, Sebilürreşad, IX. Sayı:230'dan naklen İsmail Kara, Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/ Kişiler 1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011, s. 19.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. 12 Ağustos 1930 tarihinde Fethi Bey'in başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Parti kısa sürede çeşitli muhalif kanatların, özellikle Cumhuriyet ve Mustafa Kemal karşıtlarının desteğini alınca CHP'nin yönetici kadroları ve Fethi Bey rahatsız olur ve 17 Kasım 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkasını kapatır. 1946 yılında çok partili hayata geçişle, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan tarafından kurulan Demokrat Parti, tek parti döneminden bunalan özellikle Liberal, Milliyetçi, İslamcı birçok kesim tarafından desteklenerek 1950 senesinde gerçekleşen seçimle, 27 yıllık CHP'yi, tek parti iktidarını, devirip iş başına gelir. Menderes hükümetinin ilk icraatları özellikle destek aldıkları dini çevrelere yöneliktir, onların mağduriyetleri üzerinden politika yürütmüştür.

1951'li yıllarda Başbakan Menderes'in 'İnkılâp softalarının yaygaralarına ehemmiyet vermeyerek Ezan-ı Muhammedi'yi Araplaştırdık.' Sözü kadar, ilk hükümet programında devrimleri 'halka mal olmuş', ve 'olmamış' olarak ikiye ayırması, bir bakıma başa dönülmesini gündeme getirmiştir. Nitekim 'yeni dönem'in önder ve aydınları, kendi yaptıklarını beğenmez bir 'pişmanlık' içinde konuya bir kere bakmışlardı...²⁹⁰

Bürokrasi içinde rahatlıkla yer aldıkları 10 yıllık Demokrat Parti iktidarında ve sonraki dönemlerde İslamî hareketlerin, kendi içinde farklılaşacak olan muhafazakâr revizyon söylemi, ulus devlet içinden konuşacaktır.²⁹¹ Özellikle soğuk savaş döneminde İslamî hareketlerle birlikte Türkiye'deki diğer sağ gruplar, SSCB karşıtı antikomünist cephede yer alacaktır. İslamî hareketler bu süreç içerisinde dini sembollerle birlikte milli kimlik ve milliyetçilik söylemini de içselleştirerek milli proje halini alır. Bunun en önemli göstergesi de, Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi gibi partiler adıyla Necmettin Erbakan'da vücut bulan milli görüş çizgisidir. Ayrıca 1970-1980 yıllarındaki Milli Cephe hükümetleri de bu çerçevede okunmalıdır. Türkiye'de birtakım cılız sesler çıksa da Liberal, Milliyetçi, İslamcı çevrelerin geçirgenliği mevcuttur. Bu nedenle İslamcı çevrelerin genel eğilimi merkez sağa yönelik politikalar yürüten partiler

²⁹⁰Sadık Albayrak, Siyasi Boyutlarıyla Türkiye'de İslamcılığın Doğuşu, İstanbul: Risale Yay., 1989, s. 409.

²⁹¹Nuray Mert, Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 414.

olmuştur. Demokrat Parti, Adalet Partisi, Milli Cephe hükümetleri, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi örnek olarak verilebilir.

İslamcı hareketler aktif siyaset alanı dışında gerek sosyal, gerek ekonomik gerekse edebiyat aracılığıyla da siyasal İslam'ın gelişimi konusunda gayretkeştir. Büyük Doğu ve Diriliş dergisinin edebi ve ideolojik çizgisinde faaliyet yürüten özellikle 1960 kuşağı şair ve yazarlardan: Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Akif İnan, Ebubekir Eroğlu, Arif Ay²⁹² gibi isimler “Yeni İslami Akım” veya “Yeni İslamcı Akım” şair ve yazarları olarak adlandırılır. İslamcı mefkûreye sahip olan bu sanatçılar, modernist, seküler ulus devlet pratiğini yaşamlarında bizzat gözlemleyerek değerlendirme imkânı bulmuşlardır. İslamcı şair ve yazarlar bu dönemi değerlerden, gelenekten ve İslam medeniyetinden kopuş olarak algılamışlardır. Bu yüzden şiirlerinde ve yazılarında: geçmişe özlem, çağa öfke, medeniyet, ölüm, diriliş, tabiat, şehir, yabancılaşma gibi temaları işlemişlerdir.

3.2. ERDEM BAYAZIT’IN ŞİİR ANLAYIŞINA YÖN VEREN İSLAMCI MEFKÛRELER

Erdem Bayazıt’ın da içinde yer aldığı ‘Yeni İslami Akım’ kök itibariyle Mehmet Akif, Yahya Kemal gibi şairlere dayansa bile bir aksiyon halini alıp şiir dünyasında boy göstermesi Necip Fazıl’la başlamış, Sezai Karakoç’la yeni bir çehre kazanmıştır.²⁹³ Necip Fazıl’ın, ‘Büyük Doğu’ mefkûresi; Sezai Karakoç’un ‘Diriliş’ mefkûresi ve Yedi Güzel Adam’ın ağabeyi, Nuri Pakdil’in ‘Edebiyat’ mefkûresi bu genç şairleri ideolojik olarak beslemiş ve onları siyasi, sosyal ve edebi platformda aktif hale getirmiştir. Erdem Bayazıt’ın, İslamcılık mefkûresini incelerken özellikle Necip Fazıl’a, Sezai Karakoç’a, Nuri Pakdil’e değinmek gerekir.

²⁹²Murat Turna, Erdem Bayazıt ve Şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, s. 167.

²⁹³Murat Turna, a. g. e., s. 168

3.2.1. NECİP FAZIL VE BÜYÜK DOĞU MEFKÛRESİ

Yeni İslami akım şairlerinden Erdem Bayazıt'ın şiir dünyasının ideolojik ve aksiyoner tarafını oluşturan en önemli şairlerden birisi Necip Fazıl'dır. Ayrıca Necip Fazıl, Bayazıt'ın anne tarafından da akrabasıdır. Şair, Necip Fazıl ve Büyük Doğu dergisiyle ilk defa ortaokul sıralarında kuzeni Mehmet Bayazıt vasıtasıyla tanışır. Aslında Bayazıt'ın, Necip Fazıl ve Büyük Doğu dergisini içselleştirmesi Nuri Pakdil ve Maraş Lisesi'nden edebiyat öğretmeni Mustafa Atatanır sayesinde gerçekleşmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek yaşadığı bohem hayatı 1934 yılında tanıştığı ve akabinde mürşidi olarak kabul ettiği Nakşibendî şeyhi Abdülhakim Arvasi'yle²⁹⁴ terk etmiş ve şeyhini şiirinin merkezine yerleştirmiştir. Bu yüzden bizzat kendisi, hayatını ve şiirini O'ndan Önce, O'nunla Beraber ve O'ndan sonra olmak üzere üç döneme ayırır.²⁹⁵ Yine Necip Fazıl, poetik görüşünü 'Sanat' şiirinde "Anladım işi, sanat, Allah'ı aramakmış/ Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış..."²⁹⁶ dizeleriyle; 'Allah ve İnsan' şiirinde "Seni aramam için beni uzağa attın!/ Âlemi benim, beni kendin için yarattın!"²⁹⁷ dizelerinde ortaya koyar. İdealist bir şair olan Necip Fazıl edebi ve siyasi fikirlerini 1943-1978 yılları arasında yer yer kesintilere uğrayarak 512 sayı çıkardığı Büyük Doğu dergisinde ifade etmiştir. Büyük Doğu dergisi, İslamcı ve milliyetçi kesimlerin ideolojisi ve paradigmalarının şekillenmesinde öncü güç olmuştur. Bu nedenle Büyük Doğu bir edebiyat dergisinden daha çok bir hareketin, bir misyonun adı olmuştur. Necip Fazıl için Büyük Doğu, Türklerin önde olduğu Müslümanlardan oluşan Büyük Asya idealinin teorik proje ve planıdır. Büyük Doğu, Batı medeniyetine karşı alternatif bir projedir.²⁹⁸ Necip Fazıl, 'İdeolocya Örgüsü' isimli eserinde siyaset, toplum ve devlet tasarımını açık, net ve kendine özgü gür bir sesle dillendirir.²⁹⁹

²⁹⁴Hasan Aktaş, Temmetü'l Mim/ Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015, s. 96.

²⁹⁵Hasan Aktaş, a. g. e., s. 96.

²⁹⁶Necip Fazıl Kısakürek, Çile, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013, s. 39.

²⁹⁷Necip Fazıl Kısakürek, a. g. e., s. 42.

²⁹⁸Hasan Aktaş, a. g. e., s. 98.

²⁹⁹Abdurrahim Karadeniz, Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum Ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü, *Hece Dergisi*, Sy. 97 (Ocak 2005), s. 16.

Büyük Doğu ülküsü de ancak bu çerçevede kavranabilir. İdeolocya Örgüsü Kâinat, Doğu, Batı muhasebesine yoğunlaşır ve sonuçları üzerinde durur. Bu muhasebenin çözümlemesi yapılmaksızın Büyük Doğu'nun insan, toplum, siyaset ve devlet tasavvurunu kavrayamayız.³⁰⁰ Necip Fazıl, Büyük Doğu davasını anlamlandıran şu soruları sorar: Kâinattaki her şeyle beraber senin evvelin, nihayetin, vücut hikmetin... Niçin oldun, nasıl oldun, ne oldun, ne olmak için oldun, ne olmalısın, ne olacaksın?³⁰¹ Sorularıyla insan evrendeki konumu ve varoluşuyla yüzleştirilir. Büyük Doğu, insanı ve her şeyi bu kavrayış zaviyesinden algılar. Büyük Doğu ülküsü bir mekân ve vatandan çok, kendine ait bir ruh durumu, bize ait bir varoluş tarzıdır.³⁰² Necip Fazıl için Doğu ve Batı kavramları coğrafi sınırlara sıkıştırılamaz. Ayrıca Doğu ve Batı eleştirisini de uzlaşmaz bir perspektife dayandırmaz. Doğu'nun silkinişinin, İslamî olmayan öğelerden arındırılmış 'gerçek İslam' düşüncesi ile Batı'nın müspet bilgiler alanındaki kazanımlarının birbiriyle mezcedilmesine bağlı olduğu söylenebilir.³⁰³ Yani materyalist, pozitivist Batı'ya mahrum kaldığı ruhu, sadece metafiziğe, ruha boğulmuş Doğu'ya da madde üzerinde hâkimiyet kurmayı imkân verir. Necip Fazıl, Büyük Doğu ütopyasını şöyle açıklar:

Büyük Doğu, hem bir mana, hem bir madde, hem bir zaman hem bir mekân ismi: ve belli başlı bir ruhun, kendisiyle beraber bütün insanlığa örnek halinde donatacağı Doğu âlemine remz... Büyük Doğu, İslamiyet'in emir subaylığı... Sadece sünnet ve cemaat ehli tabirinin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde... İslamiyet'e yol açma geçidi; ... Yirmi birinci asrın eşiğinde eşya ve hadiselerle tatbik etme işi... İslamiyet: bayatlamaz yeni, solmaz renk, eğrilmez çizgi, geçmez an, pörsümez güzel, değişmez doğru, örselenmez iyi... İnsanoğlunun topyekün vazife, memuriyet ve haklarını getirmiş, ruhta ve maddede bütün kemal ölçülerini sınımsız bir ideolocya örgüsü şeklinde tamamlamış ezeli ve ebedi nizam...³⁰⁴

Bir ütopyayı, bir davayı ve bir nesli bağrında taşıyan Büyük Doğu düşüncesi ve dergisi, ümmetçi ve siyasal İslamcı hareketleri, ideolojik ve edebi olarak beslemiş ve kendisinden sonra da birçok ekolün oluşmasına zemin

³⁰⁰Abdurrahim Karadeniz, a. g. d. y., s. 18.

³⁰¹Necip Fazıl Kısakürek, İdeolocya Örgüsü, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1986, s. 99.

³⁰²Abdurrahim Karadeniz, a. g. d. y., s. 18.

³⁰³Alev Erkilet, Büyük Doğu Nereden Doğar? İslamcılık, Doğu-Batı Sentezciliği Ve Necip Fazıl, *Hece Dergisi*, Sy. 97 (Ocak 2005), s. 70.

³⁰⁴Necip Fazıl Kısakürek, İdeolocya Örgüsü, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1986, ss. 10-28.'den naklen Alev Erkilet, Büyük Doğu Nereden Doğar? İslamcılık, Doğu-Batı Sentezciliği Ve Necip Fazıl, *Hece Dergisi*, Sy. 97 (Ocak 2005), s. 70.

hazırlamıştır. Necip Fazıl ve Büyük Doğu dergisi, Erdem Bayazıt'ın İslamcılık mefkûresinin teorik alt yapısını oluşturmasında etkilidir. Yeni İslami Akım açısından değerlerin yok edildiği 20. yüzyıl ve onun dayattığı modernizm dinsel yabancılaştırmayı yaygınlaştırır. Bu kapsamda Erdem Bayazıt ve arkadaşları için Büyük Doğu sadece bir dergi değil, Allah-İslam-iman ekseninde hayata Kur'an'la bakmanın adıdır.

3.2.2. SEZAI KARAKOÇ VE DİRİLİŞ MEFKÛRESİ

Erdem Bayazıt'ın, şiir dünyasını şekillendiren ve ona estetik derinlik kazandıran şairlerden birisi de Sezai Karakoç'tur. Bayazıt, Sezai Karakoç ismine ilk defa Nuri Pakdil'in lise yıllarında çıkardığı Hamle dergisinde rastlar. Erdem Bayazıt ve arkadaşları, gençlik dönemlerinde İkinci Yeni şiirinden etkilenmiş ve daha çok İkinci Yeni'nin yayın organı olan Pazar Postası ve o dönemin popüler dergisi Varlık'ı takip etmişlerdir. Bayazıt, o dönem ve daha sonra Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç gibi değişik dünya görüşlerine sahip İkinci Yeni şairlerini birçok kez okumuş ve en çok Sezai Karakoç'tan etkilenmiştir. Karakoç'un şiire getirdiği tarihi, metafizik, estetik ve kültürel boyut dolayısıyla, kesin bir şekilde, harekete derinlik kazandırdığını düşünür.³⁰⁵ Erdem Bayazıt, Karakoç'la, Nuri Pakdil aracılığıyla İstanbul'da, şahsen tanışır. Erdem Bayazıt, Karakoç'la ilgili anılarını şöyle anlatır:

Necip Fazıl'ı ve arkasından ve Sezai Bey'i tanıdık. Necip Fazıl'la her gün beraber olamıyorduk ama Sezai ağabeyle her gün beraberdik. Her şeyi sorabiliyor ve bizi çok iyi tahlil edebiliyordu. Bizim için Sezai Bey çok iyi bir muallim oldu. Dünya görüşümüzün şekillenmesi ve medeniyet anlayışımızın yerini bulması Sezai ağabeyin döneminde olmuştur. O yıllarda Rasim ve Cahit, Sezai ağabeyden daha çok istifade ettiler. Çünkü ben 1963 yılında askere gittim. İlişkimiz mektuplarla devam etti.³⁰⁶

Erdem Bayazıt, Büyük Doğu'dan sonra Karakoç'un, 1960 Nisan'ında çıkardığı Diriliş dergisinde, 1966 yılına kadar şiirleri ve yazılarıyla yer almıştır. İkinci Yeni şiirinde İslam mistisizmini ön plana çıkaran Karakoç, şiirleri ve düşünceleriyle Yeni İslami Akım şairlerini özellikle Erdem Bayazıt'ı, en çok etkileyen şairdir. Bayazıt için Karakoç, Türk şiirinin sınırlarını genişletmiştir.

³⁰⁵Murat Turna, a. g. e., ss. 74-75.

³⁰⁶Murat Turna, a. g. e., ss. 99-100.

Modernizmin saldırılarına karşı geleneğe dayalı İslam medeniyetçiliğini ve estetiğini şiirinde ön plana çıkartır. İslami kültür ve hayat tarzını tüm varlığıyla savunan Karakoç, o dönem genç İslamcı şairleri için bir ekoldür. Büyük Doğu'dan sonra Diriliş ekolü bu bağlamda bir ab-ı hayattır. Bayazıt, metinler arası ilişkiler bağlamında Sezai Karakoç'la sürekli ilişki kurmuştur. Bayazıt'ın, şiir dünyasını şekillendiren diriliş, şehir ve medeniyet vurgusunun kapısı yine Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'e açılır.

Erdem Bayazıt'taki şehir ve medeniyet vurgusu bizi iki önemli isme götürür. Bunlar Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'dir. Sezai Karakoç medeniyetimizin bütün şehir merkezlerini önceler. Bunlar Mekke, Medine, Şam, Bağdat, Diyarbakır, Kudüs, Halep, İstanbul ve daha niceleri. İslam medeniyeti onda bir bütündür. Kudüs ise Nuri Pakdil ile özdeşdir daha çok. Onun karşısı put kuyusu Roma'dır. Erdem Bayazıt şiirinde şehir vurgusunun beslenme kaynaklarını burada aramak gerekir. Yalnız söyleyiş ve üslup bakımından kendi dilini ve sesini bulur.³⁰⁷

Sezai Karakoç, Diriliş dergisindeki (4. Cilt, 6. Sayı, Şubat 1975) “Gelecek Zaman Karşısında IV. İslam'ın Üç Atlısı” makalesinde İslam medeniyetini en iyi yansıtabilecek ve İslam'a başkentlik yapmış olan Şam, Bağdat ve İstanbul şehirleri üzerinden bir misyonu ve tarihi yansıtır. İslam'ın Üç Atlısı, üç şehir İslam medeniyetini tekrar diriltmek için göreve çağrılmaktadır. İslam medeniyetinin dirilişi üç şehrin kurtuluşu, bu üç şehrin sembolize ettiği anlam çerçevesinin yeniden gerçekleşmesine bağlıdır büyük ölçüde.³⁰⁸ Sezai Karakoç, “Gül Muştusu” şiirinde emperyalizmin ve modernizmin kuşatması altında başkalaşım, kimliklerini kaybetmiş İslam şehirlerinin, tabiat gibi yeniden dirilişinin muştusu için, yardım dilemektedir. Sezai Karakoç için, Halep ile İstanbul arasında bir fark yoktur. Çünkü İstanbul ne kadar Arapların ise Halep o kadar Türklerindir. Karakoç, bu duygusunu aşağıdaki dizelerle açıkça ortaya koyar:

Günahlarımızı kül edecek ateş harmanını

Verin yağmuru insin ülkemize

Mekke'ye Medine'ye Şam'a

³⁰⁷ Ali Haydar Haksal, Erdem Bayazıt'ın Şiirinde Ses ve Unsurlar, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. XXI, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s. 34.

³⁰⁸ Akif Emre, Sezai Karakoç'ta; Üç Şehir, Üç Sesleniş, *Hece Dergisi*, sy. 73 (Ocak 2003), ss. 93-94.

Kudüs'e Bağdat'a İstanbul'a
Semerkand'a Taşkent'e Diyarbakir'e
Yetiş Peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah'ın izniyle
Yetiştir erlerini³⁰⁹

Sezai Karakoç, 1933 yılında, Ergani-Diyarbakır doğumlu şair, yazar, düşünür ve siyasetçidir. 1955 senesinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmuştur. İkinci Yeni şiir anlayışı içinde yer alan Karakoç, batı şiirine de hâkimdir. Özellikle modern şiirin diliyle İslam mistisizmi ve medeniyetçiliğini ön plana çıkararak bir şairdir. İslamî düşünce doğrultusunda fikir, edebiyat ve siyaset dergisi hüviyeti taşıyan Diriliş dergisi, Nisan 1960 yılında, Ankara'da yayın hayatına başlamış ve sadece iki sayı çıkarabilmiştir. Epey aradan sonra İstanbul'da 1966-1967 yılları arasında 12 sayı çıkmış ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak çeşitli aralıklarla aylık, on beş günlük, haftalık, günlük dergi ve gazete şeklinde Şubat 1992 yılında en son 396. Sayısını çıkarttır. Sezai Karakoç, sadece edebiyat ve düşünce dünyasıyla kendini sınırlamamış kendi bakış açısıyla bir şeyleri değiştirebilmek için aktif olarak siyasete de dâhil olmuştur. 1990 yılında Diriliş Partisi'ni, 2007 yılında da Yüce Diriliş Partisi'ni kurup genel başkanlığını yapmıştır.

Sezai Karakoç ve diriliş mefkûresinin takipçileri olan Yeni İslami Akım şair ve yazarlarından: Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Akif İnan Alâeddin Özdenören, Arif Ay, Ebubekir Eroğlu gibi şairler Diriliş dergisi bünyesinde İslami öğelerle yoğurdukları şiir hamuruna, şahsi üsluplarını katmışlar ve böylece belirli bir dünya görüşü etrafında şekillenen bir şiir anlayışı meydana getirmişlerdir.³¹⁰ Sezai Karakoç ve Diriliş mefkûresi esas olarak İslami referanslara dayanan bir medeniyet anlayışını savunan ve siyasal İslami anlayışların nefes aldığı bir fikir, edebiyat, siyaset ve ekonomi gibi değişik

³⁰⁹Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, ss. 403-404.

³¹⁰Murat Turna, a. g. e., s. 168.

alanlara açılan bir düşünce platformu olarak görülmüştür. Büyük Doğu ve Diriliş'in devamcısı olan Edebiyat ve Mavera dergileri de bu çizgide faaliyet yürütmüştür. Diriliş, ağırlıklı olarak İslam kültür ve medeniyeti ile birlikte İslam iktisadına dayanan yazılarıyla Necip Fazıl Üniversitesi'ne bağlı bir iktisadi Diriliş Fakültesi sayılabilir.³¹¹ Karakoç, dirilişin önemini şu cümlelerle ifade eder:

Sezai Karakoç, 'Ölümün Sebebi' başlıklı yazısında: "İnsan, bu kadar acıyla ölür. Bir kere daha dirilmek için" diye söze girer ve "ölümü gören bir gözle görmek, ölümün ötesine bakabilmek... Bizim mesleğimiz, çağırdığımız yeni varoluş da budur." Diyerek sözünü noktalar. Diriliş bir bakıma hakikate eriş, hakikatle oluşur. Hakikat eri olmak, metafizik bir diriliş kuşatması altında, içinde olduğunun farkına varmaktır.³¹²

20. yüzyılda modernizmin kuşatması altında Müslümanlar, İslam dininin insanlığa yüklediği sorumlulukları yitirmişlerdir. İnsanlar, manevi olarak yasadıkları kimlik karmaşasına karşı diriliş ruhuyla, kireçlenmiş inanç damarlarını yeniden açmalıdırlar. Bu yüzden İslam'ın dirilişi, insanlığın dirilişi ile iç içedir.³¹³ İslam'ın dirilişi için öncelikle Müslümanlar'da bir düşünce dirilişi şarttır.

Çünkü 'Düşüncede diriliş olmaksızın inançta diriliş gelişemez. İnanışta diriliş olmaksızın da duyuşta, duyarlıkta, yani sanat ve edebiyatta diriliş başlayamaz.' Düşünmek, insanın tabiatını bulmasında, anlamasında, yaratılış içinde kendi yerini, önemini, işlevini görmesinde ve bilmesinde, yapıcı ve yıkıcı, diriltici ve öldürücü yönde özvarlığını geliştirmesinde en önemli özelliği ve imkânıdır. İnsanın düşünsel dirilişi, tarih ve uygarlık koşulları içinde olabilecektir, aynı zamanda tarihin ve uygarlıkların diriliş koşullarını da hazırlayacaktır.³¹⁴

Diriliş düşüncesi, diriliş neslini oluşturmayı amaç edinir. Bir nesli, 'Diriliş Nesli'ni çağın kıyameti içinde yoğurma, onun alın yazısıdır. Diriliş nesli, 'diriliş insanı'nın kitle ifadesi olacaktır.³¹⁵ Yetişen bu inanmış gençler sayesinde Müslüman halklar zaman ve tarihsel sorumluluklarını hatırlayacak ve arınarak kendilerini, öz değerlerini bulacaklardır.

Sezai Karakoç, ümmetçi bir çizgiye sahiptir. Ancak Karakoç'un diriliş mefkûresi kuru ümmetçilik yerine tasavvufun mistik boyutuna da el atar. Karakoç,

³¹¹Hasan Aktaş, Temmetü'l Mim/ Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015, s. 115.

³¹²Mehmet Doğan, Diriliş Ve Çevresi, *Hece Dergisi*, Sy. 73 (Ocak 2003), s. 103.

³¹³Mehmet Doğan, a. g. d. y., s. 105.

³¹⁴Hüseyin Su, Bir Tecdit Hareketi Olarak Diriliş Düşüncesi, *Hece Dergisi*, sy. 73 (Ocak 2003), s. 16.

³¹⁵Hüseyin Su, a. g. d. y., s. 17.

Necip Fazıl'ın Türk milleti öncülüğündeki Müslümanların birliği düşüncesi yerine, ümmetçi bir okumayla bütün Müslümanları, kendi milleti bilir, bütün İslam coğrafyasını da memleketi olarak görür.³¹⁶ Karakoç, modernizmin dayattığı 20. yüzyılı kayıp bir yüzyıl olarak görür. Değerlerin alt üst edildiği, geleneğin horlandığı, tüketim odaklı yaşantının insanı yozlaştırdığı düşünerek İslam toplumunun bir an önce bu yenilmişlik duygusundan arınıp öz değerlerine geri dönmesi gerekliliğini yeniden diriliş ruhuyla açıklar ve bunu şiirinin ana odağı haline getirir. Erdem Bayazıt'ın, şiir dünyasında da ölüm, diriliş, medeniyet, ümmet, şehir gibi imgelerle Karakoç ve diriliş mefkûresinin ana izleğini görmek mümkündür.

3.2.3. NURİ PAKDİL VE EDEBİYAT MEFKÛRESİ

Erdem Bayazıt'ın, şiir dünyasını şekillendiren şairlerden biri de Nuri Pakdil'dir. Nuri Pakdil, ideolojisiyle beraber gazete ve dergicilik faaliyetlerindeki, teşkilatçı ve aksiyoner tarafıyla da Bayazıt'ı etkilemiştir. 1953 yılında Erdem Bayazıt, ortaokul ikinci sınıftayken, sarsılmaz duruşuyla bundan sonraki hayatında silinmez izler bırakan Nuri Pakdil'i, Cevat Fehmi Başkut'un 'Paydos' piyesinde Muallim Murtaza rolüyle sahnede izler. Nuri Pakdil'in, oyundaki performansından çok etkilenir ve sessiz gözyaşları döker. Erdem Bayazıt'ın zihnindeki ilk imaj: 'Aktör Nuri Pakdil'dir.'³¹⁷ Nuri Pakdil, Yedi Güzel Adam'ın ağabeyidir. Bundan dolayı Pakdil, edebi alanın dışında Bayazıt'ın hayatına, birçok açıdan yön veren insandır. Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Fethi Gemuhluoğlu gibi birçok kişiyle tanışmasına aracılık eder. Bayazıt, İstanbul'daki hukuk eğitimini, Pakdil Ankara'da olduğu için Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesinde sürdürür. Ekonomik sıkıntılardan dolayı Maraş'a döner. Bir süre orada kaldıktan sonra 1965 yılında Gemuhluoğlu ve Pakdil aracılığıyla Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Müdürlüğünde görev alır ve ertesi yıl Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Türk Dili ve Edebiyatı

³¹⁶Hasan Aktaş, a. g. e., s. 115.

³¹⁷Hüseyin Yorulmaz, Bir Beyzadenin Hayat Hikâyesi, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 35.

bölümüne kaydolar ve 1972 yılında bu bölümden mezun olur. Büyük Doğu, Diriliş dergilerinde birlikte çalışırlar. 1967 yılında Diriliş dergisi kapandıktan sonra istedikleri doğrultuda bir yerde yazamamanın verdiği sıkıntıyı en sonunda 1969 yılında diğer arkadaşlarıyla beraber Edebiyat dergisini çıkararak atarlar. Sezai Karakoç, bu çıkışı kendisine ve Diriliş'e karşı bir tavır olarak görür ve Maraş ekibiyle bağlarını koparır. Öz Türkçe savunusundan dolayı İslami kesim tarafından eleştirilen Nuri Pakdil, o dönemde de derginin isminin 'Gökçeyazın' olmasını savunur; fakat Rasim Özdenören'in önerdiği 'Edebiyat' ismi genel kabul görünce, Edebiyat dergisi, 1969 yılının Şubat ayında ilk sayısı ile yayımlanır. Edebiyat dergisi: Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Akif İnan, Alâeddin Özdenören, Hasan Seyithanoğlu, Osman Sarı, Bahri Zengin, Arif Ay, Turan Koç, Hüseyin Su gibi zengin bir kadroya sahiptir. Bayazıt'ın, "Sebeb Ey" isimli ilk şiir kitabı, 1972 yılında Edebiyat Dergisi Yayınları tarafından basılmıştır.

Erdem Bayazıt, 1969 yılından 1972 yılına kadar Edebiyat dergisinde şiirlerini yayımlar ve ardından dergiden ayrılır. Bu ayrılışın en önemli nedeni Karakoç'la Pakdil arasındaki çekişmedir. Bayazıt, Karakoç ve Pakdil arasındaki bu çekişmeyi en yoğun şekilde Saraçoğlu Mahallesi'nde eski Milli Kütüphane'nin karşısındaki çay bahçesinde yaşar. Nuri Pakdil ve ekibi çay bahçesinde otururken Sezai Karakoç'ta aynı çay bahçesine gelir. Nuri Pakdil, Karakoç'un gelişini pek önemsemmez; fakat bu durumdan rahatsız olan Bayazıt, Karakoç'u masalarına davet eder. Karakoç ise eliyle teşekkür ederek farklı bir masaya oturur. Bayazıt, bir süre sonra dayanamaz ve Sezai Karakoç'un masasına gider. Şair, burada birkaç dakika oturduktan sonra arkadaşlarının yanına geri döner. Bu ikili arasında yaşanan soğukluğa, Bayazıt, artık daha fazla dayanamaz ve Ankara'dan ayrılarak Maraş'a döner. Pakdil, Bayazıt'ın bu tavrını cepheden kaçmak olarak yorumlar. Bayazıt bu olaydan sonra Pakdil ve Karakoç'la birkaç istisna dışında bir daha görüşemezler.

Yerli düşünce kapsamında değerlendirebileceğimiz Pakdil, yerliliğine İslam'ı temel yapan bir eğilimin (İslami düşüncenin) önemli bir basamağını

oluşturmaktadır.³¹⁸ Pakdil'in, düşün dünyasında ana izlek: Din, yabancılaşma, çağ sorunu, emek, batı sorunu gibi hususlar ön plana çıkar. Pakdil için: "Çağ sürgünü olmak, çağın dışında olmak"³¹⁹ mümkün değildir. Dolayısıyla, çağı anlayıp algılamak ve gerekli cevapları üretmek için onun içinde kalarak yaşamayı ve düşünmeyi seçmek gerekmektedir.³²⁰ Yani çağını eleştirerek, ona bir yön verip çağdaş olmanın gerekliliğini savunur. Çağ, korku çağıdır. İnsan kendi yaptığı makineyi tanrılaştırıp onun kölesi olmuş ve korku başlamıştır.³²¹ Korkan insan Tanrıdan uzaklaşarak inançsızlığa sürüklenmiş ve yabancılaşmanın zincirleri altında sahipsiz bırakılınca un ufak edilerek sömürülmüştür. Türk toplumunu ayakta tutan 'ortadirek' din idi. Tarihte devletin ve toplumun özü tek bir kitapla yoğunlaşmıştır. Batı önünde özgün kılan güç de temel kitaptan geliyordu, yani Kur'an'dan.³²² Bu nedenle Pakdil, Kur'an'dan beslenen 'biatlı edebiyat'ı Müslüman bir edebiyatçının boynunun borcu olarak görür.

Nuri Pakdil, kendisini "Muhafazakâr değil devrimciyim." diye tanımlar.³²³ Pakdil, İslamcı kesimlerin aksine kendisinin daha çok sol kesim tarafından okunduğunu ifade eder. Pakdil, Cumhuriyet'in ilanını tamamiyle yabancılaşma olarak görür ve kendisi için tek önderin Hz. Muhammed olduğunu söyler. İslam devrimcisi olduğunu söyleyen Pakdil, klasik müzik dinlediği, Balzac, Dostoyevski okuduğu, Öz Türkçe'yi savunduğu, İslam ile kapitalizmin bir araya gelemeyeceğini beyan ettiği için muhafazakâr kesim tarafından anlaşılmadığını söyler.³²⁴ Öz Türkçe savunusunun nedeniyse milliyetçi refleksler değil, çağını anlama çabasıdır. Milliyetçiliğin aksine Pakdil, ümmetçi bakış açısıyla İslami hükümleri egemen kılmak için devrimi yani İslam devrimi savunur.

³¹⁸Köksal Alver, Çağ Yağmuru: Nuri Pakdil Düşüncesinde Ana İzlek, *Hece Dergisi*, sy. 85 (Ocak 2004), s. 43

³¹⁹Nuri Pakdil, *Batı Notları*, Ankara: Edebiyat Dergisi Yay., 1997, s. 30.

³²⁰Köksal Alver, a. g. d. y., ss. 43-44.

³²¹Köksal Alver, a. g. d. y., s. 44.

³²²Nuri Pakdil, *Biat*, Ankara: Edebiyat Dergisi Yay., 1973, s. 60.

³²³Kübra Par, Nuri Pakdil, "Muhafazakâr Değil Devrimciyim", *Haber Türk*, 16. 11. 2014, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1009774-muhafazakâr-değil> devrimciyim, [30.09.2016]

³²⁴Kübra Par, a. g. g. y., *Haber Türk*, 16.11.2014

3.3. ERDEM BAYAT'IN ŞİİRLERİNDE İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

Erdem Bayazıt, Kahramanmaraş'ın ileri gelen ailelerinden, Bayazıtlılardan, Ökkeş Tahsin Bey'in oğludur. Maliye memuru olan Tahsin Bey, Nakşibendî şeyhi Abid Efendi'ye bağlıdır. Bayazıt, dindar bir ailenin çocuğu olduğu için küçük yaşlarından itibaren bu çevrede yetişir. Kendisi de 1978 yılında Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna mensup olan Abdurrahim Reyhanî'ye intisap etmiştir. Şairin ilk okumaları Hz Ali kıssaları ve çeşitli dini menkıbelerle birlikte Nihal Atsız, Feridun Fazıl Tülbentçi, Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun roman ve hikâyeleridir. Milliyetçi ve İslamcı bir çizgide okumalar yapan Bayazıt, tarih ve coğrafya derslerine karşı ilgilidir. Ortaokuldan itibaren şiirle haşır neşir olan şair, lise dönemlerinde ikinci yeni şiir anlayışının etkisindedir. Özellikle öğretmenleri ve arkadaşları aracılığıyla Mehmet Akif, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Sezai Karakoç okumaları onu ideolojik ve edebi olarak beslemiş ve 1960 kuşağı “Yeni İslami Akım”ın önemli şairlerinden biri haline getirmiştir. Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Maveria, Hece, Yedi İklim; Hizmet, Yeni Devir, Yenişafak, Zaman gibi İslamcı çizgide yayın yapan dönemin önemli gazete ve dergilerinde şiirlerini ve makalelerini yayımlamıştır.

Cahit Zarifoğlu, Afşin'de bulunan Ashab-ı Kehf'ten günümüze uyarlanmış olan yedi güzel ismi, “Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah, yedi sınıf insanı Arş'ın gölgesinde barındıracaktır” hadis-i şerifine bağlı olarak³²⁵ şiir kitabına “Yedi Güzel Adam” ismiyle vermiştir. “Yedi Güzel Adam” adıyla özdeşleşmiş, ağırlıklı olarak Maraşlı: Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Mehmet Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan, Hasan Seyithanoğlu gibi şair ve yazarlar, İslamcı çizgide yayın yapan Büyük Doğu dergisinin sadece Necip Fazıl'la; Diriliş dergisinin sadece Sezai Karakoç'la; Edebiyat dergisinin sadece Nuri Pakdil'le anılır hale gelmesinden rahatsız olurlar. Bu yüzden “Yedi Güzel Adam”, bireysel olmayan daha kolektif ve istişareye dayanan bir ruhla, Ankara'da 1976 yılında Maveria dergisini ve Akabe Yayınları'nı kurarlar. Aralık ayında da Maveria dergisi ilk sayısı ile piyasaya çıkar.

³²⁵Hasan Aktaş, Temmetü'l Mim/ Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015, s. 120.

Erdem Bayazıt, o dönem işsiz olması, teşkilatçı ve özverili yapısından dolayı derginin ve yayınevının yönetimini üstlenir.

Rasim Özdenören tarafından önerilen ve kabul gören Maveria sözcüğü: Öte, görülen âlemin ötesi anlamıyla metafiziksel bir boyut taşır. Ülkenin geleceğinde Edebiyat, 19. Yüzyılda Tanzimat edebiyatıyla nasıl belirleyici olduysa 20. Yüzyılda da bu durum aynen geçerlidir. Maveranın çıkış manifestosunda açıkça beyan edilen yerli düşünce, öz uygarlık ve kendi değer yargılarımız ifadeleriyle İslam uygarlığı vurgulanır. Bu doğrultuda edebiyat ve edebiyatçıların da İslamlaşmanın bayraktarı olduğu tespiti yapılır. İslamcı bir anlayışla Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat çizgisinin bir devamı olan Maveria dergisi 164. sayısıyla 1990 yılına kadar yayın faaliyetini aralıksız bir şekilde sürdürür. Erdem Bayazıt, 1983 yılına kadar Maveria dergisinde yazılarını ve şiirlerini yayımlar. 1984 yılında derginin Ankara'dan, İstanbul'a taşınmasıyla birlikte yönetiminden de ayrılır. Erdem Bayazıt'ın, 1982 yılında "İpek Yolundan Afganistan'a" isimli gezi yazısıyla 1987 yılında "Risaleler" isimli ikinci şiir kitabı Akabe yayınlarından çıkar.

Erdem Bayazıt'ın, tüm eserlerinde İslami duyarlılık gözlemlenir. "Sebeb Ey", "Risaleler", "Gelecek Zaman Risaleleri" isimli şiir kitaplarında yer alan şiirlerinin neredeyse tamamında karşımıza İslami yaşam şeklini iliklerine kadar yaşayan ve bunu yaymaya çalışan tam bir iman şairi çıkar. Şiirlerinde kendi bakış açısıyla asr-ı saadet dönemindeki hadiseler; Afganistan, Bosna Hersek, Çeçenistan savaşları üzerinden ümmetçilik ve cihat anlayışı; ölüm-diriliş düşüncesi üzerinden ahiret inancı; tabiat ve şehir imgeleriyle de yaratılış, modernizm ve dinsel yabancılaşma gibi konuları okumak mümkündür.

Erdem Bayazıt, iki şiir kitabında da "Risale" sözcüğünü kullanır. Risale sözcüğü, kitapçık anlamına gelen Arapça bir isimdir. Risale kelimesi, İslami gelenek açısından ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü tarihsel süreçte yer yer kopukluk yaşayan İslami mefkûrecilik anlayışı, risale geleneğiyle varlığını devam ettirir. Bu

çerçeve İmâm-ı Rabbânî³²⁶, Said Nursî³²⁷ ve Said Havva'nın³²⁸ "risaleleri" İslami mefkûrecilik açısından kaleme alınmış eserlerdir. Bu tip eserler, risale sözcüğünü kullanan Erdem Bayazıt'ın beslendiği kültür havzasını tespit etmek açısından önemlidir. Bayazıt'ın, risale geleneğini devam ettirmesi de İslamcılık anlayışı açısından, böyle bir epistemik referansla ilintilidir.

Erdem Bayazıt'ın, sanatının diriliğinde, geleneksel öze olan bağlantısı büyük rol oynar. Mamafih insani ve ruhi bir terbiyenin verilmesi hususunda Anadolu'da neredeyse yerleşmiş bir usul olan tarikat mensubiyeti, İslami çevre ve eserlerle yakından temas da Bayazıt'ın fikri cephesinin muayyen bir şekil almasında önemlidir. Bu noktada şairin lise sonda Said-i Nursî ve eserleri ile sonralarıysa Abdurrahim Reyhanî Hazretleri ile karşılaşması, bir dönüm noktası olmuştur. Yine Mevlana, İmam-ı Rabbani gibi İslam büyüklerinin yazdıklarıyla beslenmek, üstelik ruhen, fiilen ve bunun getirdiği derin hisler, şairin geleneksel ve zengin bir kültürel altyapıyla biçimlenmiş şahsiyetini anlayabilmemiz açısından önemli verilerdir.³²⁹

Erdem Bayazıt'ın da içinde yer aldığı bir ekip, Rusya-Afganistan savaşı döneminde Ajans 1400'ün çekeceği belgesel için 23 Temmuz 1881'den, 5 Eylül 1881'e kadar süren, İran- Pakistan- Afganistan- Hindistan'a uzanan bir yolculuk yapmıştır. Şair, bu seyahat sırasında yazdığı, "İpek Yolundan Afganistan'a" isimli gezi yazısı notlarının bir kısmını 7 Ağustos 1981'de Yeni Devir gazetesinde bir kısmını da Mavera dergisinin 'Afganistan Özel Sayısı'nda yayımlar. Daha sonra bu eseri 1982 yılında aynı isimle Akabe Yayınlarından çıkarır. Bu belgesel çalışmasının temel amacı: 1979 yılında Sovyet Rusya'nın, Afganistan'ı işgalini ve İran, Pakistan, Afgan muhacir ve mücahitlerine ulaşarak onların sesini tüm dünya kamuoyuna duyurmaktır. Bayazıt, bu yolculukta savaş muhabiri gibi gazetecilik yapar. Bu eser, Bayazıt'ın İslamcılık anlayışını, gözler önüne serer. Ümmetçi bir

³²⁶İmâm-ı Rabbânî: Ahmet Sirhindî, daha bilinen adıyla İmâm-ı Rabbânî, 1564 yılında Babür imparatorluğu döneminde Hindistan'ın serhend kentinde doğmuş; 1624 yılında Serhend kentinde vefat etmiştir. İslam âlimi ve tasavvuf önderi olan İmâm-ı Rabbânî, Nakşibendî tarikatının Müceddidiye koluna bağlıdır. En bilinen eseri Mektûbât'ta kelam ve fıkıh bilgilerini, tasavvufun marifetlerini ortaya koyar.

³²⁷Bediüzzaman Said Nursî: 1878 yılında Bitlis-Hizan'da doğmuş; 1960 yılında Şanlıurfa'da vefat etmiştir. İslam alimi, düşünürü ve tefsir yazarıdır. Said Nursî, Risale-i Nur kitaplarının yazarı ve Risale-i Nur cemaatinin üstadı olarak bilinir. Türkiye'de İslamî gelenek açısından iki üstat ön plana çıkar. Biri dini muktebesâtıyla Said-i Nursî diğeri ise edebi muktebesâtıyla Necip Fazıl bilinir.

³²⁸Âlim-i Rabbânî Said Havvâ: 1935 yılında Suriye'nin Hama şehrinde doğmuş; 1989 yılında Ürdün'ün başkenti Amman'da vefat etmiştir. Suriye'deki Sünnî İslami muhalefetin başını çeken, Suriye İslam Cephesi'nin kurucuları arasındadır. İhvan Hareketini tasavvuf tecrübesiyle güçlendirmeye çalışmıştır.

³²⁹Murat Turna, a. g. e., ss. 420-421.

bakışla İslam milletinin çektiği tüm sıkıntıları kendi içinde birebir yaşamakla kalmayıp, bu durumu yazıları ve şiirleriyle kamuoyuna duyurmayı görev edindir.

Erdem Bayazıt, şeyhi Abdurrahim Reyhan Efendi'nin de onayını alarak 1987 yılında Turgut Özal'ın genel başkanı olduğu Anavatan Partisi'nde Kahramanmaraş milletvekili olarak seçilir. Bayazıt'ın bu tercihinde daha önce Devlet Planlama Teşkilatı'nda beraber çalıştığı ve kendi inanç camiasına yakın olan Turgut Özal'ı tanınması ve onu II. Abdülhamit'e benzetmesi etkilidir.

Erdem Bayazıt, 1975 yılında Ankara'da kaleme aldığı "Sürüp Gelen Çağlardan" isimli şiirinin aşağıdaki dizelerinde, Müslüman halklara karşı, emperyalist saldırganlığın hâkim olduğu çağa olan öfkesini şöyle dile getirir:

...

Çün defterler açılıp hesaplar soruldukça

Yetimin hakkı soruldukça yoksulun hakkı soruldukça

Milletim omuz omuza verip

Kıyama duruldukta.

Gündüzler nasıl beklerse gecenin bitmesini

Sabırla söküyorum bu tarih gecesini.

Yüreğim usul usul vuruyor Kafkasyalım

Namludan yeni çıkmış sıcacık kurşun gibi

Dağlılar dağlar gibi ormanlar ordu gibi ağaçlar

asker gibi

Bir şimal rüzgarı değil bir Şamil fırtınası

Tutsaklık haritası değil bir zafer coğrafyası

Can pazarında Azerbaycan'da

Bir türkü işliyor nakışını kalbimin üstüne

"Kurban olam ayına ayına yıldızına"

Bir ucundan dünyanın öbür ucuna

Kan olup dolaşan damarlarımda
Arabistanda Pakistanda Türkistanda
Şu anda
İranda
Afganistanda.

...

İnsan barışa dursun selama dursun zaman

Sabır savaş zafer. Adım: MÜSLÜMAN.³³⁰

Erdem Bayazıt, İslamcı-ümmetçi bakış açısıyla İslam dünyasının maruz kaldığı baskı, zulüm, sömürü ve katliamlara duyarsız kalmamış, şiirlerinde bu emperyalist saldırganlığı çarpıcı imgelerle insanın zihnine işlemiştir. Bayazıt, ortaya koyduğu şiir ve düz yazılarıyla haksızlıklar karşısında kıyama duran direnişin sembolü, mazlum ve sessiz nesillerin ağabeyi olmuştur.³³¹ Bayazıt, “Sürüp Gelen Çağlardan” isimli şiirinde de Arabistan, İran, Pakistan, Afganistan, Kafkasya, Türkistan, Azerbaycan’daki Müslümanların yaşadıkları sıkıntılara sessiz kalmaz, çağa ve katliamlara karşı öfkesini haykırır. Bayazıt, bir taraftan yaşanan sıkıntıları, bir Müslüman olarak yüreğinde yoğun bir şekilde hissederek, bu barbarlığı dünya kamuoyuna duyurmaya çalışır. Bir taraftan da ümmetçi yaklaşımıyla bu emperyalist saldırganlığı bir haçlı ittifakı olarak görür ve tüm Müslümanları birliğe, cihada davet eder. Yine “Sürüp Gelen Çağlardan” isimli şiirinde “Elbet kıracağım bir gün bu ihanet kelepçesini”, “Sabır savaş zafer. Adım: MÜSLÜMAN” dizeleriyle de buna yönelik umudunu da diri tutmaktadır.

Erdem Bayazıt, sadece Afrika, Asya ve Kafkaslarda yaşayan Müslümanlarla ilgilenmez. Şair, 1994 yılında İstanbul’da kaleme aldığı “Bosna’ya Yazıt” şiirinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Balkanlarda İslam dinini benimseyen, Bosnalı Müslümanlara da yer verir. Türkiye’deki İslamcı hareketler,

³³⁰ Erdem Bayazıt, Şiirler, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011, ss. 33-38.

³³¹ Nazif Öztürk, Afganistan Yollarında Kendi Kaleminden Erdem Bayazıt, Erdem Bayazıt’a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yay., Mayıs 2010, s. 137.

Osmanlı imparatorluğuna dair derin özlem, hayranlık ve arayış içindedirler. Özellikle ilk İslamcı nesil için, tarihsel olarak İslami kimliği olan Osmanlı devletinin yine İslami çerçevede restore edilmesi gerekliydi. Çünkü devlet zaten Müslümanlarındı ve Osmanlı zaten bir Daru'l-İslam'dı.³³² 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet rejimiyle, yeni kurulan ulus devlet, modern ve laik bir anlayışı benimseyince, İslamcı çevreler bu gelişmeleri dini ve kültürel değerlerden uzaklaştığı ve rejimin kendi halkına yabancılaşp Müslüman halktan koptuğu şekilde okudular. Politikalarını da bu çerçevede geliştirdiler. Necip Fazıl'ın, "Sakarya Türküsü" isimli şiirinde: "öz yurdunda garip, öz vatanında parya" dizeleriyle ifade yolu bulan bu diasporik hal, halife sonrası durumda İslamcıların ürettiği önemli bir tutumdur.³³³ Yine Rasim Özdenören'in, "Gül Yetiştiren Adam" romanı gerek Şapka Devrimi gerek İslamsızlaştırılmış sosyal hayatın bir Müslüman'ı içine soktuğu boşluğa, yersizliğe yakalanmamanın yolu olarak seçtikleri bir yolu, inziva, eve kapanma yolunu, bu yola ait tecrübeyi çarpıcı bir dille anlatır.³³⁴ Bu durum Bayazıt için de geçerlidir. Bayazıt da Nuri Pakdil gibi, 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyet rejimini, öz değerlerden kopuş ve bir yabancılaşma dönemi olarak algılar. Daru'l-İslam olan Osmanlı dönemine özlem duyarak, o dönemi yüceltir. Bayazıt'ın hasta yatağında yazdığı; fakat bitiremediği "Üsküdar Risalesi" şiirinde kendisini sefere çıkan padişahın yanındaki bir şaire benzetir. İslam ile özdeşleşmiş şehirleri sıralayarak Üsküdar'dan sefere çıkış tasvir edilir. Bayazıt'a göre Kudüs'ün de, Mekke-Medine'nin de toprağı Üsküdar'dan başlar.³³⁵ Bu doğrultu da Bayazıt, "Bosna'ya Yazıt" şiirini İslamcı ve ümmetçi düşüncelerle kaleme almıştır. Şair, Bosna'yı halen duygu dünyasında, Daru'l-İslam olan Osmanlı devletinin bir parçası olarak, bize aitmiş gibi görür.

³³²Ali Bulaç, İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcılığı Üç Nesli, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, c. VI (2014), s. 66.

³³³Yasin Aktay, Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, c. VI (2014), s. 77.

³³⁴Yasin Aktay, a. g. e., s. 81.

³³⁵Hüseyin Yorulmaz, Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt, İstanbul: Hat Yayınları, Kasım 2012, s. 350.

Erdem Bayazıt, 1994 yılında İstanbul’da kaleme aldığı “Bosna’ya Yazıt” şiirinde, Osmanlı devletinden emanet, Bosnalı Müslümanların çektikleri acıları şöyle dile getirilir:

Biz aciz kaldık Bosna! Sen ayaktasın

Biz yani bütün insanlık

Küflenmiş uygarlıkların asalak böcekleri

Sadece mahkûmlarız önünde

...

Ben Bosnalı anne:

Bu sözleri simsiyah bir geceye

Katranla yazarak

Köpeklerin çene kemiklerine

Mıstırovın’ın ön dişlerine

Papazgali’nin azı dişlerine

Bütün kiliselerin günah hücrelerine

Emanet ediyorum.

Ben Bosna’lı çocuk: -Müslümanlar!

Size şarkımı emanet ediyorum

Bir de uçsuz denizlere akan nehrin

Sularına salıverdiğim ellerimi

Bileklerinden kesilmiş.³³⁶

Erdem Bayazıt, “Biz aciz kaldık Bosna! Sen ayaktasın” dizesiyle şiire giriş yaparak, bir nevi insanlık, özellikle Müslümanlar adına günah çıkartır. Şair, bu dizeyle çekilen acılara derman olamadıklarını açıkça beyan eder ve bu

³³⁶Erdem Bayazıt, a. g. e., ss. 39-41.

durumdan derin üzüntü duyar. 1980 yılında Yugoslavya devlet lideri Josip Tito ölür. 1990 sonrasında da Yugoslavya, etnik, dinsel ve mezhepsel olarak dağılma sürecine girer. 1992-1995 yıllarında Bosna savaşında, Büyük Sırbistan hayali kuran Bosnalı Sırlar, Sırbistan'dan aldıkları yardımlarla 1992 yılında Srebrenitsa'da, Bosnalı Müslümanlara soykırım uygulamış ve 8000'den fazla insanı katletmişlerdir. Bu soykırımın, tüm dünyanın gözü önünde gerçekleştiğini söyleyen Bayazıt, kirli çağa mahkûm asalak insanlara öfkeli. Çünkü Küflenmiş, çürümüş olan Kapitalist sistemin dayattığı modern uygarlık, ekran başında bu vahşete sadece seyirci kalmıştır. Şair, şiirde Bosnalı bir anne ile çocuğu konuşturur. Onlar çektikleri sıkıntıları, sözleri, şarkıları ve paramparça edilmiş bedenlerinin öyküsünü, geleceğe aktarmak için Müslümanlara emanet eder. Bayazıt, “Bosna’ya Yazıt” eseriyle onların yaşadığı dramı şiirleştirerek görevini yerine getirir ve bir nebze suçluluk duygusunu hafifletir.

Erdem Bayazıt, 2001 yılında İstanbul’da kaleme aldığı “Çeçenistan” isimli şiirinde, Rus-Çeçen savaşını şu dizelerle dile getirir:

...

Ey uykusu bombalarla bölünen bebekler

Yağan karlar üstünde bu kan nerden damlıyor

En zalim talanlarda darmadağın kadınlar

Beyaz çarşafı bu kan nerden damlıyor

Ey toprağa tohum gibi savrulan er kişiler

Gelin duvaklarına bu kan nerden damlıyor

...

Kulaklar sağır gözler kör yürekler mefluç mu?

Pusmuş insanlığımıza bu kan nerden damlıyor³³⁷

³³⁷Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 42.

Erdem Bayazıt, SSCB sonrası Rusya ile Çeçenistan arasında gerçekleşen, 1994-1996 yılları arasındaki I. Çeçen savaşı ile 1999-2009 yılları arasındaki II. Çeçen savaşını, şair, İslamcı-ümmeççi çizgisinden dolayı Çeçen mücahitlerin yanında saf tutarak aktarır. Şair, “Ekmeğinin katığı salt özgürlük tutkusu/ Fukara sofralara bu kan nerden damlıyor” dizeleriyle Rus saldırganlığına karşı yoksul Çeçen halkının Özgürlük ve bağımsızlık tutkusuyla mücadele ettiğini bu yüzden bebeklerin bombalandığını, kadınlar ve gelinlerin darmadağın edildiğini, er kişilerin şehit düştüğünü yansıtır. Tüm bunlar olurken yine tüm dünya kör, sağır, dilsiz, yürekler mühürlüdür.

Erdem Bayazıt, kaleme aldığı “Savaş Risalesine Zeyl Afganistan 1400” isimli şiiri 1979 yılında, yani Hicret’in 1400. yılında kaleme aldığı “Savaş Risalesi” isimli şiirine zeyl olarak yazmıştır. “Savaş Risalesi” isimli şiirinde Medine İslam Devletinin ilk yıllarında Müslümanlarla, Mekkeli müşrikler arasında gerçekleşen Uhud savaşı konu edilir. “Savaş Risalesi”nin devamı niteliğini taşıyan “Savaş Risalesine Zeyl Afganistan 1400” isimli şiirinde de 1979 yılında SSCB ile Afganistanlı İslamcı mücahitler arasında geçen savaş konu edilir. Yani iki şiirin merkezinde de Müslümanların “ebucehil”lerle savaşı anlatılır, yani şaire göre Müslümanlar zulmün kızılı ve karasına karşı varoluş mücadelesi vermektedir. İslamcı ve Ümmeççi bir dünya görüşünü savunan şair, bu doğrultuda Afganlı mücahitlerin verdiği mücadeleyi dramatize ederek yansıtmıştır. Afganlı mücahitler, “Holdingle karteller/ Çok uluslu ebucehil”lerle Hilafet-i İslam için savaşmaktadır. Dünya Müslümanlarının asli görevi de bu savaşta mücahitlerin yanında yer almaktır. Bu hususta Bayazıt ve diğer şairlerinde rolü şu dizelerle ifade edilir:

Öyleyse ey şair sen de davranmalısın

Şiiri bir mızrak gibi kullanmalısın

Mısraların şarjör gibi sürmelisin damarlara

Kalbinin titreşimlerini ayarlamalısın

Hindukuş dağlarından

Yeryüzüne neşrolan

Şehadet

Dalgalarına³³⁸

Erdem Bayazıt, bu dizelerle Müslüman bir şairin nasıl olması gerektiğine dair kriterleri belirliyor. Afganlı bir mücahit nasıl ki “Allah, Resulullah, Cihad, Şehadet” uğruna silahına davranıp modern ‘ebu-cehil’lerle savaşıyorsa, Müslüman bir şairde yine Hilafet-i İslam uğruna şiirini, dizelerini bir mızrak ve şarjör gibi kullanmalıdır. Necip Fazıl’ın “Sanat” şiirinde ifade ettiği gibi “Anladım işi, sanat, Allah’ı aramakmış/ Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış...”³³⁹ Bayazıt da bu çerçevede sanatını, şiirini, Allah ve İslam için kullanmaktadır. “Sabır savaş zafer. Adım: Müslüman.” dizesinde ifade edildiği gibi Müslüman bir şair gerekirse zafer için sabırla Kur’an-ı Kerim’e sûre sûre, âyet âyet başvurarak cihat uğruna savaşan mücahitlerin moralini yüksek tutup onların imanına güç katmalı; onların kahramanlıkları ve şehadetlerini destanlaştırmalı; onlara karşı gerçekleşen zulüm ve katliamları dünya kamuoyuna duyurmalıdır. Bayazıt, “Savaş Risalesi’ne Zeyl Afganistan 1400” şiirinin son dizesinde Saff suresinin 13. ayetini aynen alıntılar: “Nasr’un minâllâhi ve feth’un karîb!”, yani mealen: Seveceğiniz bir diğer (nimet) daha var; Allah’tan yardım ve yakın bir zafer! Müjdele müminleri!³⁴⁰ ayetine yer verir. Şair bu dizeyle cihat için savaşan Müslümanların zaferinin yakın olduğu müjdelere. Ayrıca şair 1981 yılında Ajans 1400 eşliğinde belgesel çekimi için Afganistan’a giderek o atmosferi bizzat yaşamış ve burada aldığı notları Yeni Devir gazetesi ve Maveria dergisinde yer vermiş, 1982 yılında da Akabe yayımlarından “İpek Yolunda Afganista’a” ismiyle yayımlamıştır. Böylelikle Bayazıt, Afganlı mücahitlerin mücadelesini tüm dünya kamuoyuna ulaştırır.

İslamcı, ümmetçi bir bakış açısına sahip olan Bayazıt’ın, “Birazdan Gün Doğacak” şiirindeki: “Beton Duvarlar içinde bir çiçek açtı/ Siz kahramanınız çelik dişliler arasında direnen insanlığın”³⁴¹ dizeleriyle: küfre batmış modern çağın çürümüş, kokuşmuş, barbar karanlığına karşın; kökleri sağlam, dirençli,

³³⁸Erdem Bayazıt, Şiirler, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011, s. 132.

³³⁹Necip Fazıl Kısakürek, Çile, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013, s. 39.

³⁴⁰Saff 61/13.

³⁴¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 11.

iman dolu yürekleriyle geleceği aydınlatan inanmışlar ve onların mücadelesi, şairin umudunu diri tutmaktadır.

Mavera dergisi, her şeyiyle İslam orijinli bir edebiyat ve medeniyet dergisidir. Dergide edebiyat bağlamında medeniyete vurgu yapılmıştır ve mümkün olan bir medeniyet projesi tesis edilmeye çalışılmıştır.³⁴² Bu anlayışın bir parçası olan Erdem Bayazıt'ın şiirlerine yansıyan İslamcılık mefkûresi de sadece ümmetçilik ve cihat anlayışı üzerine şekillenmemiştir; özellikle Sezai Karakoç etkisinde, Bayazıt şiirinin belirleyici ve taşıyıcı bir unsuru da medeniyet tahayyülüdür. Bu hususta belirgin olarak şehir ve tabiat göze çarpan imgelerdir. Arapça kökenli bir isim olan medeniyet sözcüğü: Medeni, şehirlilik, uygarlık³⁴³ anlamına gelir. Aslında medeniyet, geçmişten veya beşeri toplumun meydana getirdiği ve özlerini toplum ve bireyin yarattığı maddi ve manevi diğer şeylerden alınmış ürün ve birikimler toplamından ibarettir.³⁴⁴ Şehir kuran bir medeniyet olarak İslam medeniyetinde etimolojik olarak aynı kökten türeyen medeniyet ve Medine arasındaki anlam birliği İslam medeniyetinin beslediği şehir/leşme temeline açık bir göndermedir.³⁴⁵ Hz. Muhammed Mekke'de Yaşadığı sıkıntılardan dolayı Yesrib'e hicret eder ve bu kentin ismini sonradan Medine olarak değiştirir. Böylelikle İslam devletinin ilk kökleri Medine şehrinde atılmış olur. Bu bağlamda İslam medeniyeti bizzat şehir kuran bir pratiğe sahiptir. Şehirler, o toplumların şahsiyeti, bu şahsiyeti yapan medeniyet değerleri, hayatı inşa ve ikame ettikleri inanç ve düşünce ölçütleri ile doğrudan ilişkilidir.³⁴⁶ Mekke, Medine, Kudüs, Şam, Bağdat, Semerkant, Kahire, Sana, İstanbul gibi kentler İslam medeniyetiyle özdeşleşmiş başlıca şehirlerdir. İnsanı yabancılaştıran modern şehir olgusuna karşın Müslüman toplumlar tarafından oluşturulan şehirler

³⁴²Hasan Aktaş, Temmetü'l Mim/ Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015, s. 120.

³⁴³Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Akaydın Kitabevi, 2002, s. 598

³⁴⁴Ali Şeriati, Medeniyetler Tarihi I. , İstanbul: Fecr Yay., 2011, s. 19.

³⁴⁵Akif Emre, Sezai Karakoç'ta; Üç Şehir, Üç Sesleniş, Hece Dergisi, sy. 73 (Ocak 2003), s. 90.

³⁴⁶M. Fatih Andı, Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt Şiiri, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), s. 80.

hayatla iç içe, tabiatla birlikte, insani boyutu önceleyen şehirlerdir.³⁴⁷ Yani insan doğasına uzak olmayan canlılığını koruyan yapılardır. Bir şehir onu kuran medeniyet değerlerinin hayat, evren, yaratıcı tasavvurunun çözümlendiği, somutlaştığı mekândır. Bu nedenle şehirlerin bir ruhu vardır ve şehirler tarihe tanıklık etmiş bir bilinçtir.³⁴⁸ Kısacası İslam medeniyetiyle özdeşleşmiş şehir, Farabi'nin "Erdemli Şehir" ütopyası olan "El Medinetü'l Fazıla"sıdır.

Erdem Bayazıt'ın medeniyet tahayyülünü, şehir ve tabiat imgeleri üzerinden okumak mümkündür. Bayazıt'ın, "Şehir ve Doğa Burcundan" isimli şiirinin, aşağıda alıntı yapılan dizelerinde bu çatışma açıkça şöyle gözlemlenir:

Ey kabına sığmayan kırlar!
Ey kabuğunda can çekişen kent!
Kimsenin efendisi değilsin kırlarda
Kendinin bile
Her şeyin kölesinin şehirlerde
Kendinin bile!³⁴⁹

Şair, bu dizelerle birbirine tezat iki imgenin insan üzerinde bıraktığı etkiyi yansıtır. Tabiat özgürlüğü ve huzuru simgelerken; can çekişen şehir yarattığı karmaşa ve huzursuzlukla bireyi tutsak eder ve bunalıma sürükler. Şehrin Ölümü, Karanlık Duvarlar, Ölü Vakitleri Yaşamak İhtiyar Evlerde, Gölgelere Dair, Ekonomi Burcundan, Dağlar, Gölgelere Dair³⁵⁰ gibi şiirlerde de Bayazıt, belirgin olarak şehir ve kır çatışması üzerinde durur. Tabiat, metafiziksel unsurların en iyi gözlemlenebileceği bir mekândır. Şairin bakış açısıyla Allah, tabiatı ve insanı yaratarak muhteşem bir sanat eseri ortaya koymuştur. İnsan hayran hayran bu sanat eserine bakarak onun sonsuz kudretine şahit olur ve Allah'a iman eder. İnsanın yaratılışına uygun olan tabiat ve kır yaşantısı insanı özgürleştirip, insana huzur verirken; Şehirler ve tüketim toplumu üzerinden somutlaşan modernizm ise

³⁴⁷ Akif Emre, a. g. d. y., ss. 90- 91.

³⁴⁸ Akif Emre, a. g. d. y., s. 92.

³⁴⁹ Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 200.

³⁵⁰ Bkz. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi "Tabiat ve Modernizm" bölümünde verilmiştir.

insanı makineleştirip, köleleştirir. Özünden, gelenek ve inancından uzaklaşan insan, yalnızlaşarak buhrana kapılır ve kimlik karmaşası yaşar.

Erdem Bayazıt'ın şiir atlasında, şehir imgesinin ideal manada geçtiği tek şiir “Kuş Sayfaları”dır. şairin, tahayyülündeki ideal şehir ise şöyledir:

Ötede Kuşlar derlenir ana olurken bir gün doğumuna

Kent horozlarla uyanır sularla gerinir zamana

geçerken ezanla

Sayfalar sayfa olurken Kur'an'la.³⁵¹

şair, “Kuş Sayfaları” şiirinde geleneksel yapıya uygun bir şehir motifi çizer.³⁵² Kuşlar gün doğumuna şahit olup, horozlar öterken ezan okunur ve insanlar namaza davet edilir.

Erdem Bayazıt, “şehrin Ölümü” şiirinin, “anı” bölümünde yer verdiği dizelerle, geçmişteki İşlam şehirlerini anımsar:

Bizim ellerimiz vardı şimdi onlar nerede

Kadife gibi okşardık çocuk yüzlerini şimdi

Onlar nerede

şehirde evler olurdu sıcak odaları olurdu evlerin

Sığınacak yataklarımız olurdu bu bizim yatağımız

derdik

Bayram günleri donanırdık su gibi yumuşardı

yüreklerimiz

Camilere dolardık tüm olmaya ererdik

Biz vardık şimdi o biz nerede.³⁵³

³⁵¹Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 25.

³⁵²Murat Turna, Erdem Bayazıt ve şiiri, İstanbul İz Yay., 2010, s. 360.

³⁵³Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 19.

Erdem Bayazıt, şehre dair güzellikleri geçmişten tatlı bir anı olarak hatırlamaktadır. Şehir bir zamanlar sıcacık evleri, camileriyle sığımlacak bir mekânken artık geçmişin bu güzellikleri yakalanamaz olmuştur.³⁵⁴ Bayazıt'ın medeniyet tahayyülündeki şehir imgesi, onu kuran medeniyet değerlerinin hayat, evren, yaratıcı tasavvurunun çözümlendiği, somutlaştığı; tabiatla iç içe geçmiş; geleneksel hayatın hüküm sürdüğü; inançsal faaliyetlerin yürütüldüğü, cami gibi kutsal mekânların dolup taşıdığı; bayram gibi paylaşımı ve toplumsal ilişkileri düzenleyen dinsel ritüellerin uygulandığı; evlerinde kuran okunan, dini sohbetler edilen sıcacık yuvaların olduğu; bireyin değil ümmetin kutsandığı; erdem ve estetiğe bürünmüş İslam şehirlerini anımsar ve özenir. Bizim öz kültürümüzü, değerlerimizi, tarihimizi bünyesinde taşıyan ve yaşatan şehirler Bayazıt'ın ideal şehridir. Kudüs, Mekke, Medine gibi şehirler bu kimliği üzerinde taşıyan şehirlerdir.

Erdem Bayazıt, 'Birazdan Gün Doğacak' şiirinin aşağıda yer verilen dizelerinde, inanmışlar çağına olan umudunu diri tutmaktadır:

Gün olur toprak uyanır ağaç uyanır uyanır böcekler

Sarı bozkır titrer çıplak dağlar yeşerir gök yıkanır kirli

Dumanlardan

Su coşar deniz kabarır canlanır ölü şehirler

Yemyeşil bir rüzgar eser yıldızlar arasından.³⁵⁵

Şair, modernizmin kirlettiği kaotik ölü şehirlerin, elbet bir gün genç dindarların iman güneşiyle, İslam medeniyetinin erdem ve estetiğine sahip, toprak, ağaç ve böcekler gibi yeniden güne uyanacağını; bu şehirlerin yağın rahmetle tüm kirlerinden arınıp tekrar masumiyetine kavuşacağını söyler. Kısacası tabiatla birlikte coşan ideal şehir, her yerde ve her şeyde Allah'ı anımsatarak, fitrata uygun hale gelecek.

³⁵⁴Okan Koç, Erdem Bayazıt'ın Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 34.

³⁵⁵Erdem Bayazıt, a. g. e., s. 14.

Sonuç olarak Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'den beslenen Erdem Bayazıt'ın şiiri, tepeden tırnağa İslam dünyasının gözü, kulağı ve dili olmuştur. Bayazıt, İslam bayraktarlığını gelecek nesillere aktarma boyutunda bir an olsun sendelememiştir. Şair, modern çağın tüm dayatmalarına karşın, Müslümanca direnmiş ve genç dindarlara direnmeyi öğütlemiştir. Bunun için direnç kaynağı olarak da insanların öz yurdunda, öz değerlerine, en başta Kur'an-ı Kerim'e başvurmalarını savunur.

SONUÇ

18 Aralık 1939 yılında Maraş'ta doğan Adil Erdem Bayazıt, Ökkeş Tahsin Efendi'nin ve Hacı Şerife Hanım'ın oğludur. 1960 kuşağı 'Yeni İslamî Akım' şairlerinden Erdem Bayazıt'a yönelik hazırladığımız: "Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde İman Epistemolojisi ve İslamcılık Mefkûresi" isimli araştırmamızın birinci bölümünde Bayazıt'ın yaşamı hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde özellikle Hüseyin Yorulmaz'ın "Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt" isimli eserinden, Murat Turna'nın "Erdem Bayazıt ve şiiri" isimli eserinden ve Cemil Çiftçi'nin, Yedi İklim Dergisi'nin 215-216. sayısında yayımlanan, "Âdil Erdem Bayazıt ve Hayatından Kesitler" makalesinden faydalanılmıştır.

'Yedi Güzel Adam'ın beyzadesi, ünlem ve iman şairi olan Erdem Bayazıt, kalemini kullanırken kendisini sadece bir şair olarak görmez. O, her şeyden önce bir mümindir. Müminin asli görevlerinden birisi de teoriyi bizzat kendi yaşamında pratiği dökerek, İslam dinini tebliğ etmektir. Netice olarak Erdem Bayazıt'ta, İslam inancını ve düşüncesini tüm ritüelleri ve ilkeleriyle yaşamında uygulamaya çalışmıştır. Erdem Bayazıt, modernizmle kimlik bunalımına giren, kendine ve inancına yabancılaşan insana dizeleriyle dokunarak, onu bu karmaşadan kurtarıp İslam'la huzura kavuşturmayı hedefler. İdealleri için gerek edebi, gerek siyasi, gerekse sosyal hayatta bir an olsun mücadele etmekten vazgeçmeyen şair, sanat hayatının 50. yılında, 5 Temmuz 2008'te vefat etmiştir.

Araştırmamızın ikinci bölümünde iman epistemolojisi hakkında kavramsal bilgi verildikten sonra Erdem Bayazıt'ın şiirleri iman epistemolojisi açısından incelenmiştir. Bu bölümde özellikle Hanifi Özcan'ın "Epistemolojik Açıdan İman" isimli eserinden, Hasan Aktaş'ın "Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler" ve "Çağdaş Türk Şiirinde Kozmik Âlem" isimli eserlerinden, Mustafa İslamoğlu'nun "Kur'an Surelerinin Kimliği" isimli eserinden ve Kur'an-ı Kerim konusunda da Elmalılı Hamdi Yazır'ın "Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali"nden faydalanılmıştır.

Erdem Bayazıt, ölüm-diriliş düşüncesi üzerinden ahiret inancı; şehir ve tabiat imgeleriyle de yaratılış, modernizm ve dinsel yabancılaşma gibi konular üzerinde durmuştur. Şair yaratılış, ölüm ve diriliş gibi temalarla imanın en önemli iki şartı olan Allah'a imanı ve ahirete imanı metafiziksel bir fonla okuyucuya

aktarır. Bununla beraber şair, sübjektif kesinlik barındıran vahiy bilgisine başvurarak kitaplara iman; hadis bilgisine, Hz. Muhammet ve diğer peygamberler dönemindeki hadiselerle değinerek peygamberlere iman hususunu ön plana çıkarttır.

Erdem Bayazıt'ın, imanın mahiyeti ve kaynağı açısından tecrübe ve tanıklığını; sure sure, ayet ayet vahiy bilgisiyle beraber, hadis bilgisine ve Hz. Muhammet dönemindeki hadiselerle dayandırarak şiirini sağlam bir epistemik temele oturttuğunu tespit ettik.

Araştırmamızın üçüncü bölümünde İslamcılık mefkûresiyle beraber Erdem Bayazıt'ı ideolojik olarak etkileyen şairler hakkında bilgi verildikten sonra Bayazıt'ın şiirleri İslamcılık mefkûresi açısından incelenmiştir. Bu bölümde özellikle İsmail Kara'nın "Türkiye'de İslâmıcılık Düşüncesi Metinler/ Kişiler" isimli eserinden, Hasan Aktaş'ın "Temmetü'l Mim Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi" isimli eserinden ve editörlüğünü Tanıl Bora ile Murat Gültekingil'in üstlendiği İletişim Yayınlarından çıkan "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık" isimli eserden faydalanılmıştır.

Erdem Bayazıt, İslamcılık mefkûresi açısından Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'den etkilenmiştir. Şair, Sezai Karakoç etkisiyle İslam milletini ve coğrafyasını bir bütün olarak görür ve şiirini de bu eğilime göre şekillendirir. Şair, ümmetçi bir bakış açısıyla, İslam dünyasının uğradığı baskı, zulüm ve katliamlara duyarsız kalmamış ve bu emperyalist saldırganlığı tüm dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Çünkü bu husus, Müslüman bir şairin asli görevidir. Ayrıca şairin tahayyülündeki İslam medeniyetine dayalı şehirler: Mekke, Medine, Kudüs gibi tabiatla ve inançla iç içe geçmiş, ümmetin sömürülüp katledilmediği, dayanışmanın, paylaşmanın ve kardeşliğin hâkim olduğu, samimi, huzurlu ve mutlu insanların temiz sokaklarında gezdiği erdemli şehirlerdir. Böylelikle çalışmamızın bu bölümünde Müslüman bir şairin hangi özelliklere sahip olması gerektiğini; İslam medeniyetine dayalı şehirlerin nasıl olmasını ya da olmamasını şiirlerden yola çıkarak tespit ettik.

Sonuç olarak tez boyunca ortaya konulan tespitler doğrultusunda Erdem Bayazıt'ın Őiri, İslamcı Őairler arasında imanın mahiyeti ve kaynağı açısından sağlam epistemik bir temele dayanmaktadır. Őair, Őiirlerinde bu epistemik referansı açık, anlaşılır ve gür bir sesle dillendirmiŐtir. Yani Őair, hayatının ve Őiirinin her aŐamasında gururlandığı Müslüman kimliğini ve kaynaklarını açıkça beyan etmekten çekinmemiŐtir. İdealist dūŐünceye sahip olan Bayazıt, Őiirleri ve yazıları vasıtasıyla İslam medeniyetine dair umudunu gençlere yansıtarak, geleceği sağlam temellere dayandırmak istemiŐtir.

KAYNAKÇA

- Akay, Hasan, Metnin Hız®ı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım *Gücü, Fatih Sultan Mehmet İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), ss. 1-18.
- Akbaş, Muhsin, Ölüm ve Ölümsüzlük, Din Felsefesi El Kitabı, ed. Recep Kılıç – Mehmet Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, ss. 319-340.
- Aksay, Ömer, Modernizme karşı Modern-İslamcı-Yerli Bir Tavır, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. xxı, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), ss. 68-71.
- Aktaş, Hasan, Çağdaş Türk Şiirinde Bitkiler Âlemi Mecmuası ve Tezkiresi, Rize: Yort Savul Yayınları, Mart 2015
- _____ Çağdaş Türk Şiirinde Dini Motifler, Rize: Yort Savul Yayınları, Kasım 2011
- _____ Çağdaş Türk Şiirinde Kozmik Âlem, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2008
- _____ Çağdaş Türk Şiirinde Peygamberler, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2006
- _____ Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar, Edirne: Yort Savul Yayınları, 2004
- _____ Temmetü'l Mim Mim Gözünden Kaçmış Kuşlar Evi, Rize: Yort Savul Yayınları, 2015
- _____ Yeni Türk Şiirinde Bâyezîd-i Bistâmî Okulu ve Misyonu, Rize: Yort Savul yayınları, Aralık 2011
- Aktay, Yasin, Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, c. VI (2014), ss. 68-95.
- Albayrak, Sadık, Siyasi Boyutlarıyla Türkiye'de İslamcılığın Doğuşu, İstanbul: Risale Yayınları, 1989
- Alper, Hülya, İmanın Psikolojik Yapısı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013
- Alver, Köksal, Ey!, *Hece Dergisi*, sy. 142 (Ekim 2008), ss.124-127.
- _____ Çağ Yağmuru: Nuri Pakdil Düşüncesinde Ana İzlek, *Hece Dergisi*, sy. 85 (Ocak 2004), ss. 43-48.

- Andı, M. Fatih, Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt Şiiri, *Fatih Sultan Mehmet İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 1 (Bahar 2013), ss. 79-92.
- Aslan, Seyfettin - Yılmaz, Abdullah, Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. II, Sy. 2 (2001), ss. 93-108.
- Ayaydın, Kibar, Erdem Bayazıt'ın "Ölüm Risalesi"nde Ölümün Halleri, *Yedi İklim Dergisi*, c. XXI, Sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), ss. 147-153.
- Aydın, Mehmet S. , Din Felsefesi, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014
- Baç, Murat, Epistemoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Haziran 2012
- Başdemir, Hasan Yücel, Epistemoloji Temel Metinleri, Ankara: Hitit Kitap Yayınları, 2011
- Bayazıt, Bekir Sami, Kahramanmaraş'ta Bayazıtogulları, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 1998
- Bayazıt, Erdem, İpek Yolundan Afganistan'a, İstanbul: Akabe Yayınları, 1982
- _____ Şiirler, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011
- Beyatlı, Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1961
- Bulaç, Ali, Din ve Modernizm, İstanbul: Çıra Yayınları, 2012
- _____ İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcılığı Üç Nesli, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, c. VI (2014), ss. 48-67.
- Çiçekli, Hatice, Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din ve Metafizik, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014
- Çiftçi, Cemil, Âdil Erdem Bayazıt ve Hayatından Kesitler, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. xxı, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), ss. 82-90.
- Coşkun, Sezai, Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt Şiiri, *Turkish Studies*, 2009, ss. 917-948. <http://www.turkishstudies.net> [13.12.2015]

- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Akaydın Kitabevi, 2002
- Doğan, Mehmet, Diriliş Ve Çevresi, *Hece Dergisi*, Sy. 73 (Ocak 200), ss. 103-110.
- Düzgün, Şaban Ali, Varlık ve Bilgi Aydınlanmanın Keşif Araçları, Ankara: Beyaz Kule Yayınları, 2008,
- El-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l'İlbas Amme's tehere mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nas, Beyrut: Dâru ihyai't-turasi'l-Arabî, c. II, 1351 (Hicri)
- Emre, Akif, Sezai Karakoç'ta; Üç Şehir, Üç Sesleniş, *Hece Dergisi*, sy. 73 (Ocak 2003), ss. 93-94.
- Erkilet, Alev, Büyük Doğu Nereden Doğar? İslamcılık, Doğu-Batı Sentezciliği Ve Necip Fazıl, *Hece Dergisi*, Sy. 97 (Ocak 2005), ss. 66-74.
- Ergil, Doğu, Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. XXXIII, sy. 3 (1978), ss. 93-108.
- Evans, C. Stephen – Manis, R. Zachary, Din Felsefesi-İman Üzerine Rasyonel Düşünme, çev. Ferhat Akdemir, Ankara: Elis Yayınları, 2010
- Flew, Antony, Felsefe Sözlüğü, çev. Nurşen Özsoy, Ankara: Yeryüzü Yayınları, 2005
- Gökalp, Ziya, Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak, Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları,
- Haksal, Ali Haydar, Erdem Bayazıt'ın Şiirinde Ses ve Unsurlar, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. XXI, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), s. 34.
- Hegel, F. , Estetik I, çev. Altuğ, T. - Hünler, H. , İstanbul: Payel Yayınları, 1994, s. 19.
- Hökelekli, Hayati, Fıtrat, Ankara: TDV, c. XIII (1996), ss. 47-48.
- İslamoğlu, Mustafa, İslam Nedir, İstanbul: Düşün Yayınları, 2014
- _____ Kur'an Sûrelerinin Kimliği, İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, 2014
- İbn Hişam, Muhammed, Es-sîretü'n-Nebeviyye, Tahkik: Mustafa es-Sakâ, Beyrut: Daru'l-ihyâi't- Turesi'l-Arabî, c. I, ts.
- Kant, Immanuel, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi, çev. İoanna Kuçuradi Ankara: Türkiye Felsefe Kurumları Yayınları, 1995
- Kaplan, Mehmet, Şiir Tahlilleri 2, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011

- Kaplan, Ramazan, Modern Çağa İsyân ya da Erdem Bayazıt'ın Şiiri, *Hece Dergisi*, sy.142 (Ekim 2008), ss. 83-89.
- Kara, İsmail, Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi Metinler / Kişiler 1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011
- Karaca, Faruk, Yabancılaşma Ve Din, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2014
- Karadeniz, Abdurrahim, Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum Ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü, *Hece Dergisi*, Sy. 97 (Ocak 2005), ss. 16-22.
- Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013
- _____ Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013
- Karaman, Fikret, Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006
- Karlığa, Bekir, Ölümsüzlüğün Erdem'i, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, ss. 177-180.
- Kılıç, Recep, Vahiy ve Mucize, Din Felsefesi, ed. Recep Kılıç, M. Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, ss. 217-252.
- Kısakürek, Necip Fazıl, Çile, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013
- _____ İdeolocya Örgüsü, İstanbul: Büyük Doğu Yay. , 1986
- Marchall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, çev. Osman Akınbey, İstanbul: Derya Kömürcü Bilim ve Sanat Yayınları, 1998
- Mardin, Şerif, Türkiye'de Din Ve Siyaset Makaleler 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010
- Mert, Nuray, Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, c. VI, ss. 411-419.
- Müslim, Ebi'l-Hüseyin b. el-Haccâc, Sahihu Müslim, Tahkik: Ahmed Zehve, Ahmed İnâye, Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 2013
- Nisbet, Robert, Sosyolojik Düşünce Geleneği, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2013
- Nursî, Bediüzzaman Said, Sözler, İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012
- Öz, Asım, Erdem Bayazıt'ın Şiirinde Ölüm, *Hece Dergisi*, sy. 142 (Ekim 2008), ss. 109-118.

- Özarlan, Selim, İslam'da Ölüm Ve Diriliş Öğretisi, Ankara: Nobel Yayınları, 2013
- Özcan, Hanifi, Epistemolojik Açından İman, İstanbul: M. Ü. İFAV Yayınları, Mart 2014
- Özçelik, Mustafa, Mehmed Akif'ten Erdem Bayazıt'a, *Yedi İklim Aylık Dergi*, c. XXI, sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), ss. 58-60.
- Özdenören, Rasim, Erdem Bayazıt: Sabaha Koşan Adam, *Yedi İklim Dergisi*, c. XXI, Sy. 215-216 (Şubat-Mart 2008), ss. 9-17.
- Öztürk, Mustafa, Kur'an ve Yaratılış, İstanbul: Kuramer, 2015
- Öztürk, Nazif, Afganistan Yollarında Kendi Kaleminden Erdem Bayazıt, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yay., Mayıs 2010, ss. 130-137.
- Pakdil, Nuri, Batı Notları, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları, 1997
- _____ Biat, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları, 1973
- Par, Kübra, "Nuri Pakdil: Muhafazakâr Değil Devrimciyim", Haber Türk, 16. 11. 2014, <http://www.haberturk.com>, [30.09.2016]
- Piaget, Jean, Genetik Epistemoloji, çev. Ali Cengizhan, Ankara: Birey Ve Toplum Yayıncılık, 1984
- Püsküllüoğlu, Ali, Türkçe Sözlük, Ankara: Arkadaş Yayınları, Ocak 2004
- Reçber, Mehmet Sait, Din Felsefesi, Din Felsefesi, ed. Recep Kılıç, Mehmet Sait Reçber, Ankara: Grafiker Yayınları, Ocak 2014, s. 13-28.
- Seyithanoğlu, Kenan, Erdem Bayazıt, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed. Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, s. 7.
- Strathern, Paul, 90 Dakikada Platon, İstanbul: Gendaş Yayınları, 1997
- Su, Hüseyin, Bir Tecdit Hareketi Olarak Diriliş Düşüncesi, *Hece Dergisi*, sy. 73 (Ocak 2003), ss. 9-23.
- Swain, Dan, Yabancılaşma- Marx'ın Teorisine Bir Giriş, İstanbul: Durak İstanbul Yayınları, 2013
- Şeriati, Ali, Medeniyet ve Modernizm, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1993
- _____ Medeniyetler Tarihi I. , İstanbul: Fecr Yay. , 2011
- Tatlısu, Ali Osman, Esmâü'l- Hüsnâ Şerhi, İstanbul: Kapı Yayınları, 2011
- Turna, Murat, Erdem Bayazıt ve şiiri, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010

- Uysal, Turgay, Kur'ân'da İman Epistemolojisi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2008
- Yapıcı, Süleyman, İslam ve Çevre İnsan ve çevre, Ankara: Anıl Yayıncılık, 2011
- Yazır, Elmalılı Hamdi, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul: Huzur Yayınevi,
1994
- Yeniçeri, Celal, Hz Peygamber'in Çevreciliği, Spor Etkinlikleri ve Kur'an'da
Çevrecilik, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2014
- Yorulmaz, Hüseyin, Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt, İstanbul: Hat Yay. , 2012
- _____ Bir Beyzadenin Hayat Hikâyesi, Erdem Bayazıt'a Armağan, ed.
Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Maraşder Kültür Yayınları, Mayıs 2010, ss.
31-76.
- _____ Erdem Bayazıt'la Maraş Üzerine, Erdem Bayazıt Kitabı, ed. Mehmet
Doğan, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ocak 2009, ss. 25-28.

**RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

ANA BİLİM DALI: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

TEZ TÜRÜ: YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. HASAN AKTAŞ

HAZIRLAYAN: ENGİN FIRAT

YIL: 2016

ÖZET

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE İMAN EPİSTEMOLOJİSİ VE İSLAMCILIK MEFKÛRESİ

1960 kuşağı ‘Yeni İslami Akım’ şairlerinden birisi olan Erdem Bayazıt, daha ortaokul sıralarında, kendi ifadesiyle, şiirimsi dizeler yazmaya başlamıştır. Sanatını, inancını anlatmaya adanmış ünlem ve iman şairi olan Bayazıt, ilk şiirinden son şiirine kadar bu mana âlemini işlemeye çalışmıştır. Bu çalışma, Erdem Bayazıt’ın şiirlerindeki iman epistemolojisi ve İslamcılık mefkûresi hakkında yapılmıştır.

“Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde İman Epistemolojisi Ve İslamcılık Mefkûresi” üzerine yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Erdem Bayazıt’ın yaşamı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde iman epistemolojisi hakkında kavramsal bilgiler verildikten sonra, Erdem Bayazıt’ın şiirleri iman epistemolojisi bakımından incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise İslamcılık mefkûresi hakkında genel bilgiler verildikten sonra Erdem Bayazıt’ı, bu hususta etkileyen şairler ve onların İslamcılık anlayışı üzerinde durulmuş ve Erdem Bayazıt’ın şiirleri İslamcılık mefkûresi bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erdem Bayazıt, şiir, iman, epistemoloji, İslamcılık mefkûresi.

**RECEP TAYYIP ERDOGAN UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF
SOCIAL SCIENCES**

DEPARTMENT: TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

THESIS TYPE: MASTER THESIS

SUPERVISOR: ASST. PROF. HASAN AKTAŞ

AUTHOR: ENGİN FIRAT

YEAR: 2016

ABSTRACT

FAITH EPISTEMOLOGY and ISLAMICISM in ERDEM

BAYAZIT'S POEMS

Erdem Bayazıt, who is one of the poets of the 1960 'New Islamic Movement', began to write poetic lines in his secondary school days, in his own words. Bayazıt, an exclamation and faithful poet who devoted his art to his belief, tried to manipulate this meaning world from his first poem to his last poem. This study is about faith epistemology and Islamicism in Erdem Bayazıt's poems.

This work on 'Faith Epistemology and Islamicism in Erdem Bayazıt's poems' consists of three parts. In the first section, sections from Erdem Bayazıt's life are conveyed. In the second chapter, after giving conceptual information about faith epistemology, Erdem Bayazıt's poems were examined in terms of faith epistemology. In the third chapter, after giving general information about Islamicism, the poets influencing Erdem Bayazıt on this issue and their understanding of Islamism were emphasized and the poems of Erdem Bayazıt were examined in terms of Islamicism.

Keywords: Erdem Bayazıt, poetry, faith, epistemology, Islamic politics.

ÖZ GEÇMİŞ

1. Şahsi Bilgiler

Adı - Soyadı: Engin FIRAT

Doğum Tarihi: 29 / 02 / 1984

Doğum Yeri: Adana

Medeni Hali: Evli

Adres: Gülbahar Mah. Yenişehir Cad. No: 138 Villakent Apt. Kat: 1 Daire: 5
Merkez / Rize

Tel. : 0506 389 01 86

2. Öğrenim Durumu

Mezuniyet: Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen Edebiyat Fakültesi

Bölüm: Türk Dili ve Edebiyatı

Başlama – Bitirme Tarihleri: 2003-2007

Mezuniyet Derecesi: 2,84

3. İş Tecrübeleri

Milli Eğitim Bakanlığı'nda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

3.1. Çobanlar Çok Programlı Anadolu Lisesi / Çobanlar / Afyonkarahisar
2008 - 2009

3.2. Adil Candemir Çok programlı Anadolu Lisesi / Hamamözü / Amasya
2010- 2011

3.3. Şehit Abidin Tanrıkolu Anadolu Lisesi / Besni / Adıyaman
2011- 2012

3.4. Tevfik İleri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi / Merkez / Rize
2012- 2016

3.5. Eşme Meslek ve Teknik Anadolu Lisesi / Eşme / Uşak
2016 - ...